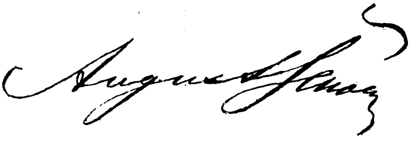
AUGUST ŠENOA.

IZABRANE PJESME.

Tiskao A. Pisani. Radirao R. Woernle.

AUGUST ŠENOA.

IZABRANE PJESME.

S UVODOM

FRANJE MARKOVIĆA.

SA SLIKOM PJESNIKOVOM.

ZAGREB, 1882.

NAKLADA »MATICE HRVATSKE.«

TISAK KARLA ALRRECHTA

U SPOMEN

AUGUSTA ŠENOE.

Još se nije zazelenio grob toli prerano preminuloga pjesnika; njegov prijatelj i drug nemože zato još pisati njegova vjekopisa i ocjene njegova književnoga rada. Ovo njekoliko rieči neka bude posvećenó li dragoj uspomeni pokojnoga prijatelja od strane svih njegovih književnih prijatelja i drugova.

Na večernjem sastanku poslije pogreba našega Augusta progovorio sam ove besjede: „Iz svih strana Hrvatske i Slovenije, i dalje od Mure, od Dunava, od Labe, od Visle, danas se je u Zagrebu, živim kipom ili duhom, toliko nas sabralo. Što nas je tolike sabralo? Jedan grob. Ne, nije jedan grob, nego ono, što je prije njega bilo: jedan život, život Augusta Šenoe. To je bio život, koji se nezavršuje grobom, nego se nastavlja životom cieloga naroda hrvatskoga i slovenskoga, i svega plemena slavenskoga. On je bio u svom kratkom životu mnogo sretan, presretan u svojoj obitelji, ali on je i mnogo trpio i prije i u jednogodišnjoj smrtnoj bolesti svojoj. Kadgod bi ga najsilnije

tjelesne ili duševne muke oborile na zemlju, on bi kao Antej svaki put ustajao jači: dodir majke zemlje domovine hrvatske, koje se svaka njegova misao ticala, podavao bi mu divske snage. Danas se je dodirnuo krila majke rodne zemlje, skrštenih bielih ruku, — ustao nije. Ali jest ustao: ustaje i ostaje u uspomeni svih nas dragi njegov lik. Kad bi se poljski prognanik za uviek razstajao sa domovinom, on bi grudicu zemlje, koja mu je život dala, odnosio sobom i na srdcu svojem nosio ju u sviet, kudgod bi išao. Danas smo se s Augustom Šenoom za uviek razstali. Od ognja, koji je u njegovu srdcu imao posvećen žrtvenik i koji u njem, prem nekucajućem, uviek gori, od ognja ljubavi domovinske, ljubavi obiteljske, i ljubavi obće ljudske, od toga svetog ognja u njegovu srdcu primimo danas svaki po plamenak i raznosimo ga u sve kraje našega roda i plemena, od jadranskoga mora do Visle, i tako će August Šenoa živjet u cielom svom rodu i plemenu!“

Ovaj izbor njegovih pjesama ima tu zadaću, da plemeniti oganj njegova srdca, reć bi usredotočen u jedno ognjište, raznosi po našem narodu.

B u d i s v o j! to je uvodna pjesma ove sbirke, jer je to geslo bilo njegova života. Njom on priklikuje svakomu Hrvatu: u misli, čuvstvu i činu budi svoj, svedj u suglasju sa vječitimi zakoni istine, dobrote i ljepote. Samo uz takovo geslo

napreduje narod; u tom je geslu ognjište svega pjesničkoga i u obće književnoga rada Augusta Šenoe.

Ljubavne pjesme, poredane po vremenu, kako su postajale od god. 1863. do 1875., otvara kao uvod „Ljubav svuda“, a završuje „Molitva ljubavi“. Vatrena ljubav nestašna mladića usavršuje se do najplemenitije ljubavi supruga, otca, čovjeka. Te pjesme su zrcalo duše pjesnikove, u kojoj je blagoviest ljubavi uviek bila svetinjom.

Vesela, vragoljasta „Ljubav svuda“ zanosi na poznatu narodnu pjesmicu; poput Vraza crpi Šenoa češće iz pučkoga pjesničtva. U „Hrvatuljah“ spajaju se dosjetljive šale, žive sličice iz priproste prirode, vatrena ljubav i rodoljubje. Dosjetljivom šalom osobito se iztiču iz I. odjela „Hrvatuljâ“ pjesma 1. (Kiselo groždje i lija), 3. (Sviet pakao i žena vražić), 4. (Tudja crkva i domaća peć), 5. (Klepetalo vinogradsko i poljubac), 6. (Remetski pobožnik i draga); na narodnu su pjesme 7. (Srdce — narandža), 9. (Boj s djevojkom), najpače 11. (Jelen i košuta); — naprama ovim pokazuje zapadnjački kroj pjesma 13. (Školjka i biser); u pjesmi 8. (Hrvatski sviet i u njem cvietak draga) udružuje se domoljub sa šaljivdžijom. Pjesma čeznuća „Oj vi magle“, ujedno pučkoga i umjetničkoga biljega, ide medju najljepše ljubavne popievke u hrvatskoj književnosti. U II. odjelu „Hrvatuljâ“ iztiču se kao vedre i prostodušne sli-

čice uz bezazlenu dosjetljivost pjesma 2. (Sveti Ivan na Ribnjaku), 3. (Ptica i ptičić), 4. (San o sudnjem danu), i napitnica 5. (Vinko Lozić i Hrvati), kakova nije mogla manjkati u popjevača prave hrvatske žice.

Na prielazu iz vatrene mladenačke dobe u ozbilje muževnoga života stoji prekrasna popievka „O ti dušo"; sve ostale do kraja pjeva ozbiljni muž. U pjesmah „Slavici" razklikuje se pjesničko, napokon usrećeno srdce Augusta zaručnika; tu je i vesela napitnica (3.) i uzhićena himna ljubovnika (4. i 6.). Daljne pjesme od god. 1873. do 1875. jesu izraz najznatnijih, najdubljih osobnih čuvstvenih pokreta Augusta kao supruga, otca, i pjesnika rodoljuba, koji kao zvaničnik u službi neprimjerenoj njegovu veleumu mora provoditi borbu za svoje velje uzore proti vanjskim nesgodam života, a u toj težkoj borbi nalazi jedino utočište u svojoj ženi, u svojoj djeci i u svom pjesničkom radu. U pjesmi „O uskrsu" prekrasno je prikazao uspomenu na prvi cjelov Slavice, na taj početak sreće njegove prosinuli mu u sveti uskrsni dan usred proljetne seoske prirode: to su časovi raja; u srdce dirajuća opreka toj pjesmi jest ona sliedeća, „Na poklade", u kojoj je neizreciva tuga otca za mrtvim djetetom: to su časovi uništenja. Jadovanke pjesme „Zimzelen" neće nikoga, tko je poznavao pjesnika, ostaviti bez duboka ganuća i bez žaobe na to, da

Augustu nije udešen bio povoljniji položaj za njegov pjesnički rad. Zar je moralo tako biti? — Na grani od oblaka — pjeva pjesnik u „Zimzelenu“ — gradio je, mlad i lud, sjajan grad — pusti sanci su to bili! Divni grad se razplinuo u dažd, i sad padaju s neba suze: ove pjesmice njegove. Zapada mu sunce, gine zlatni san, trnu zviezde; i sjajne kriese, i bure i biese, što ih rodila plamna duša, mora u srdcu gušiti, sila kruta slomila mu krila te bolan sam si kopa jamu, da zakopa srdce svoje, da ušutka pjesme svoje; al kad dodje mrieti doba, pjesma će mu se podignuti kao vječan cviet iz groba. — Prije mekano, sad mu je srdce kruto gvoždje; tielo će mu se razpasti u prah, ali srdce ostati će cielo, pa kad zora slave svane, neka ga, kruto gvoždje, stave u zjalo topa i rušit će vragovâ roda barjak kleti. — Duša mu prolieta preko svieta, preko vieka, kao neobuzdan divlji konjic; samo u iztoku, gdje posred palmâ živa česma ključa i tajna pjesma romoni, konjic staje, legne i počiva. Samo jedna zviezda sja njegovoj duši, kad ju tuga svu zamrači; ta je zviezda: njegova žena. Ojadjeno srdce njegovo ima samo jedno utočišće, samo jedan štit: dom, gdje mu se vjerna žena, sitna kćerka i sinak mio smieše, te usred bure života na njihovu pogledu i on se vedar smieši i moli: štiti štit moj, dobri Bože! Kad mu se na usta već otima kletva na sviet, gdje mu zlobnik pravo sgazì, na čovjeka „živa djavla“: u

obitelji svojoj on se umiri, u njoj nalazi raj, i hvali Bogu na njem. — Danju službujući, ostaje njemu pjesniku samo noć; ona mu, kako cvietku perca, otvara srdce, ona ga diže u raj pjesničtva, u njoj ga usred pjesničke radnje misao na ženu kriepi ko noćna rosa cvietak; dok mu je žene, duša mu je mlada. — Nad sve knjige mudrice jedna se knjiga uzvisuje, knjiga svieta; nju svu izpunja jedna rieč: ljubav; tu knjigu on čita iz bića svoje žene. Ljubav je nad svimi silami u svietu, a najblagotvornija je, osloboditeljica je čovjeka; nju on moli, da ga do groba vodi, ravna i sudi; bez nje smrtni čovjek nije no „sanak sjenke".

Ovako se u izabranih ovdje „ljubavnih pjesmah" odsieva — i zato o njih oduljismo — osobni život Augustov: i onaj zanosne vatrene mladosti i onaj ozbiljnih, svetim dužnostim muža posvećenih kasnijih dana; „Ljubav svuda" i „Molitva ljubavi" reć bi je prozorje i predvečerje, a isto sunce. Zašto je sliedila odmah mrka noć groba!

R o d o l j u b n e p j e s m e u mnogom su pogledu znamenite, i poslije Vrazovih i Preradovićevih; one kao da u sebi ujedinjuju osebujnosti obojice predšastnika Šenoinih. Koliko im je — kad ih sve skupa uzmeš na oko — različje predmetâ i pobudâ, različje oblika pjesničkoga i sastavbe, obilje misli i čuvstva; u njih je sad duhovita dosjetljivost, sad sjeta, sad ratobornost, sad uzvišen polet, sad oštra satira, sad slikovita

potankost epskoga pripoviedaoca, sad govornička sila, sad pievna skladnost. Za krasnoslovje i za glasbeničke skladbe jedva je ravnih u našoj književnosti rodoljubnih pjesama. A neznaš kojoj od njih da dadeš prednost glede visine i izvornosti misli, glede dubljine čuvstva, glede izvornosti umjetničkoga izvadjanja; i popievke i elegije i ode i pjesme opisne te refleksivne — sve su prekrasne. Što im daje osobit biljeg, to je obilje genijalnih domisli, koje koliko te novošću i izvornošću iznenadjuju, toliko te naravitost i jasnoća njihova osvaja. Šenoa je i u rodoljubnih pjesmah svigdje samosvojan, istinit, nov i neizcrpiv.

Rodoljubne pjesme ove oživljuju uspomenu slavno-tužne prošlosti hrvatske, bude narodnu sviest u sadanjosti, sude sud nehaju domaćih i okrutnosti tudjih, veličaju prosvjetni i politički preporod narodni te njihove prvake, i dižuć stieg sloge onim, koji po prirodnom zakonu zajedno stupati imadu ali svaki samosvojan i štovan od suplemenikâ, propoviedaju neslomljivu nadu u bolju budućnost uz uviek istinito geslo: prosvjetom k slobodi. Izraz rodoljubja u ovih pjesmah, jer je spojen s čistim humanitetom, ima neodoljivu snagu i daje jamstvo skoroga okreta na bolje.

Povjestice pokazuju Augusta glede savršenosti i glede plodnosti u ovoj vrsti pjesamâ prvakom u našoj književnosti; i u toj vrsti on je velik raznoličjem oblika, predmeta, misli i čuv-

stva, samosvojnošću i duhovitošću; a predmete crpi i tu bud iz narodne poviesti i predaje bud iz života. Uzorne su njegove humoristične poviestice po narodnih pričah (tu mu je predteča Vraz) ili iz hrvatske poviesti. On je upravo stvorio u našoj književnosti ozbiljnu pjesničku pripovjest, crpeć joj gradju iz narodne predaje ili iz poviesti hrvatske. Tu se divna vještina opisa spaja s kriepkim čuvstvom i s dramatičkom silom, a svud plamti oduševljena narodna sviest; u gdjekojoj pjesmi („Opat i žetelica") sastaje se i oštar humor sa silnim žarom rodoljubja i čovjekoljubja. „Zmijska kraljica" obsegom i slogom uzorna je pjesan romantičnoga kroja, koji je po Byronu slavenskim umjetnim pjesničtvom zavladao. Divne su njegove balade i romance: historičke, sastavbom kraće, iz česke, poljske, hrvatske poviesti, pak one obširnije a predmeta iz narodne predaje kao što su glasovite: „Kameni svatovi", „Kugina kuća", „Strmogled", a opet posve drugačijega oblika i sastavbe prekrasne balade: „Lasta", „Dva Dujmovića" i „Grobovi Hrvata". Za krasnoslovca i, bar glede kraćih balada, za skladatelja jedva pruža naše pjesničtvo ljepših uzora.

U ovih „Izabranih pjesmah" jedva je polovica izvornih pjesama Augustovih; a koliko je obilje prevedenih, najpače dramskih umotvora, pak kolik je bio i kako znamenit njegov ostali

književni rad, osobito u pripoviesti i romanu. August Šenoa izvanredan je pojav u našoj liepoj književnosti; on je stupio obiljem i znamenitošću rada na visinu svjetskoga beletriste. A u toli kratkom životu!

Rodio se 14. studenoga 1838. u Zagrebu. Proživio je dječak ilirsko doba; ono je u njem neizbrisivu uspomenu ostavilo, koja je jačala a nije se slabila pod pritiskom ponjemčavajućega absolutisma, za kojega je u Zagrebu svršio gimnaziju do god. 1857. Genijalan djak, upoznavao se je već tada s liepom književnošću romanskih naroda, te je u njoj nalazio okrepu svojoj narodnoj sviesti, koju su njetili i spisi starih Dubrovčana i živa rieč Gaja: počeo je hrvatski pjesnikovati već tada. Od velika zamašaja bijaše za njegov razvitak, da je, pošto je dvie godine slušao pravoslovne nauke na zagrebačkoj pravoslovnoj akademiji, koncem god. 1859. pošao da nastavi svoje nauke u Prag: tu je čitanjem, pak obćenjem sa prvaci književnici českimi, s prognanici poljskimi, s drugovi Slovenci, i polaženjem českoga kazališta zaronio u duh književnosti slavenskih, kojih je beletristiku potanko upoznao. Pjesničko zvanje odalečivalo ga od pravnih nauka, na njegovu osobnu štetu, ali jamačno na uhar hrvatskoj liepoj književnosti; u Pragu propatio je mnogo, a i poslije u Beču. U Pragu je pisao liepe pjesme za „Naše gore list“ i „Slavonca“, političke i književne do-

pise za „Pozor“, a, posve vješt jeziku, takodjer za česke novine beletristične i političke; napisao je tada i veselu igru „Ljubica“, koju su u Zagrebu radi oštre satire njezine neprijazno primili. Godine 1864. dodje u Beč uredjivat „Glasonošu“ i (njemačke) „Slavenske listove“ A. Lukšića; sav posao stojaše o njegovu peru; trebalo je kadšto upravo heroičkoga njegova priegora, da nesdvoji. U krugu hrvatskih drugova i slavenskih pisaca te umjetnika nalazio je njegov jaki humoristički duh njeku odmjenu za mnogu bol, kojom ga sudbina ogorčavala. Iz te dobe iztiče se krasna pripoviest „Turopoljski top“, u kojoj se nazire početak njegove buduće veličine na tom polju, pak i slutnja njegove bračne sreće, slutnja i samoga porodičnoga imena one, koja mu je postala angjelom života. God. 1866. vrati se u Zagreb; tu je kod „Pozora“ stvorio hrvatski feuilleton i kazalištnu kritiku. Iz ove dvie struke, te već iz one dobe, ostavilo je njegovo pero članaka trajne vriednosti, odlikujućih se humorom, duhovitošću, fantazijom i sviestnim rodoljubnim čuvstvom. Stupi zatim g. 1868. u službu gradskoga poglavarstva, u kojoj je — poslije kao viećnik — do kraja ostao, neuspjevši steći pogodnijega položaja za svoj književni rad. Iste godine 1868., na sreću sebi i knjizi hrvatskoj, oženi se sa Slavicom pl. Ištvanićevom; uviek bi ju zvao genijem svojim; bio je sretan: u ženi, u djeci nalazio je zasluženu najljepšu na-

gradu za ono, što je kao zaneseni mladić patio bio, i za ono, što je kao ozbiljni muž, kao zvaničnik, kao pisac, kao rodoljub gorka morao izkušati i opažati u javnom životu domovine. Od god. 1869. poče raditi za „Vienac“, te kao njegov glavni suradnik a od godine 1874. do 1881. kao urednik razvi se do prvoga hrvatskoga beletriste i romanopisca. Kako svojim pjesmam, tako i pripoviestim crpio je gradje iz hrvatske poviesti — koju je donjekle iz izvora proučavao — i iz života, a prosjavao ih oduševljenjem narodne sviesti i svetinjom etičkih načela. Njegovi proslavljeni romani: „Zlatarovo zlato“ i „Seljačka buna“ razsvjetljuju XVI. viek naše poviesti osobito glede spora izmedju seljačtva i velikaštva, „Čuvaj se senjske ruke“ prikazuje sudar Hrvata s Venecijom u doba uskočke snage, „Diogenes“ borbu rodoljuba XVIII. vieka proti uticajem premoći njemačke i magjarske, „Kletva“ veliki pokret hrvatski XIV. i XV. vieka. Smrt mu nije dala izvesti osnove za poviestne romane: o Cvieti Zuzorićevoj, o propasti Zrinskih i Frankopana, o dobi Zvonimira i njegovih velikih predšastnika, itd.

Mnogobrojne su njegove pripoviesti iz družtvenoga suvremenoga života: „Prosjak Luka“, „Barun Ivica“, „Vladimir“, „Turci idu“, „Mladi gospodin“, „Prijan Lovro“, „Pruski kralj“, „Dusi narodne straže“, „Aquarium“, „Karanfil s groba pjesnikova“, „Branka“, itd. Tako je on u pripo-

viesti i romanu za desetak godina razvio plodnost najvećih europskih pisaca, uzvio se na prvo mjesto u slavenskom jugu; on je tu struku u našoj knjizi reć bi stvorio, utro put nasljednikom, postao njome najjači buditelj hrvatske sviesti i širitelj narodne knjige. Mnogi njegovi romani i pripoviesti prevedeni su na slovenski, češki, poljski, njemački, francezki, talijanski; i njemačka strukovnjačka kritika izrekla mu je najveće priznanje. U njegovih romanih i pripoviestih temeljna je ideja uviek plemenita, kompozicija čina umjetnički je dotjerana, od dramatične zanimivosti i sile, crtanje osobâ i dobâ, opisivanje prirode i dogodjaja, bile to strašne bitke ili milotne idile, majstorsko, vrlo živo i istinito: svigdje naravitost i poetičnost podpuno udružena. Štogod je prikazivao, sve je duboko bio proćutio, izkusio, opazio sám; bio je pronicava duha: sve bi, što je karakteristično, bilo ozbiljno bilo smiešno, na prvi mah razabrao u licu, govoru, ćudi i običaju čovjeka, u prirodi, u sadanjosti i u prošlosti. A što je jednom ovako razabrao, to je jako i dugo pamtio: tako je mogao i poslije mnogo godina živo i vjerno izpisati dojme iz prirode i od ljudi, davno doživljene, kako to n. pr. pripoviest „Karamfil s groba pjesnikova“ pokazuje, kojoj je zarodak preko dvadeset godina u sebi nosio. Pisanje išlo mu je hitro od ruke; pošto mu je bila u glavi gotova pjesma, pripoviest ili roman, onda je brzo,

prema drugim piscem vrlo brzo, bila gotova i na papiru — nije mnogo mienjao ni izpravljao. Ali pripravljao se je dugo i pomno, prije no što je počeo pisati poveće djelo. Za roman „Zlatarovo zlato" pravio je duge i potanke studije o XVI. vieku, iztraživao stare listine, osobito o gradu Zagrebu — kako to njegove historičke primjetbe pokazuju; tako se je pripravljao za svaki roman. Za pripoviest „Čuvaj se senjske ruke" išao je naročito u Senj, da prouči prirodne osebujnosti i starinske uspomene grada Senja i okolice, za „Seljačku bunu" proučio je sva djela, što su o tom naši historici pisali a i materijal još neštampan, crtao si je posebne geografičke tlorise, da bude glede okolicâ, mjestâ i istih putevâ, što su u buni od važnosti, posve točan i istinit, išao je očevidom upoznati okolice zagorske i susjedne slovenske, u kojih se je buna poglavito razvijala; takove priprave činio je i za zadnji svoj roman „Kletva". I sve pjesme njegove, u koliko se dotiču poviestnih ili prirodnih, na primjer geografičkih činjenica, jesu plod ne samo fantazije i čuvstva, nego i realnoga studija njegova. Tako je u pjesmi „Vinko Hreljanović" odsjev njegova motrenja senjske okolice, kadno je bio ondje radi gore spomenute pripoviesti, i samo zato je opis prirode tamošnje, opis mora itd. toli živ i krasan. Kratki njegov boravak — od mjesec dana — u Italiji urodio je našoj književnosti divnimi pjesmami „Propast

Venecije“, „Veliki petak u Pizi“ i „Lanac“; bez njegova dobrahnoga poznavanja poviesti, književnosti i starina Italije, bez njegova umjetničkoga oka, kojim je u kratko znao proniknuti u biće tamošnje prirode, tamošnjih umotvora: nebi bile ove pjesme onakove mogle postanuti. Što bi on bio divnih pjesama stvorio te vrsti, da mu je bilo moguće — kako to mogu pisci inih naroda — češće i podulje boraviti u Italiji, u obće u krajevih, za pjesnika, a poimence za nj, prema njegovim osnovam književnim, zanimivih! Da izradi roman o slavnoj „Cvieti“, snovao je poći na dulji boravak u Dalmaciju i u Firencu; da izradi roman o propasti Vinete, snovao je poći na otok Rujanu. Takve su bile njegove umne sposobnosti.

S njimi se je spajalo duboko i energično čuvstvo, kojim je ljubio roditelje, ženu i djecu, braću, prijatelje, hrvatski narod i slavensko pleme u obće; kojim je mrzio progonitelje naroda tudje i domaće, i priečitelje narodnoga napredka i prosvjete. Nepravda, zloba, naduta nespretnost, gdje bi ju vidio, jako bi ga bolila; svojoj boli davao je oduška u oštroj satiri, neobično nadaren humorom. Rečenomu njegovu dubokome čuvstvu odziv su njegove ljubavne i rodoljubne pjesme; najpače ove, kad se uzmu na oko sve njegove ne samo ove u izboru priobćene, dokaz su, da je svaka znatnija sgoda naroda našega i Slavenstva, bila ona tužna ili radostna, dirala ga u dno duše: njegova duša bila je Aeolova

harfa. A ljubavi prama svojim, srdačnosti prama prijateljem, dobrohotnosti prama potrebnomu bilo je njegovo srdce puno, i znalo se je u dobru i u zlu, šalom ili ganućem, najživlje očitovati. U veselom družtvu prijatelja bio je neizcrpiv dosjetkami, a nada sve zabavan brzom ali naravitom izmjenom druževne šale i rodoljubnoga pathosa. —

Književni njegov rad ni s daleka nije izcrpljen izvornimi pjesmami, romani i pripoviestmi. Podao je narodu silu krasnih prievoda beletrističkih, osobito dramatskih, iz mnogih jezika; a radio je kao samostalan dramaturg mnogo godina vrlo zaslužno oko napredka hrvatskoga narodnoga kazališta. Rad taj nastavljao je poslije kao urednik „Vienca“ svojimi duhovitimi kazalištnimi ocjenami, a već njekoč je u „Pozoru“ uz ovu struku majstorski gojio i feuilleton. A koliko je književnih osnova njegovih ostalo neizvedeno, ili tek započeto — kako tragedija „Slavka“ iz prošlosti Polabskih Slavena. — Bio je oduševljen za umjetnosti; poviest njihovu, poviest književnosti, estetičku kritiku svjetsku, obću poviest osobito kulturnu joj stranu, domaću poviest osobito mjestnu, arheologiju, numismatiku pratio i njegovao je u dokolici, koju mu je napor službe i preobilni samotvorni rad ostavljao. Bio je od naravi izvrstan govornik, i šaljiv i ozbiljan; kod književnih svetčanosti — kod prenosa Preradovićeva tiela, kod

Bleiweisove, kod Vrazove svetčanosti itd. — njegov govor svakoga bi ganuo, potresao, uzhitio. Bio je sav dušom i tielom pjesnik i rodoljub.

Ovolik književni rad izcrpljivao je sve to više njegovu od naravi dosta jaku tjelesnu snagu; ta mogao je poslije naporne dnevne službe samo noćju skladati pjesme i pripoviesti. Malakšući s toga, nije samo duševno nego i tjelesno trpio od svake nesreće i nesgode naroda svoga. Nisu li i neopravdane uvrede, koje su mu se od gdjekud nanašale, još dalje kidale rane, zadane mu od bolesti i pretežkih poslova, mislim da nije ovdje mjesto prevrćati, gdje samo kratak spomen o njegovih djelih činim. Napokon mu je zagrebački potres nametnuo kao gradskomu viećniku prenaporan posao, pri kojem je sasvim postradao i u smrtnu bolest pao. O njegovoj bolesti i smrti neka ovdje stoje one rieči, koje sam bio dne 13. prosinca 1881., njekoliko sati pošto je mili prijatelj izdahnuo bio, ponukan napisati:

„Augusta Šenoe nema više! Izdahnuo je jutros o poldevetoj uri.

Jedva se možemo sabrati, da govorimo o njem mrtvom. Ćutimo tugu, koja obuzima cieli narod hrvatski. Misao nam se vraća uviek k njemu, k njegovu mrtvomu licu, — prije njekoliko časova bilo je još živo. Sad su mu vedje za uviek zaklopljene. Njegovo srdce za uviek je stalo, ruka za

uviek klonula. A njegovo srdce kako je nosilo u sebi cielu domovinu hrvatsku, njegova ruka kako je branila, uznosila, kriepila cieli narod hrvatski! I sad ga nema više.

Kroz deset mjeseci njegove težke bolesti često smo se bojali za njegov dragi život, ali opet i opet nam se povraćala nada. Sada je prekinuta, te nam staje pero i jedva se otimamo u težkoj boli.

Deset mjeseci trajaše njegova smrtna bolest. Pa ipak je njegov duh mogao, dočim mu je tielo svedj lebdilo na rubu groba, pjesnički stvarati, i proizvoditi najveće i najdivnije njegovo književno djelo, puno žarke ljubavi za narod hrvatski, sjajno pjesničkom fantazijom, veličajno visinom misli; uz pisanje toga djela smagao je proizvoditi još i drugo, pomanje. I u smrtnoj bolesti dva zamašna književna posla kroz više mjeseci podnosila su krila njegova duha. Toli je silan bio taj duh, toli veliko i jako to srdce za idealni sviet, dočim je stenjalo pod strašnim tlakom fizične boli.

Tako je on umirao i umro s perom u ruci.

Što sve krasna i velika s njime pada hrvatskomu narodu u grob, to se neda ni izreći. U cvietu muževne dobe ostavlja svoju domovinu, a bio je zasnovao pjesničkih djela, koja bi bila trebala čitav ljudski viek, da ih pero izvede. Sve te misli, sve te divne slike, koje bi bile uznosile i kriepile cieli naš narod, za uviek su s njime otišle u bolji

sviet. Za hrvatski narod, za književnost hrvatsku neizreciv gubitak!

Kolik, neizreciv gubitak za porodicu njegovu! Uzoran muž i uzoran otac ostavlja za sobom mladu suprugu i nejaku dječicu u tuzi, koju s njimi hoće dieliti sva zemlja hrvatska, ali koje težina pada sva i na porodicu i na zemlju.

To je tuga, koja množinom dionikâ biva jača.

Ali on nam je sám svojim životom i svojom dugom smrtnom bolešću dao uzoran primjer: nedati se svladati. Padajući iz jedne omaglice u drugu, zadušivan često strašnom astmom, trapljen neizrecivimi svaki čas novimi oblici težke bolesti svoje: on je u časovih privremene olakšice odmah se vraćao na svoj idealni rad, i nije gubio nade, nije klonuo duhom nikada. Još prije dva dana, sasvim bistar i vedar, premda izmučen najljućimi tek jenjalimi boli, on se je veselio budućemu proljeću u Italiji, gdje da će se kriepiti krasotom južnoga svieta i proslaviti romanom Cvjetu Zuzorićevu!

Tako je i umro, u težnji k svomu idealnomu svietu. „U krasnu prirodu, u zelen, pod vedro božje nebo kad dodjem, onda ću se oporaviti.“ Tako bi on govorio. Bože, kakovim načinom evo će sad, kad podje na počinak vječni na podnožje zagrebačke gore, njegova se čeznja izpuniti!

Zagreb grad, kojega je on toli ljubio i djeli svojimi proslavio, cieli hrvatski narod, komu je on dao silu neumrlih tvorova duha svoga, s raz-

cviljenom obitelju njegovom dieliti će strašnu tugu sa smrti Augusta Šenoe.

Zagreb grad i cieli hrvatski narod dostojno će izvršiti dužnosti tuge i sućuti, kojih mu nameće smrt takova sina.

Na njegovu grobu sve će prave sinove ove zemlje spojiti isto sveto čuvstvo boli i harnosti i idealne vjere. Iz njegova groba, koji će nam za uviek sakriti mrtvo tielo njegovo, kriliti će se u sjaj idealnoga svieta njegov duh, njegova pjesma, njegova ljubav: u njih će August Šenoa vjekovati s narodom hrvatskim.

Zagrebačko podgorje, kolievko Augustova, daj sinu svome, koji te je ukrasio divotom pjesničke duše svoje, lahko, blago, sveto pokojište! A ti, premili prijatelju naš, Auguste, s Bogom, s Bogom!"

Svi slojevi grada Zagreba i sve domovine hrvatske i slovenske, prosvećeni kruzi slavenske braće i inorodni uglednici na veličajan, hrvatskoga ljubimca, pjesnika i romanopisca dostojan način izkazali su sućut svoju nad smrću Augusta Šenoe. Sveobće učešće kod njegova pogreba, koji mu je priredila uz njegovu obitelj i „Matica Hrvatska" kao svomu mnogogodišnjemu velezasložnomu podpredsjedniku književnoga odbora, pokazalo je koliko je on bio omilio svomu narodu i koliko je liepoj književnosti hrvatskoj ugleda pribavio kod srodnih a i kod tudjih naroda. Neka ovi redci, posvećeni spomenu našega nikad dosta

neoplakanoga druga i prijatelja, budu zaključeni nadgrobnim slovom, koje je pri pogrebu izrekao drug i prijatelj dr. Ivan Zahar:

„Ako je ikad hrvatska vila gorko zaplakala, ona će plakati nad ovim grobom, u koji danas polažemo umrle ostanke pjesnika, kakvim se stoljeća diče.

A narod hrvatski, koji u neizrecivoj boli i tugi cviećem zasipava ovu grobnicu, tužan gleda po perivoju svojem, kako mu nestaje divnoga stabla; očajan traži po vidiku svojem, odakle mu izginu jedna od najsvjetlijih zviezda.

Jer on je svojom mladosti pomladio naš viek, svojom ljubavi otopio srdca suvremenika, veličinom duha svoga pomaknuo narod bliže k sreći i slavi.

Jednakim je sokolovim okom motrio prošlost kao i sadanjost, zalazio u zlatne palače mogućnika i u skromne kolibice prosjaka.

U prošlosti gledaše vrle junake, uznosite gospe, ljute silnike i biedne kmetove, kako svaki živi i radi svojim životom, svojim pravcem, al svaki za jednim ciljem, za srećom i slavom domovine.

U prošlosti gledaše kuku i motiku, kako je zamislila dvie najkrasnije misli, koje još i danas potresaju našim svietom i viekom. U tečaju poviesti mnogo puta sirotinja kroz tamnicu nesreće svoje vidi gdje mu svietli sunce buduće sreće. Jedna je misao: oslobodjenje izpod robskoga jarma, druga

je misao: sjedinjenje naroda hrvatskoga i slovenskoga. Razžarena kruna, pod kojom je poginuo nosilac tih ideja, nije ugasila nego je razžarila srdca Hrvata, te i danas vapimo: sloboda i jedinstvo. A najljepši vienac, koji se vije oko glave davnih mučenika, savio je August Šenoa. Cvieće mu je crveno, bielo i modro: ljubav, vjera i nada.

Slikajući nekadanje pravo i slavu, stavljaše prošlost kao zrcalo našemu stoljeću. Treba nam ljubavi, da svoje neodnemarimo, treba nam ponosa, da nas štuju, treba nam junačtva, da obranimo što je naše.

Štogod je sadanjosti vidio, da radi prama tim idejam, to je vjenčao neuvehlim cviećem uma i srdca svoga; a što je vidio nevriedna, to je poražavao oštrim mačem svoje satire i korbe.

Tako je stvorio divne pjesme i još divnije pripoviedke, u kojih se krasna forma natječe s ljepotom i bogatstvom ideja. „Zlatarovo zlato“, „Seljačka buna“, „Prosjak Luka“, „Prijan Lovro“, „Diogenes“, „Kletva“, ostati će uviek uzori naše književnosti. Oj tužnih nas, da nam je vječnom koprenom zastrt i onaj dio raja njegovih ideja, koga još ni gledali nismo!

Svomu narodu bio je i biti će svećenik i kralj: svećenik, da pomiruje nesložne življe, da blagoslivlje kriepost a kori nevriednost, i da izmoli od neba spas naroda svoga; kralj, da prosiplje bogatsvo ideja i da mu kazuje put u tmini historije.

U službi svoga naroda klonule su mu sile, te on u najljepšoj muževnoj dobi svršuje svoj zemaljski put. No dužnostim svojim podpuno je zadovoljio: bijaše ljubezan suprug, dobar otac, i vjeran prijatelj.

S Bogom, mili Auguste! Polažuć tvoje umrle ostanke u cviećem obsipani grob, mi se od njega razstati nećemo, te će ga oblietati naša ljubav i štovanje, dok god bude obasjavalo sunce bieli Grič, tvoj mili zavičaj!"

U Zagrebu početkom svibnja 1882.

Franjo Marković.

IZABRANE PJESME.

Budi svoj!

Oj, budi svoj! Ta stvoren jesi čitav,
U grudi nosiš brate srdce cielo;
Nekloni dušom, i da niesi mlitav.
Put vedra neba diži svoje čelo!
Pa došli danci nevolje i muke,
Pa teko s čela krvav tebi znoj,
Ti skupi pamet, upri zdrave ruke,
I budi svoj!

Oj, budi svoj! Znaj, tvoja glava mlada
Nebolike ti zlatne sanke búdi,
Ko sivi soko uzvini se nada,
Al sviet je sviet, i ljudi tek su ljudi.
Dà, sbílja goni s uzglavja te meka,
U sebični te zovuć svieta boj:
Ma što te brate u životu čeka:
Ti budi svoj!

Oj, budi svoj! Taj sviet ti nije pàko,
Ni raj ti nije; rodi trnom, cvietom;
Ni desno lievo da se niesi mako,
Već ravno podji, dok te nosi, svietom;
Koracaj bez obzira krepko, živo,
Sudbina dok nerekne tebi: Stoj!
I pravim drži pravo, krivim krivo,
I budi svoj.

Oj, budi svoj! Ta božji ti je zamet,
A Bog sve mrzi, što je laž i varka;
I neka ti je vazda vedra pamet,
I srdce vrelo, duša čista, žarka;
Nek ravno um i srdce tvoje važu,
Tek tako bit ćeš čovjek, brate moj!
Da zli i dobri ljudi smierno kažu:
Dà, on je svoj!

Oj, budi svoj! Al brat si budi braći,
I radi za sviet, al' neslušaj pljeska;
I ljubi sviet, al nenadaj se plaći,
Jer hvala ljudska voda je vrh pieska.
U tvojoj sviesti hvala ti je trudu,
S poštena lica teče pošten znoj,
I niesi brate živio zaludu,
Kad jesi svoj.

Oj, budi svoj, i čovjek ljudskog zvanja!
Pa diži čelo kao sunce čisto;
Jer kukavica tek se rdji klanja,
Tvoj jezik, srdce nek su vazda isto.
Za sjajnim zlatom ko za Bogom gledi
Tek mićenika robskih podli roj;
Ti gledaj, da l' i duša zlata vriedi,
Pa budi svoj.

Dà, budi svoj! Pa dodje l' poći hora,
Gdje tisuć zviezda zlaćenih se vije,
Kad čovjek račun si savršit mora,
I ti ga svršuj, nek ti žao nije;
Jer tvoje srdce šapnuti će ti'o:
Oj mirno, brajne, sad si račun sbroj!
Poštenjak, čovjek na zemlji si bio:
Bio si svoj!

LJUBAVNE PJESME.

Ljubav svuda.

(1863.)

Aj me, milče, — slušaj mene!
Al si, milče, tvrda glava;
Kud ti sitna nona krene
Bielim svietom, — sve badava!
Ma i kamo, ma i kuda,
Moja ljubav sliedi svuda.

Bud u gori vita jela:
Kukavica, ptica mala
Na granu bi jeli sjela,
Jeli bi se nakukala;
Mala ptica, moja duša,
Da joj jela tugu sluša.

Bud ružica sried cjeline:
Na krilieh povjetarca
Pao bi ti sa vedrine
Žarki biser u njedarca.
Žarki biser — rosa — što je?
Ljubav moja, srdce moje.

Leti srna crnooka,
Mene, milče, neumori:
Ja za tobom skok do skoka,
Razpeh mrježe po svoj gori:
Živu bi te ulovio,
Živo bi te poljubio.

Sried talasa sinjeg mora
Ko vilinja ladja brodi:
Iznenada gle vijora,
Gdje za tobom mahnit hodi!
Vijor? Odkud? Milče ja sam,
Gdje za tobom jadan basam.

Da si pjesma, što ju pjeva,
Angjeo Bogu usried raja:
Ona jeka, što s' razlieva
Poput tužnog uzdisaja,
Ona jeka, dušo mila,
To bi moja duša bila.

Il da zviezda vedrom noći
S drugiem zviezdam vodiš tanac:
Ja bi suzne digo oči,
Jedan biedan zviezdoznanac;
Letile bi oči nebom
Sve za tebom, sve za tebom.

Pa da grli vrat taj bieli
Jednom ruka sretna druga,

Ni onda se neodieli
Od teb', milče, moja tuga:
Zaplaču l' kad oči tvoje,
Suze tvoje — tuge moje.

Zato, milče, slušaj mene!
Jednim putem, jednim samo
Nek ti sitna nona krene:
Na to srdce, amo, amo!
To te ljubi, tu je vjera,
Tu te nitko živ netjera.

Hrvatulje.

I.

(1864.)

1.

Oj visoko, previsoko,
Ća na drugom tamo katu
Zapinje mi moje oko
Na djevojki, mome zlatu:
Gledala je grozdje lija,
Tako gledam sada i ja.

Al neradja nam gorica
Naša grozdja kiseloga;
Ti si živa Hrvatica:
Znam, da nećeš dati toga,

Da o tebi svud se glasi:
„Oj djevojko, kisela si!“

I tako ti liepa duša,
Sklanjaj k meni lišce gladko,
Daj, o daj, da lija kuša
Tebe, rujno groždje sladko!
Pusti liji, da te zoba,
Da te zoba sve do groba.

2.

Odkada se sviet obrće,
Bio vam je jednak vazda,
A u svietu tome odvjek
Stari Bogo kućegazda.

Odkada se sviet obrće,
Jednako se ljudi snube,
Rade, plode, snuju, kuju,
Biju, smiju, mrze, ljube!

I ja sam ti božjeg svieta
Od kolievke vjeran sinak,
Navade se stare držim,
Ljubim, pjevam, — kano inak.

Da se mladi rado gledju,
Bože mili! — to se pjeva,
Odkad su se poljubili
Otac Adam, majka Eva;

Pjevat će se to te pjevat,
Dok je koga glava živa;
Što sam i ja ljudsko čedo,
Tambura mi nije kriva.

Ma nek laju loši ljudi,
Ti s čizama prah otresi,
Pjevaj, braco, ko što i ja:
„Moma meni draga jesi!“

3.

Čito sam u starih knjiga',
Da je žena prava napast
I najljuća svietom briga,
Što mužkarca može zapast:
Stvor prevejan, pecav, mitljiv,
Srdcem varav, licem blag,
Lukav, lažan, nenasitljiv,
Riečju: da je žena vrag.

Al i sviet je, slušah, pobro,
Živi pako; — što tu radit?
Je li mudro, je li dobro,
U paklu se s vragom vadit?
Gdje si, da si, tako živi!
Ma i bila žena vrag,
Mi mužkarci nismo krivi,
Da nam je taj vražić drag.

4.

Ja sam bio kojekuda
Duž široke zemlje Bože,
Djevojke sam ljubkovao,
Već kako se ljubit može:

Madjaricu skoč-djevojku,
Driemnu Njemku naher-glavku,
Jabučicu kranjsku Micu,
Talijanku žac-žeravku.

Al od srdca djevojačkog
Probudi me sva pokora,
Što sam pošo stranputice
Iz hrvatskog milog sbora;

Ne i neima ljepše mome,
— Bila plavka ili crnka —
Neg domaće naše diete,
Ta hrvatska mila srnka:

Na sićanoj bieloj noni
Zavije se, okreće se;
Milo, zlobno i čarobno
Mile joj se oči kriese;

Sad živano, sad lagano
U njedarcu trepti sr'ce,
Ko plavetnom na talasu
Rumenjasto ružin-perce;

Liepa je — o stvor najljepši,
Što ga smisli božja miso,
Liepa je — ko stih najgladji,
Što gå pjesnik kad napiso.

„Šuti!“ vikat će mi ljudi,
„Šta ti luda glava sanja?
Tko nevidje nikad tornja,
Taj se lud i peći klanja.“

Vidio sam ja tornjeva
Mnogo svietom baš po sreći,
Ali uprav zato, ljudi,
Klanjam se ja našoj peći.

5.

Baš o branju negdje po Miholju
Tucah vam se gustim vinogradom;
Na stazici sretoh se sa srećom,
Sretoh vam se tu sa svojom mladom.

Mlada nezna, šta će, kud će jadna;
Hvala Bogu, što ju tu zatekoh:
U dvie rieči, sve što kazo nisam,
Sve što ćutim, u taj par izrekoh.

Žarila se mlada — spusti oči;
Smiešeć čupka trator-cvietak mučke,
Smiešeć žmirka na me izpod oka —
Ja ju shvatih sretan objeručke;

Sad da jošte ugovor naš tajni
Zapečati poljubac baš čestit —
Klepetalo klepnù — mlada u bjeg!
Vrag je morô strah taj tu namjestit.

6.

„Ti si Lutor!“ slušah staru tetku
Vikati mi njekoč po sto puta,
Što sam jadan — bilo baš o petku —
Okusio mrvicu pršuta;

Ali ja sam pravovierno diete,
Pa kad goder mala maša dospi,
Pošao sam mladić u Remete
Poklonit se čudotvornoj gospi.

Tam gdje bjahu njėgda bieli fratri,
Na proštenje mila zovu zvona;
Slanina ti prska tu o vatri,
Tu je vinca našeg — tu i ona!

Odbubnjali prohodni bubnjari,
Već umuknu starih glas orgulja,
U fratarski perivoj se stari
Noga moja kradomice šulja.

Tu na hvojki ptice vjetrogonje
Kljuju, zoblju rumenoga drienjka;
Ja sam sjeo blažen na klup do nje,
Zaklanjala nas je hladna sjenka.

Sklopila je trepavke svilene,
I ručicom krije cviet njedara,
Posatvara ustnice rumene, —
U piesak mi ime šibkom šara;

Sve silnije grud joj se lelija,
Bielom nožkom o nožicu depa;
Plane — o vrat ručice mi svija —
Bože, Bože, al je bila liepa!

A s cjelovâ ozvala se hvala
Zaštitnici remetske doline,
Što je momu mladom srdcu dala
Svu milinu sried ove miline.

Od tog doba prodje mnogi danak,
Al u srdcu sve jošt zvone zvona,
Živi jošte mili Gospin stanak,
U tom srdcu žive jošt i — ona!

7.

Kao zviezde sa plavetnog neba
Naranče su s drva popadale,
Sve naranče u zelenu travu,
Jedna tek u krilo mome male;

Kako pala, uhvati ju mala,
Za njedarce bjelano ju meće,
A za druge mala i nemari,
Već ti mala svome dvoru šeće.

Ho'š li dušo, da naranču krstim,
Što je pala u momino krilo?
Je li, dušo, — da pogadjam pravo?
Ta naranča moje srdce bilo.

8.

Liepi su nam zelen-vrsi,
Liep hrvatski taj naš hatar;
Na taj hatar se omrsi
Vrag i Turčin, bies i Tatar.
Žarka loza, žive mome,
Hljebac bieli, bujna stoka,
Je l' to valja? Valja bome!
To je môba baš od oka:
Liep je, liep hrvatski sviet,
A najljepši ti mu cviet.

Al što liepo, to je naše,
Za hrvatsko srdce milo;
Ne za tudjeg bujne paše,
Vince nam za naše grlo,
Stoka nami pečenica,
A za naša vrela usta
Djevojačka rujna lica,
Za tudjina nij' to pusta:
Za nas je taj divni sviet,
Za me liepi ti mu cviet.

Ej vi, mlade glave naše!
Poput vriednih nam otaca

Pazte, kad se oko kaše
Željno šulja tudja maca;
Naš je plod za naše muke,
Za tudjince neima kruha;
Za nas je hrvatski sviet,
Za me liepi ti mu cviet.

Zato pazim, zato gledam,
Što je naše, ljut i lakom,
Pa što imam, toga nedam,
To ti branim snažnom šakom.
Ma se digo živi djavo,
Nedam svoga utamanit,
Svoju sreću, svoje pravo;
Da! do smrti ću vam branit
Naš hrvatski divni sviet,
I moj liepi u njem cviet.

9.

Ljuta mi je djevojčica,
Ljuta kao carev vezir:
Sada su joj mrka lica,
A u oku hladan prezir,
Sad iz očiu munja bije.

Kuda mjeri, tu obara,
Kamo bije, pukne rana;
Al se mala ljuto vara,
Da sam baba od mejdana:

Ako si me poranila,
Jošt me nisi zarobila.

De djevojko, ajde amo!
Tko je junak, da vidimo,
Da se malko porvamo,
Rvajući izljubimo;
Da taj sladki bojak traje,
Dok nam samrt sudjena je.

10.

Oj vi magle, biele magle,
Što ste putem tako nagle?
Što letite strjelimice
Kao ptice lastavice?
Počekajte oj!

Vi letite mome jugu,
A ja imam jednu tugu,
Imam tugu i suzicu
Na mladjanom svome licu,
Žarku suzu oj!

A ti suzo, žarka kapi,
U maglicu se razhlapi,
Sâ maglicom drugom kreni,
Gdje kolievka stoji meni,
Na jug mili moj!

Tamo, maglo, tamo stani,
I ko rosa na cviet pani,

Na rumeno ružin-cvieće;
Tuda mi se draga šeće
Baš kroz perivoj.

Cviet će draga utrgati,
Za njedarce će ga dati,
I kako mi žarka jesi,
Ti se, suzo, s cvieta stresi
U grud milenoj.

Neka mi se draga prene,
Nek se draga sjeća mene,
Nek ručicom srdce hvata,
Pa nek klikne umiljata:
Oj ljuvenče moj!

Oj vi magle, biele magle!
Što ste putem tako nagle?
Počekajte — ponesite
Suzice mi vilovite
Na jug ljuvenoj!

11.

Šetao se šaren jelen
Kroz tu bujnu gorsku zelen;
Jelen ima liepe roge,
Jelen ima tanke noge;
Nit on nogu uzvisuje,
Nit mu noga poskakuje.

Što ga peče, na što misli?
Koji su ga jadi stisli?

Misli, misli šaren jelen,
Kako liepa bila zelen,
Kad je mala s njim košutka
Složno pila iz tog vrutka,
Kad je skako tu pod hladom
Sa košutkom milom mladom.

Al je došla hajka ljuta,
Raztjera ih na dva puta:
Jelena, gdje dan zalazi,
Košutku, gdje dan izlazi;
Oj daleko oba zašla,
Nikada se već nenašla.

Težko tomu usried luga,
Koji neima mila druga;
Al je teže, kad kog ljubiš,
I kog ljubiš, da izgubiš.

12.

Hvala Bogu, što sam opet o'dje,
Što sam došo pod tvoj mili krov;
Dugo već je, što ti, dušo, podje
Dragan tvoj u dalek, dalek lov.

Dugo već, što vidjeli se nismo;
To bijaše ama ljuti post.

Ljući neg nam zapovieda pismo;
Sad je, Milko moja, dost.

Milosrdja jadniku nebrani,
O da znadeš, kak me mori glad!
Napoji me dušo i nahrani,
Dajde dušo, dajde Boga rad.

Neću vinca, neću pečenice,
S tvojih ustna daj mi dušo pit,
Daj mi zobat rumeno ti lice,
Na dan sudnji bit ću možda sit.

13.

Srdce moje živo djipi,
Djipi dolje, djipi gore.
Nadima se, vre i kipi,
Kao more, sinje more.

U tom moru školjka ima,
Više nego carstvo vriedna;
Školjke te se biser prima,
Ko angjelska suza jedna.

Kraj hrvatski, kraj ljuveni,
To je u mom srdcu školjka;
Biser na njoj — ljuba meni,
Crnooka bjelovoljka.

Hrvatulje.

II.

(1865.)

1.

Moje srdce vam je zemlja plodna,
U nj mi padne zlatno jedno zrno,
Ali onom plodu je tek rodna,
Što posije tvoje oko crno;

Ja ga čuvam i njegujem pomno,
I taj cvjetić njegda mal i ubav
Već na stablo naraste ogromno,
Silno stablo — silna moja ljubav.

O da znadeš, mog života dušo,
Kak duboko stablo s' ukorieni;
Tko bi stablo izčupati kušo,
I srdce bi izvadio meni.

2.

Baš nijedan svetac nije tako divan,
Što ih rišu šoštar-koledari,
Kao što je svetitelj naš Ivan;
Za njeg srdce najviše mi mari.

Nebiva on u hramu oholom,
Od mramora nije, — samo drven;
Kraj ribnjaka stoji medj topolom,
Blažen, brkat — crn i biel i crven;

Al najljepši vam je o Ivanju,
Kad mu ljudi slažu svoje prošnje,
Kad kriesnica skakuće po granju,
I mjesečić ovjenčava krošnje.

Pred svetca je sviet pobožni klekô,
Pop mu slavi, pojuć, sveto ime;
Ja i ti, o mila moja seko,
I svi drugi pjevasmo za njime.

Ko svietiljke bile su ti oči,
Što ih angjel svetom Ivi pali;
Srdce moje mladjahno poskoči,
Pjevah svetcu, pjevah tvojoj hvali.

Sad te pitam, oj djevojko, znaš li,
Zašto mi je baš taj svetac divan?
Ta prvi put smo se ondje našli,
Gdje kraj vode stoji sveti Ivan.

3.

Mala Milka, moji ljudi,
Ej to vam je fina glava,
Mužku žicu, mužke ćudi
Vragoljak na vlas poznava;
Neka laže, nek se trudi,
Nek se momak udvorava:
Žarkim okom mala migne,
Drobni prstić mala digne,

Smiešeći mu mala kaže:
„Vi mužkarci — vi ste laže!
Svaki vas je gospodičić
Lepušast i šaren ptičić.“

Dà, i mala veli pravo,
Ta pitajte srdce sami:
Mužka glava vam je djavo,
Da nadlija, da omami,
Da varaka žene zdravo,
Da je spregne mrježicami;
Viečne kletve, ljubav žarka —
Sve ciganluk, sve je varka,
Nebi l' moma se opekla.
Pravo moja mala rekla:
„Svaki vas je gospodičić
Lepušast i šaren ptičić.“

Deder, Milko, sveti žene,
Za sve jade, za sve muke;
Operušaj, Milko, mene,
Digni na me liepe ruke,
Nek se mužka napast prene,
Nek se kani laži puke;
Laka krila mi podreži,
Pitoma me k srdcu veži,
Kajat će se mužka zloba, —
Mi ć'mo dobro proći oba:
Ti i ja, tvoj gospodičić,
Moja ptico, i tvoj ptičić.

4.

Sbilo mi se, snilo mi se,
— Čudan li to bio san! —
Sgrnuli vam ljudi svi se,
Jer je svietu sudnji dan.

Bog na zlatnom stolu sjedi,
I pravedan sudi sud;
Duše sve na dvoje redi,
Takva plaća — kakov trud.

Angjelići sjajni pako
Važu svaki ljudski čin,
Je li nebo, ili pako
Zaslužio smrtni sin.

Koj na desnu stranu vagne,
Tomu plaća vječni raj,
Plaća pakô, — komu nagne
Vaga se na lievi kraj.

„Tebe nitko nije kušo,“
Sbor angjelski kliknu vas;
„Čista dušo, liepa dušo!
Ovamo te medju nas.“

Ali mene — jao, jao!
Težak, težak moj bje grieh —
U propast me veće zvao
Zlih duhova grozni smieh.

Tu ti bliednu rajsko lice —
Gdje sjedjaše viečni Bog,
Pred njega si pala nice,
Jecajući: „Daj mi tog!“

I na vagu desnu kanu
S tvoga oka biser vruć,
Vaga — vagne — desnu stranu,
„Spašen“ jecah klicajuć.

K tebi blažen već pohrlim,
Da dielimo viečni raj,
Sad ću, sad ću da te grlim, —
San me minu u čas taj.

Ljubi l' san taj, ljubi l' ti se?
Kaži „da!“ o dušo, kaž'!
Sbilo mi se, snilo mi se;
Zašt je sanak samo laž?

5.

U har rodu, vragu nehar
Hoće mi se, ljudi, pit;
Podajte mi zlatan pehar,
Ali prazan nesmje bit;
Snažnom šakom ću ga hvatat,
Pa ću pjevat kao grom,
Iz pehara ću vam gatat
O hrvatskom rodu svom.

Gle! kako se vince ljulja
Ajd po grlu baš do sr'ca,
Ko u vatru kaplja ulja,
Nek iz srdca iskra frca,
Da se zviezde male smiju,
Pitajući: „Koj je bies?"
„A! Hrvati opet piju,
Vinko Lozić pali kries!"

Gle! kako se vince kreće
Ko za suncem suncokret;
Kreće mi se, kako neće
Za Hrvate, za naš sviet?
Daj o Bože! i mom rodu,
Nek se kreće srdce tak
Za tim suncem — za slobodu,
Da mi bude čil i jak.

Gle! kako se vince ljeska
U čašici dol' duboko,
Ko da viri žarom bljeska
Dragino mi iz nje oko;
Posrknem li zlatne kaplje,
Kan da drobne usne cmoknem;
Grud se nadme, grud raztaplje,
I na vraga biesan skoknem.

Ma i jesmo siromasi,
Neću bit ja bogataš;

Šta će meni zlatni glasi,
Dost je sviet mi liepi naš;
U desnici vinca bocu,
U tom srdcu žarki plam,
Svojoj momi o gr'ôcu:
Neima ravna onda nam.

A iz duše čiste česme
Plemeniti teče glas
Te junačke naše pjesme:
Bože! Bože živi nas!
U har rodu, vragu nehar
Sladko vam je, ljudi, pit,
Punite mi zlatni pehar,
Jošte — jošte — nisam sit!

6.

Tiho bilo,
Milo bilo,
Male zviezdice se
Na visini
Po vedrini
Titrajući kriese.

A u zviezda'
Tisuć gnjezda
Angjelića mali';
Angjel-sanci
Laki, tanci,
Krilma leputali.

Polagano
Na te, hrano,
Angjel-sanci sjeli,
I na ljubin
Usnah rubin
I na vrat tvoj bieli.

I po njedrih
Tvojih vedrih
Vragoljci se skiću,
Pa u milen
Pram tvoj svilen
Vješto se zapliću.

Sad u šali
Sanci mali
Pogledaju svi me,
Jedan žmireć
Šapnu bi reć
Tebi moje ime.

Lik ti planu,
Usna da'nu:
„Gdje je, gdje je dragan?"
I po usti'
Ti se spusti
Posmjeh blag i lagan.

Angjel-sanci
Laki, tanci,

Digli se put zviezda,
Kroz noć crnu
Plaho prnu
Gor' u zlatna gnjezda.

Al nekrenu,
Koj spomenu
Tebi ime moje,
Već je snijuć,
Sladko s' smijuć,
Pao na srdce tvoje.

Toli milo
Nebu bilo
Gledat sanak liep ti,
Da s visina
Mjesečina
Radostno zatrepti!

O ti dušo!

(1865.)

O ti dušo moje duše!
O ti srdce srdca mog!
Kuda pošla, kamo došla,
Pratio te dobri Bog!

Tvrda zemlja putem bila
Tvojoj noni mekan mah,
Skrotila se ljuta bura
Pred tobom na blagi dah!

Tvrdnulo pod tobom more,
Snizila se strma hrid,
Ljuta zima cviećem cvala,
Moja dušo, na tvoj vid!

Sav ti život bio božić,
Angjeli te sreli svud;
Nikad s oka suza pala,
Sterala ti sreća put!

Samo kadkad u toj sreći
Imena se sjećaj mog:
O ti dušo moje duše,
Pratio te dobri Bog!

Slavici.

(1867.)

1.

Gudalo mi pozaspalo,
Dugo, dugo nisam pjevo;
Kad al čuda, sve od sebe
Zazvonile žice evo!

Zvone živo u mom srdcu,
Ja ih bome nisam dirno,
Od mene su počivale
U zakutku tiho, mirno.

Probudi ih sladko ime,
Šapćuć srdcu sreću novu,
Ko što laki vjetrić budi
Milu harfu Eolovu.

Duša mi se krili k zviezdam,
Srdce burno poigrava,
Jedna rieč su sve mi pjesme,
A ta sladka rieč je: Slava!

2.

Znam za jedan dvorac mali,
U njem cvate zlatan cviet;
Nebih, braćo, cvietka dao
Ni za cieli božji sviet.

Kada jednom zemlju gledo,
Pustu zemlju gospod Bog,
Srdce mu ze razžalilo,
Spusti suzu s oka svog.

A ta suza vam je pala
Na hrvatski zavičaj,
A iz božje suze niko
Divni, zlatni cvietak taj.

Često jad mi srdce ciepa,
Kad na tužni mislim dom,
Al kad opet suzu gledam,
Odlanulo srdcu mom.

Zato mi je duši mio
Onaj divni, zlatni cviet,
Zat' ga, braćo, nebi dao
Ni za cieli božji sviet.

3.

Kucaj, brate! Nek se pije!
Vino ima dobru žicu.
Oj u zdravlje! Al u čije?
Ja ću kazat napitnicu:

Bog poživi liepo diete,
Pravu, zdravu kćer hrvatsku!
Da mi, braćo, izpijete,
A za moju ljubav bratsku.

Bog je liepo lice dao
Mome sladkom milovanju;
Nebudi vam piti žao,
Rdja, tko nepije za nju!

Bog joj dao zlatne prame
Ko što ova zlatna kaplja;
Pijte za nju, pijte za me,
Nek se vječna sreća sklaplja.

Bog joj dao bistre oči,
Kao zviezde na nebesi',
Kao vince što se toči,
Ko proljetni plamni kriesi.

A nadà sve dušu ima
Moja vila plavokosa,
Što joj sjaje u njedrima
Kô u ruži božja rosa.

Nek se puna čaša krene,
Pijte redom, braćo, zato,
Pijte, braćo, i za mene
I za moje milo zlato.

4.

Kao mirno more gladko
Bila si mi, dušo,
Iz dubina tvojih nitko
Nije pjesme slušo.

Na dnu tvojem počivali
Moji stari jadi,
A kraj jadâ zakopani
Liepi sanci mladi.

Al u zô čas došetala
Zlatokosa vila,
Pa u mirnu moju dušu
Malko zavirila.

Poskočilo mirno more
U gromorne vale,
Iz dubine glasne vam se
Pjesme razliegale.

Jasno pjeva burno more:
Slava! Slava! Slava!
A iz svakog vala viri
Jedna zlatna glava.

Sad mi božja ruka nebi
Bure utišila,
Svemu tomu vam je kriva
Zlatokosa vila.

5.

Ti moraš, dušo, moja bit,
Dà, moja sva i ciela:
I divni lik tvoj vilovit,
I zlatna kruna čela;

Moj — bielih ruku zagrljaj,
Moj — rujnih usna šapat,
Moj — oči' tvojih mirni raj
I srdca burni hlapat;

I svaka miso, svaki san,
Od Boga zlatno smilje,
Sav tvoga žića vedri dan,
Sve duše tvoje milje.

Ah skupac ti je blaženik;
I men' je, vjeruj, žao,
Kad tudji pogled liep ti lik
U čudu pogledao.

Dà, skrio bih te koprenom
Ko tajnu božju sliku,
U srdcu zaključo bih mom
Pred svietom moju diku;

O jelte, da ćeš moja bit,
Ti čarobnice plava?
Ja tebi sve do groba štit,
Ti moja slast i slava.

6.

Dok od straha drhtala mi nada,
Usna o njoj riečce neizgubì;
Blago meni! Drugče vam je sada,
Dika reče, da me zbilja ljubi.

„Ljubim!" šapne usnicom rumenom,
Ko dva sunca planu oči jasne,
Nikog nije ljubila pred menom,
Mene — dok joj duša neugasne.

Tajno me se taknu usne vruće,
Trenom puče duši grobni kamen,
Srdce moje slavi uzkrsnuće,
A životom bukti nov mi plamen.

Sva ću zvona skupit mnogobrojna,
I sve trublje posljednjega dana,
Sva grlašca pticâ milopojna,
Sve oluje burnog oceana.

Na gusle ću divne žice splesti,
Sve od zlata sunčanieh traka,
A na gusle glas svemira svesti,
Nek se svietom čudi duša svaka.

Krili mi se pjesma preko mora,
Od čuda će dizat vali glave,
Snizit će se vrsi strmih gora,
Ta ja pjevam slavu svoje Slave!

Krili mi se gor k nebeskom kolu,
Zadrhtat će zviezde od veselja,
A još dalje, višje k božjem stolu,
Pjesmo moja, nek te goni želja:

Tu se možeš čarobno razvijat,
Da te vječna ruka blagosiva,
Od radosti Bog će se nasmijat,
Kadno ljubeć duša s dušom spliva.

7.

Bilo vam je, neznam kada,
Al svakako još po danu:
Pokraj mene moja mlada, —
Šuteć gledah milu ránu;

A i ona šuti šutkom,
Slušah kak joj srdce bije,
Brojah trenak za trenutkom,
Al im broja bilo nije.

Tu vam rieših zagonetku,
Što ju višnji Bog obeća,
Kakova će na svršetku
Dobre duše čekat sreća;

Kak će na glas svemogući
Pút čovječja duši spasti,
Kako l' Boga gledajući
Duh uživat vječne slasti.

O toj sam vam slasti snivo,
Mirno gledjuć svoju Slavu;
Rieč božansku shvaćah krivo, —
Sad joj znadem miso pravu.

Gledao sam dugo, tio
U to mlado sunce plamno,
Blažen, sretan sam ti bio,
Ni nevidjeh, da je tamno.

Tiha bje i djevojčica,
Dok kroz prozor nam nereče
Mjesec, stara skitalica:
„Dragi ljudi, dobra veče!“

8.

Jezero su tvoje oči,
Plavo, mirno, milo, jasno;
Gledao b[illegible] [illegible]vjek u nje,
Rano zorom [illegible]noćju kasno.

U jezeru trepti čudno
Zlatna zviezda baš u zeni;
Ova zviezda plamna, žarka,
To je tvoja ljubav k meni.

9.

Bila večer tija,
A s nebesa sila
Sjajnih zviezda mila
Meni se nasmija;
Al su potamnjele,
Pak se zastidile,
Jer su oči mile
Tvoje baš vidjele.

10.

Kao putnik u pustinji biedan,
Dugim putem slab i grlom žedan,
I bez nade, bez pomoći,
Tako bilo meni poći;
Dok nesvanu iznenada
Djevojčica jedna mlada.

Ta me slabog okriepila
Divotvornim svojim okom,
Ta me žednog napojila
Mladih usna sladkim sokom;
I nebesko u milinje
Poniela me iz pustinje.

Blago, komu Bog dozvoli
Djevojčicu divnu toli,
Milovanje toli sladko,
Mlado lišce toli gladko.

Ah al drugim sve badava!
Traži, brate, svietom svagdje:
Takva duša se nenadje,
Ko što moja mala Slava!

O uskrsu.

(1873.)

O uskrsu bilo, još pamtim i sad,
Jutarce zlatno nam sjalo;
Poletih vam živ, poletih vam mlad
U seoce mileno malo.

Dva jablana vita stajala tuj,
Dva vierna kući stražara,
Za ogradom lavež kudronje čuj,
A crkvica kraj kuće stara.

U dvorištu drvena suša i hliev,
Sred dvorišta drveni zdenac,
Čuj goluba guk i kokota gnjev, —
Na prozoru ljubicâ vienac.

Za kućicom vrta kitnjasti prug,
Tu klinčac cvate i ruža,
A dalje onamo u zeleni lug
Svud stazica biela se pruža.

O uzkrsu bilo, kad ustade Spas,
Od zlata drhće ravnina,
Kroz uzduh lieva zvona se glas
U slavu božjega sina.

Svud naokô sveti pokoj i mir;
Sad gle iz pitomih sela
Na puteve vrvi šir u šir
Hrvaticâ povorka biela;

Na puteve vrvi hrvatski puk,
Sve radostno obraz mu blista,
Zvonova seoskih sliedeći zvuk
Pobrzala svjetina čista.

O uskrsu bilo, u vrtu bjeh ja,
Nad menom nebo plavetno,
Uz mene draga — ah Bog to zna,
Kol' srdce mi kucalo sretno!

Na grudi spustila zlaćeni pram,
U pramu modar joj cvietak,
Zorolik na licu joj angjela sram,
Života u oku joj svetak.

Na usnah joj ljubak lebdio smieh;
Tad planu cjelov nam prvi,
U miru se stopile duše dvie,
A srdca nam zavrjela krvi.

Sve splinulo tad: i zvona glas
I nebo, zelenilo gaja,
Dva angjela bjesmo u taj čas
Sred božjega grleć se raja!

O uskrsu bilo; o Bože moj,
Za krasni taj hvala ti danak!
O Bože daj, o sreći toj
Bar kadkad da snivam sanak!

Na poklade.

(1877.)

Bje pokladno jutro, još pamtim i sad,
Kroz prozore sunašce sjalo,
Na postelji kraj mene sinak mlad,
Ah bliedo djetešce malo.

Tuj sjedi uzà me, sunčani sjaj
Ožario kosicu plavu,
Maličak me gladi, šapće „aj!“ —
Na prsi mi sklonuo glavu.

Maličak vreba, da li još spim,
Za bradu me ručicom hvata,
Pa glasićem slabašnim, drhtavim
Na uho mi šapuće: „tata!“

I digoh se služit svakdanji kruh,
Moj sinčić u postelji sjedi,
Još mahnu mi: „s bogom!“ Na poso me gluh
Taj bliedi obrazić sliedi.

I vratih se kući — i prokleh taj dan . . .
Vrh čela uvehlo cvieće,
Moj sinčić vam snivao viečni san
Medj četiri voštane svieće.

Na bliedih usnicah smieška još gle!
Još ima u očicah žara!
Ja poljubih sinka — ah propalo sve!
Tek svieća me titrajuć vara.

Ja poljubih sinka, samrtni led
Grozotom dušu mi strese,
I budem ledom, al u srdcu zlied
Sve paklene budila biese.

Bje pokladni dan, — uz sviralâ glas
Svud pjana rulja jujuče;
Ja klečah uz sinka u taj čas,
I plakah, i srdce mi puče.

Pa dodje pop i dignuo krst,
Zaklopiše škrinju nad sinom,
U škrinju zabiše klinac čvrst, —
I srdce mi probiše klinom.

Poletiše konji u brzi kas,
Već milo mi odnieše diete,
Poletiše kola u taj čas —
Prek srdca mi mojega lete.

Ej vrti se, krabuljo, veselo sad!
Po svietu piruje djavo!
A sklopljenih ruku sinak mlad
U crnoj zemljici spavo.

Na poklade krvav obli me znoj,
Dà, užasna bješe to gluma;
Ni u snu mi nedaj tog, Bože moj!
I kroz san bih sišao s uma.

Zimzelen.

(1873.)

1.

Cviet.

Veni, cviete, veni, veni!
Eto dodje tužna zima,
Smrklo se je ah i meni,
Led se moga srdca prima.

Pani, sunce, pani, pani!
Za visine, za planine,
Ginu zlatni mladi dani,
Zlatni sanak moj mi gine.

Trne svjetlo mladom plamu,
Bljednu nebom zviezde moje,
Sam si kopam bolan jamu,
Da zakopam srdce svoje.

Nepjevam ja bezposlice
Ove pjesme jadovanke;
Što mi srdce, to mi žice
Javile vam po sve danke.

Neznam hinit, neznam lagat,
Kad me dirne biela vila;
Odkad klikoh pjesme slagat,
Svetinjom mi pjesma bila.

Rodili se sjajni kriesi
U toj plamnoj mojoj duši,
Rodile se bure, biesi — —
Srdce mora, da ih guši.

Pregnuh sterat svietom krila,
Zlatna krila Titanova;
Slomila ih kruta sila,
Prieka sudba tu me skovà.

Zato trne svjetlo plamu,
Zato bljednu zviezde moje,
Zato bolan kopam jamu,
Da zakopam srdce svoje.

Zato, pjesmo, miruj, šuti!
A kad dodje mrieti doba,
Ti ćeš mi se podignuti
Kao viečan cviet iz groba.

2.

Kadkad mi je . . .

Ah kadkad mi je bilo,
Da sviet vam spalim sav,
Da srnem krvi žedan
Baš u sviet biesan lav.

Ah kadkad mi je bilo,
Miloduh da sam cviet,
Da milim dahom blažim
Vaskolik božji sviet.

Ah kadkad mi je bilo,
Da budem krvnik car,
Da koljem, gazim, smlavim
Sve ljudstvo u jedan par.

Ah kadkad mi je bilo,
Da angjeo budem biel,
Da kroz san ljubcem jednim
Razgriešim sviet vam ciel.

Ah kadkada sam bio
Blagoslov božji blag,
A kadkad zator snovah
Ko zamet griehu — vrag.

A sada viečna krvca
Iz srdca teče mog,
Što kletu zmiju pusti
U zlatni raj nam Bog.

3.

Grad na oblaku.

Gradio sam čudan grad
Oblaku na grani,
Bijah lud i bijah mlad,
Sveg me srdce zani.

Sjao mi se čudni grad:
Biser, alem, zlato;
Bijah lud i bijah mlad,
Klikovo sam zato.

Kratka radost, dugi jad
Moji sanci pusti!
Razplinu se divni grad,
Kao dažd se spusti.

I s nebesa suze tad,
Drobńe kaplje pale;
Te su kaplje, ljudi, sad
Moje pjesme male.

4.

Okaljeno srdce.

Okalilo se srdce moje
U svietu tom se boreć ljuto,
I što je prije meko bilo,
Sad srdce mi je gvoždje kruto.

I stinut će mi žar u krvi,
U prašak past će moje tielo,
Dà svega izjest će me crvi, —
Al moje srdce osta cielo.

Pa svane l' jednom zora slave,
I moj se neka grob razkopa,
A tvrdo srdce nek mi stave
U crno zjalo gromna topa.

Moj duh će viknut: „Ljudi, palit!"
I puče top i srdce leti;
Dà mrtvo srdce će mi svalit
Vragovâ roda barjak kleti.

5.

Divlji konjic.

Divlji konjic mi je duša,
Neobuzdan, skoka živa,
Od miline poposkače,
Kad mu s bure igra griva.

Hćedoše mu uzdu stavit,
Nek povodljiv mirno kroči;
Popeo se biesan konjic,
Planuše mu strielom oči.

Neka leti kao zviezda
Preko svieta, preko vieka,
Nek mu bura grivom igra,
Nek mu oko sieva — neka.

Na istoku posred palma
Ključa jedna živa česma,
I romoni kan da zvoni
Iz daleka tajna pjesma.

Tu mi stani, moj konjicu,
Bistrice se nauživaj,
Tu će tebi dobro biti,
Tu mi legni — pa počivaj!

6.

Ah provuci . . .

Ah provuci, moj angjelče,
Mutnim čelom ruku meku!

Budi, dušo, u mom srdcu
Mladih dana divnu jeku!

Vitlale se onda misli,
Premaljetno bielo cvieće,
Sretan ludjak još sam snivo
Od buduće zlatne sreće.

Bože al je liepa bila
Ova ludost mladih dana!
Bože! Bože! Sad je drugče,
Sad sam jedna suha grana.

Ah provuci, moj angjelče,
Meku ruku čelom malo,
Još da tebe, dušo, neimam,
Samo bi se mrieti dalo.

7.

Moja zviezda.

Bezdno mi je moja duša,
Pusto bezdno i duboko,
Mrak u bezdnu, mrak u duši,
Zaman ište svjetla oko.

Samo kadkad čuješ brujit
U dubini mukle grome,
Čuješ, kako voda vrije,
Kako li se krši lome.

Samo jedna drhće zviezda
Povrh tmastih, pustih stiena,
Nebesnica reć bi suza,
Zlatna zviezda — moja žena.

8.

Moj štit.

Širom svieta, brate dragi,
Pune trnja nać ćeš pute,
A kraj puta vrebaju ti
Zasjednice zmije ljute.

Širom svieta, brate dragi,
Biesni bura, bruje gromi,
Smjelu orlu iznenada
S neba striela krila lomi.

Sustah, brate, s ljuta puta,
Ćutih, brate, otrov zmije,
Oprži mi striela krila,
Al mi srdce živo bije.

Pa ti ponih ovo srdce
U mjestance milo, ti'o,
Gdje se smieše vierna žena,
Drobna kćerca, sinak mio.

To je meni silan zapis
Proti zmiji, gromu, strieli,
To su moje zlatne zviezde,
To mi rane srdca cieli.

Kad se biesnom, burnom noći
Milim k sanku vedje slože,
Smijući se buri, molim:
Štiti štit moj, dobri Bože!

9.

Raj i pako.

Oj kadkad zavri od gnjeva mi srdce,
Gdje glupi zlobnik moje sgazi pravo,
I škrinuh zubî, prokleh sviet taj cieli,
I rekoh Bogu: Čovjek živ je djavo!

Poletih domu: klikću mila djeca;
U angjelića zlatnih zagrljaju
Tvrd kameṅ kletvâ cvao bielim cvietom,
I rekoh Bogu: Hvala na tom raju!

Noćna rosa.

(1875.)

1.

Tiha moja noći,
Pjestinjice svieta!
Ti otvaraš nježno
Šara perca cvieta.

Cvietak sladko mìri,
Prava je milina,

U samoći tvojoj
Cviet se voljko nina.

Tiha moja noći!
Ovamo sad kreni,
Kao cvietu perca
Otvor' srdca meni;

Neka moje srdce
Sto pjesama diše,
Neka mi se pjesma
K zlatnim zviezdam njiše.

2.

U tebe su, noći,
Njcžne meke ruke,
Pavuljice stereš
Za sve danje muke.

Ti pokrivaš svakog
Kao brižna majka,
Kroz san pričaš ljudem
Trista zlatnih bajka.

Ti zaklapaš oči,
Nosiš u raj ljude,
Svaki čovjek, noći,
S tebe pjesnik bude.

Kazuj meni bajke,
Nek su ko i java,

U snu nek se javi
Dika moja plava.

3.

Blago si ga meni,
Što te Bog mi dao!
Mislim, rosan biser
Na srdce mi pao,

Na to nujno srdce
Ko na ružu žednu;
Nov sad život mládi
Dušu moju biednu.

Pa se Bogu molim,
Neka obraz liep ti,
Dok je meni živjet,
U mom srdcu trepti.

Ne bojim se brige
Starih dana sada:
Dok je meni tebe,
Duša mi je mlada.

Dva soneta.

(1875.)

1.

Knjiga svieta.

Posrknuo sam umlja breme cielo,
I rekoh: „Hvala na toj umnoj slavi!“
Na silnu mudrost silan pečat stavih,
Pa stadoh čitat tvoje divno čelo;

I čitah oči. Srdce mi se smelo,
I sinu zora vječitoj mi javi:
Dà, to je ljudstva nauk živi, pravi,
To prvo, slavno ruke božje djelo.

U vaših knjiga toga štili niste,
Ded gledjite u moje zlatne liste!
Ta svako pisme cvietak tu je ubav.

Tu knjigu svezà vječna, živa vjera,
Iz vječnoga ti teče pismo pera,
A cieloj knjigi jedna rieč tek — **ljubav.**

2.

Molitva ljubavi.

Oj ljubavi! Ti kaplja jesi rose,
Bez koje ruža samotnica gine,
U sedam boja sviet mi s tebe sine,
Životu prene mrtvo zemlje tlo se.

I car i prosjak tvoju milost prose,
Pred tvojim svjetlom carstvo noći mine:
Iz veriga se duša u vis vine,
A tvoja krila k zviezdama ju nose,

Do moga groba posestrimom budi!
Dà, ti me vodi, nukaj, ravnaj, sudi,
I u srdce mi sadi cvieće doviek.

Zlo življet da je? Bez tebe je gore,
Sav ljudski život mutno, mrtvo more,
A sanak sjenke svaki smrtan čovjek.

RODOLJUBNE PJESME.

Bohinsko jezero.

(1863.)

I.

Ajd brodaru, glavo sieda,
Časa mi nečasi:
Na zapadu svieća blieda
Pomalo se gasi,
Luč za luči gor se trne,
Mrki mrak se bjegom grne,
Na istoku iznad gora
Pramen bliedi već se prosu.
Čuješ ptice? Vidiš rosu?
Ajdmo, sad će zora! —

Nuder jednom iz kolibe,
A u torbu hljeba, ribe;
Prekrsti se, čamac rieši,
Upri veslo, spješi, spješi!
Nuder već nekasni,
Bit će danak jasni.“

Sjede brodar, čun se ziblje,
Voda pljuska, val se giblje,
A mi ajd na čamcu naglom
Bistrom vodom, bielom maglom.

Bistra si mi, vodo hladna,
S božjeg oka suza čista,
Kao biser što se blista,
I u krilo roda jadna
Medj zelene gore pane;
Jer dobrotu božju boli,
Gdje rod vidje biedan toli,
Gdje tolike ljute rane.

Talasi su bistri tvoji,
Gdje nebesa viek se smiju,
Gdjeno zviezdâ zlatni roji
Obnoć svietla lišca miju,
Gdje u dubinah vile tanke
Ljuljajući sniju sanke,
Gdje pastrvâ četa gladka
Skačuć valom poigrava,
Kud iz gora rieka sladka
Tiho teče — naša Sava.

Čudna si mi, maglo biela,
Nad krajinom veo bujnom,
Što vilinska ruka splela,
I preplela zorom rujnom;

Kano more se prolivaš,
U ko'e rone oči smierne,
Jer u krilieh svojih krivaš
Blaženosti neizmjerne.
Ah neskrivaj toga raja,
Da ga oči moje ljube,
Da se pasu, da se gube,
Sried radostnieh uzdisaja! —
U to danak mladi se pomoli,
A u narav žar se čudan proli;
Danak željan, ljubit mlado lice
Pokrajine, svoje nevjestice,
Zlatnim prstom iza gore skida
Srebra veo s kraja, — maglu tanku.
Što si snivat mogo pri'e u sanku,
Radja ti se, kud je očim' vida.
Danak maglicu razgrta,
A očima tu prostrta:
Nebo, gora, val, dolina,
Čudo, radost, slast, milina.

Uz kraj kitni vienac skalâ
Iz zeleni bujne skače,
Bistrom kapi val ih pláče;
A na skalah crkva mala:
Ribarova prosta duša
Moli tamo — Bog ju sluša.

Na crkvici zvonik tanka struka,
U zvoniku zvonce medna zvuka:

Sve to stavi stražom božja ruka,
Da u stane ove mirne
Priekom strasti čo'ek nedirne.

Zvona zvone,
Mileno romone,
Da se voda na jezeru ziblje,
Da se čude u dubini vile,
Zelen-hvojka sluškajuć prigiblje,
Da onieme sve naravi sile,
Na glasove božanstvene, mile.

Zvona zvone, uz brdo se šire,
Gdje se šume bujni sviet zeleni,
Gdje pastirče u milenoj sjeni
Pozdrav danku uz frulu prebire;
Liep je pozdrav, liepo iz daleka
Odzdravlja mu s gore seka jeka.

Zvona zvone, do vrha dopiru,
Na molitvu vabe, gdje u miru
Sried mirisna polja revna snaša
Od zore do mraka ruke maša,
Plodnim ljetom u drvenu stanu
Za zim' spravlja kući mliečnu hranu.

Divna šumo, goro bajna,
Zagonetka viečna duši,
U povorki tvojieh tajna
Mudrovanje sve ogluši.

Gdje je korien tvomu cvietu,
Gdje početak tvomu svietu?
Tko podiže zelen-jele,
Da-no cvatu radostnu plandište,
Da-no stoje tužnu utočište,
Viek zelene, neuvele?

Pitaj, zviezde tko posija po nebesi',
Pitaj, sviet tko takvim uresom uresi?
Taj posija viečno oto sjeme
Na brdina pustih kršno sljeme.

Tu proljećem, vele ljudi,
Kad na vodi led se lomi,
I prolaze krajem gromi,
Diže s' vijor silni, hudi:
Bura bije, a dažd prši,
Gora grmi, dub se krši,
S straha tresu s' vite vrši;

Mrkim pasom pašu se nebesa,
Divlje čete rikom urnebesa
Tu prolaze,
Sve poraze.

Duhovi su zatočnikà,
A franačkog mača vrazi,
Ah! slovenska njegda dika, —
Sad im kosti unuk gazi;
Branitelji sve slobode,
Sad robovi crnog groba,

Po noćnieh šumah hode,
I nariču u gluho doba — —

Al čim danak na istoku sviće,
Sva prilika oku se izmiče;
Niti vihru, nit duhovom traga,
Do suzica šumom — rosa blaga.

Al gdje oči više lete
Pod visoke neba strane,
Vrhâ vitieh sniežne čete
U sjajnosti svud se bane;
A pred svima gorska slava,
Vrh ponosni od Triglava.
Jugoslavska gorda kula
Diže do tri silna prsta,
Zakletva joj niema, čvrsta;
„Aj nebesa, da ste čula!
Dost tudjinu, dost je veće,
Glave moje, dalje neće
Jer sam kraju ja klisura;
Nek se diže tudja bura,
Divljom biesni nek nahrupi,
Silnim valom nek me lupi,
Jednom pjenom nek m' ovije:
Moja sila ju odbije!
Dost tudjinu, velim, veće,
Glave moje! dalje neće.

Blago oku, što to zrije,
Blago duši, kú to grije!
Tko da tu se nezaljubi,
Nezaljubi, neizgubi,
Nerazgriva, neusniva,
Kom' da s' duša nerazpliva?
Koga mašta gor neponi,
Na sniežane gorostase?
Kog da želja nezaroni
U plavetne dol talase?
Raj u raju, sviet iz svieta,
San o viečnoj blaženosti,
Krajina je ova sveta,
Š njom se prosti, s nebom se oprosti.

Bože! šta Slavene tu nastani,
U tih mirnih, u tih divnih strani'?
Kakva 'e raj za dušu dika,
I sried raja kad je duša mučenika?
Kad mučanje njeno zvanje,
Kad bje tuga i nevolja
U tom raju živovanje?
Kad joj nada nikad bolja,
Kad nevjera njena nada,
Kad se duši neda svoga ráda?
Šta je slava sviuh slava veća,
Kad ta slava nije nikad sreća?
Al griehota 'e kušat čuda ova
U samrtna svezat slaba slova!

II.

Moj Slovenac stasa čvrsta
Sa viečnieh goram' puta,
Tiho sjedi, tiho šuta.
Pije lulu od pô prsta;
A klobučac na pô glave,
Pod klobukom oka hitra
Iskra čudna čudno titra;
Veslo kreću ruke zdrave:
Mi na kraju vode mile, —
Odniele nas, rek bi, vile!
Brodar ma'nu
A mi ajd u gorsku stranu.

Smotri l' brate, kaži, u životu
Oko tvoje djevojku ljepotu?
Nju smotrilo, nju ljubilo,
S ljubavi se snebivalo,
Pa gledalo, da se srdce puno nade
U srdašce djevino ukrade;
Težki puti u srdašce vode:
Hitra glava, muke, rieči gladke;
Al sve muke mile su i sladke,
Kadno doprie, slasti gdje izhode.
Il vidjaše, kako mjesec bliedi
U jesenskoj noći modre staze sliedi?
Sad nam siva, sad ga oblak skriva,
A razsuv se oblâk' četa siva,
Po vedrini mileno usmiva.

Tako i penjat se je u tu goru,
Blagoj vodi da dodješ k izvoru.

Sad o nogu zelen-granje
Sto zaprieka putem svije,
Dražeć ti se cvietak smije;
Ele trudno putovanje!
Sad oprezno gredom kroči,
Sad je neima — de preskoči!
Sad djeteljak, šaren striče,
Sieče boru kljunom koru,
A na grani vitom boru
Kukavica vaj nariče,
Po travici šćurak skače
Od briežuljka do briežuljka.
Eno guje, gdje izmače,
Gle metuljka!
Donielo ga povjetarce,
A cvietlice gorom mile
Napoju mu razkrilile
Puno meda sve njedarce,
Da sirota nepogine,
Gdje zaluta iz doline.

Hladjan vjetrić lišćem šušta,
Iz daleka, čuješ, spušta
Drvar drvlje strmim putem žljeba,
Da ga vozi do biela Zagreba;
A medju to Sava prši:
Sad zeleni mah joj posteljicu stere,

Sad se verc
Kroz izdrte briegom krši,
Sad žuboreć uhu je milina,
Sada grmi, daljnja grmljavina.

Sava traži put do mora,
Krš joj neda, — Sava mora!
Tko će napred, valja s' borit, pobro,
To Slavene pitaj, znadu dobro.

Viečna mudrost izvela je rieku,
Ta da tamo, ta onamo teku,
Da što srodne, složno se sjedine,
Da doteku široke pučine.

Svaka voda svojim putem mora,
Napred onam', kud joj kaže gora,
Napred samo — uz vodu nesmije,
U naravi takov zakon ti je;
Napred samo, onom cilju smjerno,
Gdje ju grli more neizmjerno.

Ono more, more preduboko,
Komu konac zaman traži oko,
Gdje se radja bijelog bisera
U dubinah neizmjerna mjera,
Kamo rieka iz daljine
Nosi valom zlatne gline;
Kud smionost ljudska kreće
I promeće svoje sreće;

Kuda hitre plavi plove
Tražit sviete čudne nove;
More mirno, gdjeno se zrcali
Oko božje u bistrich vali';
More burno, — da bi njegva sila
Sviet široki poplavila.
Kakva rieka, sila morskih voda:
Takva narav, nada slavskog roda.

Svaki narod svoje staze sliedi,
Rukom božjom propisane,
A rod svaki svomu rodu gledi,
Da što jači složno se sastane
I u sreći, i u biedi;
Napred! kad se sile slože,
Sve ćeš dobit, sve se može.

Svaki narod ljubav k srodnom goji: —
Što ni'e tvoje, š njime se nespoji,
A prokleta ona ruka glupa,
Što iz prsih bratsko srdce čupa;
I poljubac proklet da je,
Koj si brata griješno izdaje!
Napred samo ima rodu tieka,
Napred duhom, napred glavom,
Napred snagom, napred slavom,
Napred samo, glas je vieka,
Inog neima za nas lieka.

Dà, dan hoće, mora doći
Tužnih borba slavna dika;

Jednim putem ćemo poći,
Vezat će nas lovorika;
Jer nedade Bog badava
Slavskom rodu ime Slava.
Dà, dan hoće svanut paka,
I slavenska će se jaka
Čeljad steći
U svoj sreći,
Pa će more silno, možno
Drmat velim svietom složno.
Jošte svietu, jošt sunce nepada.
Svima sjalo, i za nas je nada.

Dà, dan hoće, mora se porodit,
Da će nestat Slavi tudja briga,
Da će duh se širit i razplodit
Umna djela, mudra knjiga;
Iz dubina slavskog duha sveti
Biser će se na svjetlo iznieti.
Neka znadu:
Tko prosvetu drugim čuvati umije,
Svu prosvetu i sam budit smije;
Da imadu
Branitelji takve glave,
Kakvimi se branjenici slave.
Zato napred složne volje,
Hoće, mora biti bolje!

Mnogo rekoh, mnogo ćuti', —
Neću više, brate, prosti,
Tieh je rieči veće dosti;
Al što pamet moja sluti,
Želja moja, želja tvoja,
Nada tvoja, nada moja:
Tako sluti duša svaka,
Duša svaka poštenjaka.

A — gle čuda! — s hridi strme
Dva staklena stupa grme,
I po gori
Svud se ori,
Ko u pjesmi stara slava,
Voda bistra gdje žamori:
Tu se radja — naša Sava
Tu se radja, —
Tudjer u dubini pada;
Svietla joj se pjena blista
Ko ljeskanje srebra čista.

Da 'e to znano lakomčevu oku:
Keseći se skočì u brzu skoku
Put propasti,
Gadnom nadom,
Da će mu pod vodopadom
Biserak i srebro cvasti.

Tu se radja — teče putem juga,
Da svjedokom bude slavskih tuga,

Što tu ječe — a što dalje,
Sitni biser zrakom pršeć šalje.

U to sunce — nije šala,
Jer ni gora nije mala —
Prevalilo goru kasno,
Dosta kasno, al je jasno;
Jer bi ti se pokajalo,
Da tog čuda negledalo.

Sinu sunce
Nad vrhunce:
A u svakoj kaplji sedam svietlih pruga,
A u svakoj kaplji sva nebeska duga.

Znam, da ljudska grud
Danas malo mari,
Tko svemirom mudro kreće,
Tko li dieli svietu sreće;
Znam, za ovu ćud
Znahu samo stari.
U nesreći samo zoveš tvorca svoga,
Jer, — ah! — sreća nezna Boga.
Al to gledaj, ćuti sreću,
Poznati će duša tvoja
Višji razlog, mudrost veću,
Do vrh zviezda moć je koja,
Što to liepo udesila,
Uredila, nakitila,
I čovjeku podielila:

Nek po čudu ovom znade,
Da na nebu Bog imade.

Zdravi meni,
Vi zeleni
Gajevi po gori!
Zdravo Savo,
Naša slavo,
Hladjani izvori!

Ah da mogu, sličan u bajci junaku,
Izčupati zlatnom suncu svietlu zraku,
Izčupati, pa u krunu savijati,
A na krunu voden-biser nanizati,
Da žrtvujem Slavstvu vriednu diku,
Na tom krasnom gorskom žrtveniku,
Da se sjaje
Kroz sve kraje:
Nek se znade, slavska majka,
Slavski duh da nije bajka.

Ah da mogu, ko njekada
Samson vrage roda svlada,
Ogrlih te vodne stupe,
Na nevjere ote glupe —
Štono raji tužnog juga
Zadavaju tisuć tuga,
Na slobodu i krst reže —
Da se sruše, neka bježe

U iztočne puste tmine,
Nek nekuže ote krasne postojbine.

Ah da mogu, skupio bih ovu rosu,
Da izmienim sve pregorke suze,
Što niz lica jadnoj braći puze,
Gdje ju more gladnu, jadnu, bosu,
Nek neplače, neuzdane,
Jer već Krstu zora svane.

Ah da mogu, skupio bih sve Slavene
U divotne ove gorske sjene,
A kraj vode ove svete,
Nek im bude slavska Lete:
Nek zarone gorke uspomene,
Nek se s nova svak pokrsti,
A, tko malovjeran dvoji,
Kriepkom vjerom duh učvrsti,
Da budemo svi već svoji.

„Teci Savo, diko moja,
U divotne južne strane,
Nek ti voda jasna tvoja
Pere rodu ljute rane;
Primi suze, što će pasti
U tvoj talas s tužnog oka,
Primi uzdah biedne strasti,
Pa ga nosi put iztoka.
Kud mi prošla, dobro došla,
Bolju sreću braći našla;

Gdje nenašla, tiho sbori:
Neće živjet, koj te mori . . .
Avaj Savo — šta si tužna?
Šta ti voda mutna, ružna?
Znam, u vodi ti je krvi,
Ráju zmaj gdje ljuti mrvi;
Znam, ah — voda ti se muti,
Jer te pije krvnik ljuti.
Savo, Savo! kad ćeš veće
Teći rajem slavske sreće?
Kad ćeš — — —“
Moj Slovenac: „Ajdmo sada,
Gospodaru, — sunce pada.“

Odoh tužan, odoh sretan;
U to s' večer spusti ljetan;
Veće razsu Svemogući
Nebom zviezdâ cviet gorući;
Mirno 'e — izmedj gorâ strmi'
Izvor Save muklo grmi.
Mi u čamac, mi do kraja, —
Ja kô angjeo prognanik iz raja.

Umuknuo glas već pietla,
Kriesnica tek busom svietla
Titra, — kadkad iz dalekih sela
Psa čuvara vierni glas zazvuči;
Iza grmlja kolibica biela
Mog brodara vabi kasnom luči.

Moj Slovenac rukom manu:
„Ravnim putem valja poć!“
A duboko ja uzdanu':
Liepa goro, lahku noć!

Crnogorska štamparna.

(1865.)

Ao čuda! — Crnogorci!
Kršni ljudi ratoborci!
Mudri sviet se za njih brine,
Da ih minu duha tmine,
Da i u njih nikne zamet,
Koj će grijat um i pamet.
Mudra glava, mudra briga
Čudnim darom ih dariva:
Mrtvim slovom, miso živa
Da i u njih nikne — knjiga.

Dar taj, čudo nečuveno
Crnogorcu nevidjeno,
Što im ruski care daje,
Ljudi, fina tiskara je.
Već se nižu sitna slova,
Sitna slova od olova;
Knjiga nova, knjiga kitna
Sad će svjetlo ugledati,
Crnom gorom divno sjati!

Naopako! — Vrag se u to
Sve kradomce bliže šulja,
Bliže šulja turska hulja;
Pomela im knjigu ljuto.
Al slagari Crnogorci,
Od davnine ratoborci,
Grabe diljke i šešane,
Za nevolju čudno tane
U pušku si viernu meću,
Osmanliji lošu sreću,
Čudno tane: sitna slova,
Sitna slova od olova.

Ao bože! Crnogorac,
Kremen čovjek, ratoborac,
Knjižicu mi divnu složi,
Složi a na turskoj koži;
Ljutu knjigu, ljuto tiska,
Ljuta knjiga turska piska;
Crno slovo, crna knjiga,
Osmanliji crna briga,
Svemu rodu na veselje
Gromno, žarko evangjelje,
Što ga piše sveti Mate:
„Diži mi se, ljuti brate!“
Što ga piše sveti Marko:
„Mjeri dobro, pali žarko!“
Što ga piše sveti Ivo:
„Pali žarko, sieci živo!“
Što ga piše sveti Luka:

„Naša slava, turska muka!“
Ima l’, ljudi, knjiga druga,
Knjiga ljepša širom Juga,
Neg Crnògorac što složi,
Složi a na turskoj koži,
Ima l’ bolje gdje štamparne,
Neg vrh slavne Gore čarne?

Vrieme sve će sharat pismo,
Što ga drugi sastavismo,
Crvi knjige izjest sve će, —
Ali ono divno neće,
Ono slavno evangjelje
Svomu rodu na veselje,
Što nam slažu Crnogorci,
Kremenjaci, ratoborci.

Na Ozlju gradu.

(1872.)

Pred tvojim pragom pomolih se eto,
Od svih hrvatskih prvi ti moj grade,
Davnine naše kameni ti jade;
Dà, duša veli: tu je mjesto sveto!
Hrvatskih misli kolievke gle prave,
Mogile eto hrvatske nam slave.

Na strmu vrhu stojiš krut, ponosit,
Ko smiela duša davnih ti vladara,

Nebeskim zviezdam pripravan prkosit,
Ponosit pitaš: „Gdje mi ima para,
Pohvalit koja može li se strana,
Ko ja što mogu, — kuća Zrinskih bana?!

Kamenit oklop prsi moje krije.
Kamenita i Zrinska prsa bila,
Sveg iztoka salietala ih sila,
Al Zrinsko srdce uzdrhtalo nije.
Visoko ko što strše kule moje,
Junački rod uzpinjo glave svoje.

A Zrinska volja kao stiena kruta,
U koju Kupa pjeneć se zabada,
Trajaše tvrda, dušmaninu ljuta;
A Zrinska drevnost cvala uvjek mlada;
A Zrinski rod ko hrast u mojoj gori
Stajaše stavan: živ ga neobori.

Sa njegvih djela sustala bje slava:
Po svemu svietu dično ime leti,
I mnoga carska pokloni se glava,
Sa imena tog drhće Stambul kleti;
A polubozi, svietu svem poznati,
Tuj bjahu krotki ljudu, tuj Hrvati."

I podjoh dalje u dvorane puste,
U čudno carstvo starodavnih sjena.
Čuj? Kakvi zuje tajni glasi? Čuste?
Neslaže l' strune „jadranska Sirena?"

A ona gospa do prozora eno?
Hrvatice oj prva ti — Jeleno!

Dà, tu vam zibka, stol i odar bili,
Tu nicale vam suze, smieh i pjesme,
Tu hladio vas svježi zrak taj mili,
Iz ove gorske kriepljaste se česme.
Čuj i zvonce sa briežuljka malo,
Na molitvu to zvonce vas je zvalo.

A sada? — Sada? Pitaj hrast taj stari,
Nad svodom pitaj kamenoga lava.
Oj gdje su vaši davni gospodari,
I ta hrvatska njina gdje je slava?
Dà pitaj, pitaj! — Kamen ti ne sbori.
Gdje? pitaj! — „Gdje“ ti jeka odgovori!

I mislih, tvrdi grad će pasti na me,
Uzjario se u mom srdcu plamen,
Iz grada bjegoh — ko iz grobne jame,
Goruće čelo na gol tisnuh kamen.
„A sada?“ jeknuh — „pjesme, priče, bajke!“
I plakah gorko, ko na grobu majke.

Zagrebu.

(1872.)

Povrh starog Griča brda
Kao junak liep i mlad,
Smjele glave, čela tvrda,
Slavni stoji Zagreb-grad;
Živ, ponosit,
Jak prkosit,
Kad slobode plane boj.
Tko tu kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Mnoge bure povrh njega
Prosu svieta udes ljut,
Al pod krilom našeg stiega
On stajaše tvrd i krut.
Ljutit stresa
Juriš biesa
I razmrvi vraga roj.
Tko tu kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Nad njim bljesnu zlatna zviezda,
Da ugleda druga drug.
Kao soko iz svog gniezda,
U daleki prhnu jug

Glas Hrvatstva,
Doziv bratstva:
Pȑeni mi se, rode moj!
Tko tu kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Ti uskrisi naše pleme,
Ti raztjeraj duha noć,
Ti nam siješ znanja sjeme,
Ti nam dižeš roda moć.
Svjetlobornih,
Umotvornih
Glava radjaš silan broj.
Tko tu kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Kad zarudi mlada zora,
A iz zore dvor i hram,
Zlatno polje, zelen-gora,
Sjajna Sava, loze plam:
Od miline
Duša gine,
Po krasoti bludeć toj.
Tko tu kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Zagreb-grade, naša glavo,
Zagreb-grade, štite naš,
Zagreb-grade, naša slavo,
Kao sunce ti nam sjaš.
Budi velik,
Jak ko čelik,
Tisuć lieta slavan stoj!
Tko ti kliko nebi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade divni moj!

Hrvatska pjesma.

(1873.)

Glasna, jasna od pameti
Preko dola, preko gora
Hrvatska nam pjesma leti
Sve do sinjeg tamo mora,
Časak meka,
Čas ko grom:
Vječna jeka
Za naš dom
Davor oj,
Brate moj!
Nek se slože grla bratska:
Živila Hrvatska!

Gromorna se orijaše,
Zator slaveć Tatarkana;
Uz nju vječnom slavom sjaše
Zastava od sto nam bana;
Turad splesa
Bakač ban,
Sviet potresa
Frankopan
Pojuć: oj!
Brate moj!
Nek nam bljesne sablja bratska,
Živila Hrvatska!

Širom vala pjesma zvoni,
Naša pjesma iz sto grla,
Kada u sviet ladju goni
Od mornara četa vrla.
Talas vrije,
Gine brieg;
Slavno vije,
Naš se stieg;
Mornar moj
Pjeva: oj!
Složite se grla bratska,
Živila Hrvatska!

Nojcom blagom tih se ljulja
Ljubke pjesme odziv sladak,
Kao milen piev slavulja,
Što kroz zelen cvieli hladak,

Kad doziva
Vojno drag
Milka živa
Uzor blag:
Dodji oj,
Raju moj!
Mladim pjeva četa bratska:
Živila Hrvatska!

Davor braćo s duše pune,
K zviezdam nek se pjesma vine,
Kada klikće, plače, dune,
Kao vjetar sred pučine.
Svako doba,
Svaki čas,
Sve do groba
Diži glas,
Pjevaj oj,
Brate moj!
Nek se čuju grla bratska:
Živila Hrvatska!

U slavu

Josipa Jurja Strossmayera,

začetnika hrvatskoga sveučilišta,

na dan 19. listopada 1874.

„Nek bude svjetlo!“ — usta grmnu tvorna,
I u šir s groma drhtnula nebesa;
Oluja šutnu svietom rogoborna,
Na vidik tisuć izvilo se kriesa,
Životvor sjaj nam mladom svietu svanu,
I prvo sunce sinu prvom danu:
Iz tame niknu čovjek slab i mlad,
Vjekovit plam pojimale mu oči,
I gledo čovjek, kako sviet se toči,
Uz tvorne misli divotvorni sklad.

„Nek bude svjetlo!“ — reče nama i Ti,
I sliedeć nauk, što ga Bog upiso,
Ti reče rieč i počeli smo biti,
Životom tvoja stvorila se miso,
Sa veličine sjajnoga Ti duha
Razplinula se zemljom nojca gluha,
Uminuo je nesvjestice san:
U bezdno pada glupog robstva talog,
I kao bolje nade sjajni zalog,
Osvanuo je našem rodu dan.

Šta prude nama davna davor-djela,
Šta, da smo bili na bojištu prvi,

Šta krvav lovor povrh mrtva čela,
Kad umnim djelom bjasmo samo crvi?
Sloboda duha prava je sloboda:
U tome znaku spas je našeg roda.
I junačku će sharat vrieme piest,
Al istina će tvrda biti dovjek:
Ti poznaj sebe, pa ćeš biti čoviek,
Robovat nećeš, dok ti žive sviest!

Sa Tvoje rieči narod lance strese,
Sa Tvoje rieči sam si skine mrenu,
Tri kraljevine danas pale kriese,
Jer u boj uma danas Hrvat krenu,
Bogolikim je ugrijav se plamom
Osvanuo pred zlatnim vilin-hramom;
Čarobit Ti mu dade hrama ključ.
Ko div si svjetlo nebu otet znao,
I u ruke si svomu rodu dao
Slobode plamen, svjetskog znanja luč.

Oj slava Tebi! klikće moja duša,
Oj slava Tebi! jeka svud se stere,
Nek slavu Tvoju, što je svieta, sluša,
Toj ljubavi, nek zna, da nema mjere,
Nek otac sina, brat nek sjeća brata,
Da ti si pravim genijem Hrvata.
U jedan jekni cieli rod nam jek:
Što silni puci dugo gradit znali,
Sagradio si trenom puk taj mali,
A Josip Juraj stvori taj nam viek.

Ušutjeti će vieka smrtni gromi,
Slavospjev minut podlih mićenika,
Veličanje će ljudsko da se slomi,
Al Tvoja viekom živjeti će dika,
Dok bude živog hrvatskoga svieta,
I živa bit će uspomena sveta
Pameti u ljudskoj slavnog dana tog,
Gdje Hrvat smjelo na noge si stao,
I tvrdjavu si duha osnovao
Na živom srdcu prvog sina svog.

Piev hrvatskih djaka.

(Prilikom otvorenja hrvatskoga sveučilišta.)

(1874.)

Na noge, braćo! hora je sada,
Sjajan i slavan svanuo hram,
Dvorane zlatne vilina grada
Dobri si narod podigo sam;
Svjetlilo svanu
Boljemu danu,
Viek nam se sretan sretnima rodi.
Na noge, braćo! Sada je čas,
Na noge, braćo! „Svjetlom k slobodi“ —
Ori se gromom naroda glas.

Na svetom grobu naših djedova,
Koji za mili padoše dom,

Neka se skupi četa sad nova,
Ponosna, smjela, svoja u svom.
Mudrost i znanje
Budi nam zvanje,
Napredka barjak neka nas vodi
Sada u slavni duhova boj.
Na noge, braćo! „Svjetlom k slobodi“ —
Hrvatske kliče mladeži voj.

Plameno srdce nosi u grudi,
Na jasnom čelu istine znak;
Budimo cieli, budimo ljudi,
Širimo svjetlo, gonimo mrak:
Vrieme je za nas,
Kucnulo danas,
Spas nam je znanje, znanje nam sila,
Znanje nam slava, znanje nam čast.
Hrvatska zemlja, majka nam mila,
Znanjem će živjet, rasti i cvast.

Trojedni sinci trojedne muke,
Mladjani cviete plemena svog,
Zakletvi svetoj složimo ruke,
Neka nas čuje zemlja i Bog:
Znanje nas vodi
Svjetlom k slobodi,
Jedna smo duša, jedno smo tielo,
Jedan nam sladak jezika riek,
Uprimo rukom, radimo smjelo!
Žrtvujmo domu mladi si viek!

Podjimo širom našega kraja,
Nosimo rodu znanja si plod,
Iz mraka nek se podigne raja,
Svjetal i snažan budi nam rod:
Svjetlo k slobodi
Neka nas vodi!
Neka se svrši zakletva sveta,
Neka se čuje svud kao grom,
Dokle je vieka, dokle je svieta:
Slavan i sretan Hrvatski dom!

Pozdrav Dubrovniku.

(Govorio u dubrovačkom kazalištu Adam Mandrović 25. travnja 1875.)

Uz čudnu bojaz noga amo stupa,
I plahim krokom tvrdo tlo si ište,
A oko gleda širom sjajnog skupa,
Ko da je našlo drevno svetilište.
Sve pita duša: „Kamo l' zadjoh živa?
Medj kakov puk? U kakov čudan kraj?"
Al burno joj se srdce odaziva:
Ta Dubrovnik je to, slovinski raj!

Da Dubrovnik! taj biser sinjeg mora,
Gdje sokolovi saviše si gnjezda;
Sred mrke noći sjajna Sinaj-gora,
Sred mutnog neba predhodnica zviezda;

Pod slavnim stiegom svetoga gdje Vlaha
Ponosito se ljuljo bogat brod,
Gdje izpod trusa, urnebesa, praha
Ko fenić ptica uzdigo se rod.

Nad ovim hramom slavne lebde sjene:
Jegjùpkinja, Pavlìmir, Captislava;
Tu čuješ uzdah plačne Mandaljene,
Tu velepjesan kralja Vladislava.
Hrvaština tu prvom pjesmom cvala,
I divan miris sipo širom cviet;
Tu velikane rodi zemlja mala,
I veličini divio se sviet.

A sad, gdje narod slavi kralja, kneza,
Po dugoj šutnji poslje lieta trista,
I opet Taliji se rieč razveza,
I opeta se javlja vila ista,
Da hrvatskim vam sbori opet slovom,
Ko što ju čuo nekad knežev dvor,
Da starim plamom, prilikom vam novom,
Davnine sjeća dični slavni sbor!

Oj Dubrovčani, družbo plemenita,
Na brzih krilih laki brod nas doni,
Iz Hrvatske od silnog Velebita,
U vaše dvore srdce nas dogoni,
Da s vašim slavljem srdce radost dieli,
Da s vama klikne: „Živi kralj i knez!“
Dà, po nas narod pozdravlja vas cieli:
Oj živio nam vječni, bratski vez!

Oj Dubrovniče, sveto rodu mjesto,
Zelenio se sretan, slavan viekom;
I nikad svietom dičan glas ti presto!
Oj hrani djecu zdravim svojim mliekom,
Prednjači rodu! — klikuje ti vila, —
Medj zviezdami ti zviezda sjaj!
Iz tvoje slave niknu naša sila,
Oj Dubrovniče, cvjetaj, rasti, traj!

Munja od Gabele.

(Po Čermakovoj slici.)

(1875.)

Tišina pusta na široko,
Na sviet je pao pokoj niem,
Evropa stisla svoje oko,
Prekrilio ju težak driem.
Kroz prozore joj polumjesec zuri,
Na mekoj svili pruža stare kosti,
I sniva sanak, sniva — Bože prosti! —
Ta divan sanak, sanak o — kulturi.

Tišina pusta — Gledaj! Bljesnu!
Sa juga puče grom!
Evropa skoči — pita: „Munja l' kresnu?
Il sipa Etna? Gori l' crkva, dom?"

„Evropo gospo!“ jeka odgovara,
„Oj varaš mi se, nije munje žar.
Oluja opet planula je stara,
Iz hercegove zemlje aberdar!“

„I ništa više?“ odvraća Evropa,
„Hajduci slave opet krvav pir.
Šta krt po mojem perivoju kopa!
Ja velim: Lahku noć — i mir!“

„I ništa više, moja gospo stara?“
Slobode svjetske dogrmi joj duh,
Do obzorja ju vuče plamnog žara:
„Tu gledji mir svoj, krvav, proklet, gluh!“

Tu stoji brieg a kuća malo niže,
Krvolik plamen iz krova joj liže.
Čuj krič iz — bielog zavitlaja dima!
Oh krič — ta srdca ti se prima,
Ko da ti guje prsi stežu,
Ko da ti nožem srdce režu.
Sad sinu mjesec — dim se dieli.
Strahote! Do tri mrka vraga
Izgorjeloga gle kraj praga.
A što se ono do njih bieli?
Oh, žena! Janje med tri vuka,
Vaj! — kriknu žena. Sve je gluho.
Razderaše joj bielo ruho.
A krvava se vražja ruka

O snježno tielo ljuto svija,
Iz turskog oka sikće zmija;
Vragolik smieh im odkri zube,
A gnjusna usta njedra ljube.
Ko div se gola žena prieči,
Put neba širi biele ruke,
I kriknu kričem zadnje muke;
Daleko gorom vapaj ječi,
Al neču nitko. — Biedna ženo,
Ta muž ti leži smrskan eno,
A tu ti mrtvo mužko čedo,
Ni njemu djavo živjet nedo, —
Kad plod si smako, ubij sjeme,
Nek kaursko se satre pleme.
Al Bog? O vratu joj je krst,
I njega strga vražji prst,
Bjesomučnom ga gazi nogom.
Šta plač tvoj, biedna ženo, vriedi,
Kad plavo nebo mirno gledi,
Što biesna neman radi s Bogom.
„Oh ljudi! — lju—“ iz sdvojne grudi
Svom silom vrisnu glasa svog.
Zar ljudi? ljudi? Nema ljudi;
A gdje je Bog?

I ništa više? Ništa više?
Evropo gospo, nije l' dosti?
Ti čuvaš pseto, neka diše,
Ti, majko dične čovječnosti!
Ti šalješ spasa knjige svete

Ljudòžderske u strane sviete;
Ti crnu djecu odkupljivaš,
Blagoćom da ih prigrljivaš —
Al tu — gdje brat ti usred raja
Sto paklenijeh kuša vaja,
Gdje lanac pada s biednog roba
Na vratih samo crnog groba,
Gdje narod samo stoke broj,
Gdje plaća samo kolac, krv,
Gdje proklet svakog ráda znoj.
Gdje svaki čovjek gažen crv,
Gdje plienom bluda kći i žena.
U roblje gdje se sinak ćera,
Poštenje gazi, blati vjera,
Gdje vlada jakrep, zmaj, hiena:
Tu — lahku noć! — i ništa više?
O znam te, znadem, gospo pusta.
Groboduh dah ti duša diše,
U tvojih žilah krvca susta.
Ti penješ kule pod oblake,
Ti sušiš more, siečeš gore,
Munjevite ti krotiš zràke,
Bez ruke tebi pàra ore,
Ti vječnim ledom pute krojiš,
Ti repaticâ mjeriš tok,
U pustinji ti piesak brojiš,
Iz tvrdog kama vadiš sok,
Obaraš zrnom slavne sgrade,
Od knjiga praviš barikade,

Milìjun kuješ bajoneta,
I preko mora vodiš most,
Ti roniš do dna morskog svieta
I pračovjeku tražiš kost.
Al tu — gdje živa bieda diše,
Tu: „lahku noć“ — i ništa više!

Veličju, slavi tvojeg znanja
Duboko cieli sviet se klanja,
„Jer s tebe širom ljudskog roda
Svud sieva pamet, mir, sloboda!“

Al lažu — tvoje evangjelje,
Od artije su samo banke,
Za trbuhom ti idu želje
I sve pregnuće duše tanke.
Dà, antikrst je tebi pop,
A Bog tvoj — gvozden top.

Ti spasit narod? — Ženo biedna!
Oj u kraj! — Niesi toga vriedna.

A vi, junaci blizu sunca,
Sad trgnite mi jatagan,
Oborite se sa vrhunca —
Sloboda zove, zove dan!
I svojom rukom, svojom krvi
Dokažite, da nieste crvi, —
Bizancijo se sad i Rim
U divne žrtve sljubi dim!

Razsiecite mi zastor hrama,
Da plane iskra božjeg plama.
Sloboda! prva rieč vam budi
Sred bure svetog boja tog.
I sviet će reći: Evo ljudi!
A na nebu nam stari Bog!

Veliki petak u Pizi.

(1876.)

U Pizi na Arnu stoji hram,
Medicejske slave spomenik.
Visoko se razpinje lašteni kám,
A svetac mu Stjepan mučenik.

Bje veliki petak, sumoran dan,
Kad Isus ležàše u grobu,
Tad kročih plah u posvećeni stan,
U kasnu večernju dobu.

Zvjezdolik treperio kandilâ siev
Uz zlato, cvieće i mramor,
Uznosit grmio obćine piev
I glasbe sileni žamor.

Daleko se sjajio zlaćeni svod
I slike divotnoga kista:
U bojni gdje lazi Kozimo brod,
Junaka s njime do trista.

Junaci, Bože, grdni ko bor;
Pa kamo će četa sad krepka?
Na Carigrad juri junački sbor,
Sve vitezi svetoga Stjepka.

A šta bje? Pade Alaha stieg,
Ko da si potegnuo kosu,
Uzavri krvlju jelinski brieg —
I more se čalmami osu.

A šta bje? Ta gledji slavan plien,
Još vidiš u hramu tom i sad
O zidu junačkog doba sjen,
Svud zastavam turskim kidisat.

A vitezi? Svi su pod kamenom prah.
Oj gdje ste mi slavni junaci?
„U zviezdah nam ime i na nebu dah,
A sablja nam rdja u ruci.“

Ta čujte kršćanskog naroda cviel.
Gdje srdce mu čupaju vruće,
Ta glete ah u grobu narod ciel
Sve čekajuć uskrsnuće.

Ah krvav vapije do neba jad:
„Zar nikada, nikad nam zora?“
Oj iz groba, vitezi! Sad valja, sad!
Oj na noge! Sad je hora!

Dà, iz groba sievni plameni mač,
Nek kockaju ljudi se mudri:
Gdje vidiš čalmu, gdje čuješ plač,
Moj viteže, tresni pa udri!

U temelju drhtnu posvećeni hram,
I rake kan da se miču,
I kan da je puko posmrtni kam,
Iz grobova mačevi niču.

Put sunca planuo mramorni dom,
A božje pjesme oluja
Ko da je rake utrobom
Zagrmila: „Aleluja“.

Ne! Trajte dalje svog mira čas!
Nek raja plače i jeca!
Ne! Kamenom ljudi bi ubili vas,
Ko pogani vašega svetca.

Uminuo pjesme odziv drag,
I ruka mi k srdcu se privi,
„Ah!“ klikoh, na mramorni stupiv prag,
„Ah zašto smo, zašto smo živi!“

U spomen

osamstogodišnjice krunisanja hrvatskoga kralja

Dmitra Zvonimira.

(1876.)

Zastavu dižte, hrvatski ljudi,
Danas je našeg kraljevstva god,
Grmite gromom junačke grudi,
Neka vas čuje nebeski svod:
Kraljevstvo mi smo,
Robovi nismo,
Koriena starog zelena grana,
Osam vjekova stoji nam hrast;
Ali mu vjenča današnjeg dana
Vrhe visoke slava i čast.

Osam vjekova burnih uminu,
Kraljevski odkad sjajio Spljet,
Odkada krunu hrvatskom sinu
Na glavu stavi hrvatski sviet,
Na oči svietu
Zakletvu svetu
Zvonimir složi naše slobode,
Dignuo mač od Boga nam dan;
Sjećaj se časa svetog, oj rode,
U srdce piši slavni taj dan!

Tisuće ljutih snadje nas muka,
Sto puti zla nas šibala kob,

I već da klone junačka ruka,
I već da stieg naš padne u grob:
Ali se opet
Trgnuo popet,
Da nam se vije staroj u slavi,
I da nas vodi sveti u boj,
Nikada Hrvat nezaboravi,
Da je slobodnjak, na svome svoj.

Grmite u grom ljudi Hrvati:
Proklet da bude svaki od nas,
U srdcu komu umrla mati,
Iz grla nesto hrvatski glas,
Mljedna kom duša
Nehajno sluša,
Zavičaj kad mu kuka i plače;
Svakog poharo gromovnik Bog,
Kojemu srdce neigra jače,
Slavu kad čuje spomena tog.

Majčice, sinci, kćerce i otci,
U kolo složno stanite tuj,
More i gore nek su svjedoci,
I ti nas, sjeno Dimitra, čuj:
Ma ni do vieka
Majčina mlieka
Neće nam sahnut s usnice kaplja, —
Bilo nam dobro, bilo nam zlo,
Dokle se grob nad nama neskaplja,
Branimo sveto hrvatsko tlo!

A ti, oj Bože, caru gromova,
Svetoj nam zemlji srećice daj;
Skupi nam narod hrvatski s nova,
Neka je jadom, razdoru kraj,
Zraka visoka
Tvojega oka
Neka nas grije, neka nam sieva,
K sreći povedi, k ljubavi nas,
Cieli da narod hrvatski pjeva:
Slava ti, Bože, dodje nam spas!

Zadnji kordunaši.

(1877.)

Vedrinom leti oblak crven,
U bistru gleda vodu Savu;
A do nje diže čardak drven
Ponositu si staru glavu;
On gleda, kako Sava hiti,
On vidi, kako večer pada,
I kako domu idu stada;
Pa pita: Šta će sada biti?

A zašto pita? Zašto lice
Namrštio si starac čudno?
I zašto crne puškarice
Ko suzne oči gledju trudno?

Ta jošt mu jako stoji tielo
Hrastovine od tvrde tu-na,
Kraj vode Save, kraj korduna
Jošt smjelo mu se diže čelo.

A zašto pita? Eno čete,
Sve kordunaša graničara!
Sad natakla je bajonete,
I čuješ tutanj bubnja stara;
Pred njome mrka lica, sjetan,
— Na grudi gle mu tri kolajne,
Tri u oku mu suze tajne, —
Bjelobrk stajao tu kapetan.

„Junaci! Pozor! Već je hora,
Jer minula je služba naša;
Bubnjaru udri! — kad se mora,
Taj pohod zadnjih kordunaša.
Junaci! Počast! Zadnji puta
Sad pozdravimo mjesto ovo,
Gdje naše pleme sokolovo
Krv lilo usred boja ljuta.

Junaci bjahu djedi vaši,
Kô soko-tići, gorski vuci;
Junaci vi ste kordunaši,
Junaci njini praunuci.
Vrh tog čardaka vjetar često
Poigrao se s turskom glavom, —

Sad proteklo je sve to Savom;
Al sveto vam je ovo mjesto.

Čardaku tomu vaše majke
Donosile su punu torbu;
A djedom vašim šale, bajke
Osladile bi stoput čorbu.
Mladića kolo tu se vilo
Uz glasne diple munjimice,
I bile pune čuturice:
Junaci! Pa je dobro bilo.

Čardaku tomu se došulja
Sred noći stoput iznenada
Osmanlijska ta crna hulja,
Slobodu, rod i krst da svlada.
Al zlo im bilo, što se htilo,
Pozdraviše ih kordunaši,
I bilo bjegat begu, paši:
Junaci! Pa je dobro bilo.

Ta ovdje ljutih serežana
Saletila se krasna četa,
Kad zapovjed nam dodje bana:
Oj napried momci preko svieta!
A to se u šir svieta bìlo,
Glasovit bjaše crni remen
I krajišnik, taj ljuti kremen:
Junaci! Pa je dobro bilo.

A sada, da će biti bolje! —
Da Bog da, djeco, kosti svete,
Što junačko ih pokri polje,
Za sretno bile žrtvom diete;
I zemlja da je sreće puna,
Da djeci roda sokolova
I dodje doba, bolja nova;
Slobode da je kraj korduna.

Da Bog da, da vam puška plane,
Gdje munara ti vita strši,
Da djelo otca s one strane
Slobodnjak sin mu vriedno svrši;
Da Bog da, što je naša nada,
Da kordunašem budeš, rajo,
I zadnji čardak da ti stajo
Sried bijeloga Carigrada. —

Junaci! Pozor! Pušku pali!"
I grmnu puška nalik gromu.
„Bubnjaru udri! Što ste stali?
Ta jeste l' babe? Napried! Domu!"
Još bjelkast dim se dolom vije,
Još tutnji bubanj iz daleka,
I „S Bogom!" tutnji gorska jeka,
A kordunaša više nije.

Vedrinom lebdi mjesec crven,
U bistru gleda vodu Savu,

A do nje diže čardak drven
Žalostivo si staru glavu.
On gleda, kako Sava hiti,
On vidi, kako nojca pada,
A u njem pusto iznenada;
Pa pita: Šta će sada biti?

L a n a c.

(1877.)

Na mramor-hramu drhće žar,
Ko zadnji smieh vrh lica blieda;
Kroz oblačića tanan šar
Još jednom sunce Pizu gleda.
U Arnu sjajna rumen blista
Prelievajuć se put rubina;
Vrh pinija i lovor-lista
Treperi zlato sa visina.
Pod svoja krila ptić se svija,
Njedarca sklapa ruža mlada,
Ko tajna suza rosa pada,
I pada na sviet večer tija.
Bje mirno, ko u ljudskoj duši,
Gdje ljuta zbilja nadu sruši,
Života borba gdje se smiri,
Gdje driemaju svi zemski hiri.
Tud moje noge postupale
Bez smjera, cilja i bez volje,

Kraj krivog Tornja, divske šale,
Ja dodjoh sam na „Sveto polje.“
Zazeblo me je. — Grdan triem
Tajinstven na me zinu, niem;
Doklegodj segô oka gled
U postojbine suton snene,
Bjelasao se mramor blied,
A nad njim lebde davne sjene.
Još drhće dan, još sjen arkada
Na spomenike stare pada,
Ko paučina razapeta
Nad pustom slavom ovog svieta.
Strepećim srdcem, plah bez daha
Koracah kroz taj prostor gluh
Nad ostancima carskog praha.
I sebi sam se činih duh:
Svog vlastitog se lecah kroka,
Kom gotski svod se odazivo.
Ko plaha ptica, zviere živo,
Plahovit prši pogled oka
Gonetajući trošno pismo,
Što slaveć mrtvo tu se čisli;
Al jednoj tek se dovih misli:
Mi ljudi sve smo, ništa nismo.
Zaglibila se pamet moja
U davni viek. Ko kamen stojah.
Gle! nešta drhtnu, — krv mi stinu:
Iz mraka sunu u taj hip —
Ko da se mrtca mramor kip

Sa grobne svoje ploče skinu —
Starina čovjek; brada biela,
Sto brazdâ kaže dug mu viek,
Starinske vrbe sguren hrek,
Haljinac crn mu oko tiela.
Je l' mrtav? Nije. Oči gore.
Starina reče: „Monsignore,
To groblje vi ste gledat rad?
Pokazat ću vam mrtvi grad.
Ej ja ga s davna dobro znam,
Jer Svetog polja čuvar sam."
Ja kimnuh: Dà! A on se trza
I sieče rukom, sipa vatru;
Patetično mu jezik brza,
Ko da je junak na teatru.
Tumači tanko svaki kamen,
Goneta hrlo svaki znamen,
Pozdravlja rukom svaki hum;
Boljari, cari i junaci,
U mrtvom dvoru svi mrtvaci, —
Ko da je svaki njegov kum.
I mieša sgode nove, stare,
I suze, krv i otrov, slavu,
Junaka novog, drevnu glavu,
Ko hitar igrač karte šare.
Ja čuh i nečuh sve te bajke,
Tek pusta ih je čula jeka;
Prevaliv za čas pet sto vieka,
I cara sgazih, slavne majke,

Etrurca kralja, kardinale,
Ljepote rano u grob pale,
Viećnike hole — sto srdaca,
Što kao lopte amo sbaca
Sveg čovječanstva vječna kob
U zadnji cilj, u crni grob.
Pa svi su tude složni ljudi:
Na palestinskoj driemlje grùdi
I stari galski poganin
I svete crkve vjerni sin;
Iz svakog groba diše dah:
Od praha posto, bit ćeš prah!
Premišljajući davnu dobu,
Na Ugolina stajah grobu,
Koj proklet, kako Dante pisa,
Rugjeru kletom mozag sisa, —
I vapih: ljudi samrtnici,
U ovoj sad se glete slici!
Je l' vriedno, da se lije krv
Za ovaj kratki žića sat,
Da brata svoga kolje brat,
A svih nas svlada groba crv?
I već da podjem — ali oko
Na lancu zape, što visoko
O zidu visi, krvav čelik
Članaka divskih, dug i velik:
Njim reć bi zavist Jupitrova
Prométeja na Kavkaz skova.
Ja pitah čudan: Šta taj lanac?

Tad izpravi se moj Pizanac,
Pomladio se, drhće, gori,
Svim srdcem, cielom dušom sbori,
Ko da mu rastu divska krila,
I svaka rieč mu suzom bila:

„To naša jeste poviest sva,
Daleko čislo svakog zla,
Iz davnog pakla čelik slova,
Ostatak suda Kajinova.
U ono doba mrko, davno,
Bijaše Piza mjesto slavno:
Svud slovila joj sreća, sila,
Svud zastava se Pizi vila;
A lanac ovaj čuvo tada
Od napastnika luku grada.
Nu šta je sreća? Genoveza
Navrvile su brze plavi,
Ta gvozdena nam puče sveza,
I kraj bje sreći, kraj bje slavi.
Pa otmu lanac, odnieše ga,
Vrh genovskog nek visi briega,
A nad njim pismo: To bje kob,
Pizanac Genovezu rob!

Dà, rob! Oh! Tako bilo svuda
U talijanskom zavičaju!
Bijasmo djavli u tom raju,
Mahnitac svatko, svatko luda.

Što rodoljublje? Dokle vid.
Što domovina? Dokle zid.
Gospodar sebi zlotvor svak,
Tiranin bratu, zloćom jak.
Tu Mletčić trovo Lombardeza,
Firenca Pizu lancem sveza,
Napúljac Rimu zemlje krao,
Dok sina mu Lazàron klao:
Svud otrov, bies, svud varka, nož,
Svud izdajica crna množ.
Ah djeca majci srdce jela,
I otca smrvi sinov bat,
A pod madonom Rafaela
Svog brata prokle rodjen brat.
Napokon? Mudar dodje stranac
Pa skovao je svima lanac.
Šta naših slavnih glava trista?
Šta dljeta mah i bljesak kista?
Šta mudra knjiga, zlatan hram?
Šta rajski vrt i pjesme plam?
Šta sjajna slava bez slobode?
Bez sunca danak, vir bez vode.
Tudjinci zle nam biče spleli,
Ni plakat, pisnut nismo smjeli.
Al duh je vječan! Duh nam reko:
Vi, kojim isti sladki sbor,
Vi, koji piste jedno mlieko,
Vi, jedno stado, jedan tor,
Ludjaci jeste, budte ljudi!

Tad tajni žar nam dirnu grudi,
Po zemlji išo šapat, žamor,
Tajinstven svuda bruji piev,
— Da svetci štrepe, drhće mramor —
Ko neba grom, ko mora gnjev.
Zaludu mito, konop, bombe,
Djavolskih sbirra pasji gled,
I mučenika hekatombe, —
Bujica navre, puče led.
Ko iz Vezuva žarkog ždriela
Jednoglasan tad grmnu grom:
Nek domovina bude ciela.
Sloboda živi! Živi dom!
U jedan duh se narod trže,
Na doma oltar tada vrže
Venecija slavna Bučentora,
Firenca sjaj ciklopskih dvora,
Gorostas hram dà Milan svoj,
A Napulj svieta perivoj.
Svi da smo sve! I puka svota
Sva srasla se u jedan kip,
Ko mramor-David Buonorota,
Stajaše narod u taj hip.
Italija ko kita cvieća
Na Europe cvala grudi;
Kolika slast, kolika sreća!
Ja starac mal da nepoludih.
O da ste vidili onaj dan!
Sve mišljah, da je varav san.

Al istina bje — amo letih,
U ovaj zaklon dodjoh sveti.
Tu plakah duše uzhićene,
Tu smijah se u kutu tamnom,
A plakale su mrtvih sjene
I smijali se mrtvi sa mnom.
Tad Genova nam posla dar,
Taj lanac vrati hrdjav, star.
I pisa: Roblje bjesmo strasti,
Ubijasmo se, dok bje mrak;
Al okove smo vidli pasti,
Sad vraćamo vam robstva znak.
Tog starog lanca sponu jaku
Slobodnjak šalje slobodnjaku!
Zakopasmo ga evo na!
Signore, to je priča sva sva."

Zamuknu starac — vjetar jeknu,
Bje ko da stari lanac zveknu,
I sjetio me — Bože naš,
Grozote! Bože, ti ju znaš! —
I sjetio me naših strana,
Gdje bjesni zvjerad musulmana — — —
Zazeblo me je! Roblje! Roblje!
Ah, ti zašt neimaš takvo groblje?
Sto zmija pilo moje grudi, —
Provalih na dvor. Crna noć!
Zavapih: Braćo, budte ljudi!
Oj bieli dane, brzaj doć!

Na Balkanu.

(1877.)

Čuj! ruknu top! Ej sad je hora!
Probudio se Balkan lav,
I trese grivu — grmnu gora,
Odà sna skoči narod sav.
Sloboda sviće, srdce kuca:
Ah dan je, dan je! Lanac puca;
U naše kolo snažan stupa
Ta slavske majke vriedan sin,
Krvnika dosad plijen glupa,
Slobodan čovjek: Bugarin.

Čuj! ruknu top, ko grob da puče,
U kome driema slavni car;
Kud robska krvca tekla juče,
Slobode cvate danas dar.
Oj, ustaj rode! bruji jeka,
Prospavao si četir vieka
I sanak snio — pun bje krvi.
Zar bjesmo ljudi? — Bjasmo crvi!
Put neba diži glavu smjelo,
Jer od Boga nam sinu mig;
Cjelunuv sunce tvoje čelo,
Nek sbriše gluhog robstva žig!

Evrope prvi mučeniče,
Šta stojiš tude danas plah?

I stojiš niem, gdje svatko kliče?
Je l' istine te divne strah?
Ne, nije san to, ni čeznuće,
Ni varka, da te skuje ljuće:
Čuj! ruknu top! Gle pada čalma,
Iz krvne zemlje niče trun;
Zeleni ti se rodu palma,
Od mrtvih usta Simeun.

Dà svoj si, svoj! Gospodar opet,
Ti vičan vući težki plug,
Na svieta vidik smieš se popet
I slobodnjaku biti drug;
Iznosit, što ti duša skriva
I gradit djela slavna, živa,
Ne što ih Davor snuje hudi,
Već zlatni što ih rodi mir.
„Oj slava vam vi vriedni ljudi!"
Doviknut će ti sveta šir.

Žrtvovao si sto Abela,
A Kain ti osta ciel i zdrav,
I nosio si oko tiela
Šarenu zmiju slomljen lav;
Al sada vedri svoje lice,
Pa srkni vode zabitnice,
Zaboravi mi, što je bilo,
Jer, spas ta gledjuć kroz svoj san,
Mrtvaci ti se smiju milo,
Slobode blagosivljuć dan.

Nek grakće na te čeljad mrzka,
Nek sipa jed u biesu svom:
Poštenja tvoga nepoprska,
Koj nezna, što je rod i dom.
Zaniemiti će lavež jata
I skršit zub se Azijata:
Pokaži podlom skotu, tko si,
Na svome tvrd i vieran traj,
Visoko svoje čelo nosi, —
I Bog ti dobru sreću daj!

Zacieliti će ljudstva rana,
Osušit će se srdca kap,
A iz budućih krila danà
Probujit božje pravde slap;
Zavladati će svietom nakon
Pravice višnje blagi zakon:
Tiranstva stupi nek se sore,
I brat nek pazi brata svog,
A jedan samo sudac gore
Slobode štitom sam je Bog!

Klevetnikom Hrvatske.

(1878.)

Ni rieči više! Već ste dosta
Nagraktale se, crne vrane!
Dogrdila nam vika prosta
I kleveta vam na sve strane;

Uzavrila je naša krv,
Uzkipila je nama žuč,
Gdje potajice ruje crv,
Gdje himba gasi našu luč,
Gdje zlobnik svuda baca blata,
Amanet ružeć n̄as Hrvata.

Kad cielim svietom išla tužba
Na ljudoždere, na barbare;
Hrvata kada pogna služba
Da, vojnik, svuda pali, tare;
Kad slieđeć tudjeg bubnja grom,
U dalek ponie glavu kraj,
I dok je njegov kuko dom
On tudjem domu donie vaj;
Kad sviet nas kleo, nam se smio:
Ej! je l' te, to je Hrvat bio?

Kad nemilomu nalik paši
Po robskih ledjih našeg puka
Stupahu biesni velikaši,
A bič im tresla ljuta ruka;
Kad seljanin naš bio glup,
Kad seljanin naš bio rob,
Kad u srdce ko nož mu tup
Sve rivala se huda kob,
Kad svaki bies ga dero, bio:
Ej! je l' te, to je Hrvat bio?

I kad tu zemlju pustu, gluhu
Razkrojiše na male peće,

Da ko po Isusovu ruhu
Tudjinac po njoj kocke meće;
Kad Franak, Turčin, Mletčanin
Raztrovaše nam svaki tren;
Kad Hrvatske nam majke sin
I svakog biesa bio plien;
Kad nitko nas ni pisnut smio:
Ej! je l' te, to je Hrvat bio?

Dà, Hrvat svakom strancu sluga,
Dà, Hrvat tudjoj ruci ciepac,
Dà, biedan prosjak, vriedan ruga,
I glupak, gluhak, podlak, sliepac,
Grdoba ljudska za taj sviet,
U ljudskom kolu mrtav panj,
Na tudjoj njivi samo smet,
Ni vriedan, da se pita zanj,
Da trag ga sunca božjeg grio:
Ej! je l' te, to je Hrvat bio?

Al sad, gdje grobna kora puče,
Gdje zviezda nam vrh čela zasja,
Pomladjeno gdje srdce tuče
Žestinom punog gromoglasja,
Gdje iza biede, muke, zla,
Povratio se vid i sluh,
Gdje žarom drhtnu duša sva,
Slobode gdje nas dirnu duh, —
Sad grakću crnih vrana jata:
Ta nema, nema već Hrvata.

Iz mrtvoga se prenuv kala
Medj ljudi i mi,sad smo ljudi,
I naša sviest nas spasit znala,
Izmamit ploda našoj grudi,
Duhova skupit dičan broj,
Razgalit neba jasni svod;
To naše sjeme, naš je znoj,
Po božjem pravu naš je plod;
Al crnih vrana grakću jata:
Ne! Neima žetve za Hrvata.

I sjetismo se, što je slava,
I sjetismo se stare knjige,
I sjetismo se našeg prava,
Poštene to nam jarmu brige;
Uz druga prista vieran drug,
Sve, sve si stvori Hrvat sam,
Orača biednog skromni plug
Sagradio je znanja hram;
A crnih vrana grakću jata:
Ta gdje je šaka ta Hrvata?

Ej dodjite, vi mudrovani,
Naoštrite si silnu pamet
I tražte, od čeg li smo tkani,
I čije krvi nam je zamet.
Šta znate? Sladak nam je kruh
I vrela kap i topla peć;
Utovit zna se tudji puh,
I liep se novac daje steć,

To sve će naći vrana jata;
Al nigdje, nigdje baš Hrvata.

Nu pitajte nam zelen-gore,
Protriebite nam naša sela,
Pogledajte uz sinje more,
I ovaj narod kršna tiela.
Pa pitaj narod: Što si baš?
I reći će ti bistra sviest:
Ja Hrvat, a to kraj je naš,
Tu naše srdce, tu nam pest,
Što nemilice svakog hvata,
Koj nezna, ima l' gdje Hrvata.

Maleni jesmo, istina je,
Al pitaj redom prošle vieke,
Sve pitaj ove zemlje kraje,
I prolivene krvi rieke,
I svako će ti glasno reć:
Taj liepi kraj, to sveto tlo
Po pravu znao Hrvat steć,
Što ima, i zavriedio;
Po sablji, duhu baština ta
Svojinom pravom jest Hrvata.

Šta tražite? Da zavrgnemo
Svoj rodni kraj, što svak ga ljubi?
Da naše ime bude niemo,
A tudje da se svuda trubi?
Da potratimo djeda znoj,
Da slomimo si štit nam drag?

Da izbrišemo spomen svoj?
Hrvatu da je Hrvat vrag?
Da ono, što je svietu sveto,
Nam bude crno i prokleto?

Ne! Borci jesmo čovječanstva,
Sloboda duha nam je geslo;
Branikom bjesmo od tiranstva,
Sa duše nam se igo streslo;
Nek žive svatko, gdje je živ,
Nek svaki sliedi pravde smier,
I nitko nikom nebud kriv,
I brat da nije bratu zvier:
Da ljudi, što ih zemlja broji,
Slobode sinci, budu svoji.

Slovinstva jesmo drevna grana,
Zelena jošte, Bogu hvala!
U slavskom nizu od gjerdana
Ko dragulj naša slava sjala;
Slovinske majke junak sin
Hrvatom će se Hrvat zvat,
Ni Josip niti Benjamin,
Jer ravan nek je bratu brat:
Pa znat će crnih vrana jata,
Da jošte žive rod Hrvata.

Hrvat Bosni.

(1878.)

Alèluja! dovikuju ti gromi,
Alèluja! se ori sa visoka.
Bjesnoće val o tvoju grud se lomi,
Al ti ga čekaj mirna, smjela oka;
Jer na nebu nam munja božja piše:
Prevršila se muka — ništa više!

Oj zdravo dane, krvav nad sve iné,
Svjedoče slavni, obilan strahotom,
Kroz krvav oblak eto sunce sine
I nosi nadu crnom za sramotom;
Žrtvenik diva mahnitog se krši,
Gdje zakon pravde sud svoj nad njim vrši.

Dà, robinjice jadna, četir vieka
Na uljudbe si sjedila tu vratih,
Al tvoja bol se mrve nedočeka,
Ni Boga glasno niesi smjela zvati,
Jer — jerbo Bog te Slovinjkinjom stvori,
Jer tuga tvoja hrvatski tek sbori.

Nu onaj zakon, neodoljiv, velik,
Koj žezla lomi, krune u prah meće,
Od koga rdja svesilnika čelik,
Taj osvetnik pogažene nam sreće,
S Balkana mač svoj svjetoborni trgnu,
I u srdce ga Osman-zmaju vrgnu.

I tvoji lanci popucaše eto,
Zaludu na te priečila se zloba,
Nadvladalo je spasa slovo sveto:
Uz krvav pir sad ustaj iz svog groba,
Da budeš opet licem sestram slična.
Da budeš sretna, slobodna i dična.

Nekunite ih, koji našeg roda
Na rod naš sdvojno ljuti nož svoj pere,
Bjesneće žrtve krutog preporoda,
Plamteće roblje prorokove vjere;
Ukobila im kob, za sjajnu varku
Da smješeći se krv si liju žarku.

Usudjeno je nama od sudbine
Dovinuti se krvnim putem k spasu,
Za plemenom da pleme ludo gine
Neòdzivljuć se materinskom glasu,
I braneć drugog samo sebe hara,
U sliepu biesu svoje srdce para.

Tragedija nam sudbe neka teče
Strahotom cielom sve do kapi krvi;
Zažarila se Turstvu strašna veče,
Već božji mač da lažni kumir smrvi:
Čuj! S trusa toranj babelski već puca,
Al tvrdo stoj! Nek srdce mirno kuca.

Oh! kušat će ga mudro poduprti
Evropske sreće fini naimari,

Nu Bog zagrmi: Stambul plien je smrti!
Tko, tko je jak, da božju volju kvari?
Tko drzak priečit providnosti djela?
Joj njemu! Jao! Božja će ga striela.

Oh kušati će Savu kopat dulje
I istu krvcu mudro razkotarit,
Mješt sunca palit krive svoje zublje
I srdce srodno tajno odpazarit.
Te stare gusle tisuć puti čusmo,
Al tisuć put nam odgovor je: tu smo!

Kolotek svieta hrli k jednoj meti,
Nek luda šaka zamah silni prieči,
Svemòguć zakon prirode je sveti,
Suprotni mu se, u prah da te sgnječi:
Razorit hipom mudre će kotare;
Povratit krvi, srdca medje stare.

Dà! doć će dan, već sieva u daljini,
O blagu ljubav gdje se jarost složi.
Oj Bosno slavna, iz groba se vini,
Pa nek te grije krasnu danak boži;
Po tvome raju procvala sloboda
Na slavu, sreću hrvatskoga roda!

Zlatno runo.

(1879.)

Tisuć ljeta gvozdena kreljut časa
Preko glava naroda našeg prenie,
Tisuć ljeta rvanje ljuto stoji
Proti sudbini.

Srdce trne, glednut se oko plaši,
Nadi boljoj padaju zlatna krila,
Miso pita: Hoće li ikad minut
Sizifov poso?

Hoće l' ikad dovit se narod mete,
Kao skladnoj košnici zlatna pčela,
Sebi samo gradeći sladka meda
Domaće sreće?

Hoće li ikad srdaca tisuć krvca,
Koja borbom posveti rodnu grudu,
Sijuć samo, nežanjuć nikad ploda,
Dobiti plaću?

Bozi! što nas vrgoste na tu zemlju,
Raj gdje cvjeta samrtne majke sinu,
Gdje krasota žudjenu ote cienu
Olimpskim dvorom?

Jednu dušu razkroji sudbe šaka,
Mjesto jednog savi nam trista gnjezda;
Ptice naše pjevajuć istinu grlom
Blude široko.

Mi smo krivi. Oholost lažna mini,
Sbilja neka varave tlapnje goni,
A u knjigu vlastitog srdca zirni:
Poznaj se sama!

Reci: Je l' nam jezero bistro duša,
U kom sieva zanosa svetog zviezda,
Il je bura, strast gdje se divlja mota
Sebičnim kalom?

Reci pravo! Jesmo li ljudi stavni,
Kojim čelik oklopi snažne prsi,
Koj će odbit prezirno zlatne striele
Podloga mita?

Je l' nam srdce granitni onaj oltar,
Na kom plamen žari se neugasiv
Sebe svega žrtvujuć rodu, ništeć
Vlastite žudnje?

Pitaj one, kolibu otca sgaziv,
Koji zlatom zvonkaju Efijalta,
Podli duljeć plemenu zibke svoje
Danajske muke;

Koji važnim stupaju svud koturnom,
Domu, rodu nudjajuć srdce svoje,
Al se krinkom slavnog junaka krije
Trgovčić lakom;

Onu pitaj zmajevih djecu zubî,
Koja jédom kolhidskim mač si kale
Te u tudje zgadjajuć prieko srdce
Sama se kolju.

Al se neboj hrvatske majke sinko,
Komu oko dopire k zlatnim zviezdam,
Koj bogolik u srdcu nosiš plamen
Čist, neodoljiv.

Upri ljudski! Ljubav će domovine
Iz bludišta izvest te žive glave,
Ti ćeš doniet narodu zlatno runo,
Zlatne slobode!

Himna Petru Preradoviću.

(Za svečanost 14. srpnja 1879.)

Zagreb-gradu na medjašu
Hrvatski se kupe ljudi,
Pjesme naše velikašu
Na pozdravlje plamte grudi.
Glavo slavna, glavo mila!
Tudja te je zemlja krila;
Al se narod dobri sjeti,
Što tvoj zapis veli sveti.

Medju nama moraš biti,
Sve do vieka skrajnjeg doba:
Domovina grob ti kiti,
U svom polju daje groba.

Udji k nama, nam povraćen,
Hram te slave eno čeka,
Dobitnik ko slavan praćen,
Slavu noseć iz daleka.
Nisu suzne oči svieta,
Stieg se vije, vienac cvjeta,
Kries plamenit svuda gori,
A gromovit pjev se ori:
Medju nama moraš biti,
Čekat s nama bolje doba,
Domovina grob ti kiti,
U svom polju daje groba.

Domovino, majko sreće,
Srdaca nam plamenište,
Ponajljepše kupi cvieće,
Slavan ti ga pjesnik ište,
Koj se vraća, svjedok divan,
Klevetnik da laže kivan,
Vičuć svietu, da nas neima.
Živi narod slavlje sprema,
Svog pjesnika vjenčat hiti,
Proroka si boljeg doba;
Domovina grob mu kiti,
U svom polju daje groba.

Spavaj mirno u samoći,
Sred Hrvatske zemlje krila,
Tu te čuva danju, noći,
Domovina sveta mila.
Mrtav živiš medju nama,
Jer o vatri tvîh pjesama
Hrvatski se narod grije,
Duša klikće, srdce bije:
Tvoja volja mora biti,
Ljubimo te svako doba,
Domovina grob ti kiti,
U svom polju daje groba.

Stanku Vrazu

na dan 8. rujna godine 1880.

Je l' vaš, je l' naš, kom danas kries se pali,
Pjesničtva plodnog divnomu junaku?
Slovenci, vi ste njemu zibku dali,
Hrvati daše Stanku slavnu raku;
Vi učiste ga ljute trpit muke,
Iz vaših gora donie sladki piev:
Mi javor-gusle tisli mu u ruke,
Kad junački je plano u njem gnjev.
Pogadjaj sada, brate, ako znaš,
Je l' Stanko vaš, je l' naš?

Medj vami sinu prvi ruj mu zore,
Medj nami sgleda slavskog slavlja podne;
Privinuo je k srdcu vaše gore
I vaše gaje, duši njegvoj srodne,
Na vašoj zemlji liepi cviet mu cvao,
Medj vami pjevnu prvi njegov glas:
Na našu zemlju zlatni plod mu pao,
Davorijom je gromkom digo nas.
Pogadjaj sada, brate, ako znaš,
Je l' Stanko vaš, je l' naš?

Za oba nas je bìlo srdce vruće,
Za oba jednak plamtio mu plamen,
I ničja ruka nije znala ljuće
Medj nama kršit klete smutnje kamen.
Dà, on je znao, jedan drugog treba,
Dà, ćutio je, jedna da smo krv;
On vidje, jedna zvier na oba vreba,
I da nam srdce toči jedan crv.
Pogadjaj sada, brate, ako znaš,
Je l' Stanko vaš, je l' naš?

Slobode viestnik širio je krila
Nad naše glave mukotrpne, nujne;
Do ljubavi nas vodi njegva vila
Uz romon pjesme nježne, miločujne;
Jer čovjek vam je bio bolji, jači
I življi bio njegve pjesme klik,
Neg mrtve slovke mićeni kovači
I cjepidlakà vragomili krik.

De pitaj, brate, samog Stanka baš,
Je l' pjesnik vaš, je l' naš?

I vaš i naš! Čuj jeknu jeka groba.
Oh podajmo si k ljubavi sad ruke,
I prokleta medj nami svaka zloba,
Ta jedna nam je krv i jedne muke!
Dà, Stanko nami spisa evangjelje,
Na ljubav búdi njegve pjesme glas,
Ko naše vode nek se splinu želje,
K slobodi, k sreći vodi pjesnik nas!
Ma škrino vrag od ljuta jeda baš,
Slovenac, Hrvat klikće: On je naš!

POVJESTICE.

Postolar i vrag.

(Po nar. pripovjedki.)

(1863.)

Bio jednom postolar,
Pošten čovjek, al več star:
Mnogo djece mnogo treba,
A u kući neima hljeba;
A djeca sve viču „kruha!“
Odkud kruha? Nužda 'e gluha.
Šije starac ciele noći,
Šije starac, već mu ruke
Slabe htjele iznemoći,
Izžuljene od zle muke;
Vikne: „Pomoz, ma i tko si!
Baš da vrag mi pomoć nosi.“
Tek si majstor rieči reče
Iznenada kuc na vrata!
Eto vraga: „Dobra veče!
Kakvo dobro od zanata?“
„Nije dobro“, na to stari:
„Slab užitak staro šilo,

A u kući loše stvari;
Bi l' pomoći, vraže, bilo?"
Vrag će na to: „Pomoć laka;
Svega blaga preko mjere,
Al to znaš, da ruka svaka
Drugu ruku opet pere:
Zato poslie sedam ljeta
Sa mnom ćeš put moga svieta."
Sila Boga lje nemoli,
Glad nepita, tko ga hrani.
Majstor moj na sve privoli,
I dušu si utamani;
Al u kući biela kruha,
Žuta zlata, liepa ruha.

Sinak božji zakasnio,
Mnogo puta jošt do neba;
Tu prenoćit putem treba,
Majstoru se navratio:
„De počinka, domaćino!"
Goso daje staro vino,
I pečenu jarebicu,
I mekanu posteljicu.
Bog osvanu prije zore,
Pa besjedi: „Oj majstore!
Na svemu ti hvala moja,
Pa mi reci do tri želje.
— Rieč istina bit će tvoja —
Bile male, ili velje!"

„Hvala ti na tvojem daru;
Pa kad hoćeš, da ti kažem,
Ove želje, gospodaru,
Pred mogućnost tvoju slažem:
Na tronožku tko mi pane,
Bez mene nek neustane;
U prozor mi tko zaluče,
Bez men' glave neizvuče;
Tko u vrtu krušku takne,
Bez mene se neodmakne.“
A Bog reče: „Čudni ljudi!
Al što želiš, to ti budi.“

Ide vrieme, dodje rok:
Eto vraga skok na skok,
Kuc na vrata iznenada.
„Dobra veče', stari goso!
Već je hora, pusti poso,
Brže bolje, ajdmo sada!
Puna mjera, sedam ljeta',
Put mojega treba svieta.“

A majstoru naopako!
„Čekaj, dokle večeramo;
Tko će gladan sad u pako?
Na tronožku sjedi tamo!“
Na tronožku vraže sjeo, —
Ko prikovan da je cjeo.

„Gotovi smo, da idemo!“
Vrag da skoči, pa se trza,

Baca tamo, baca sjemo,
Biesno škripi, lud se vrza,
Ko tamjanom da ga kadiš,
Ili svetom vodom hladiš:
Psiče, puše, kune, psuje,
Grize, plače, jadikuje:
Al badava! — kako sjeo,
Ko prikovan da je cjeo.

„Oj računi tebi pusti,
Sedam jošte dajem ljeta'
Tvojoj duši ovog svieta,
Al me, goso, pusti, pusti!"

„Id' ludjače do nedraga!"
Majstor reče, vrag do vraga.

Ide vrieme, dodje rok,
Eto vraga skok na skok!
Kuc na prozor iznenada:
„Dobra veče, stari goso!
Već je hora, pusti poso;
Brže bolje, ajdmo sada,
Puna mjera sedam ljeta;
Put mojega treba svieta."

A majstoru naopako!
„Čekaj, dokle večeramo;
Tko će gladan sad u pako?
Pod prozorom čekaj tamo!"

U prozor ti vraže luče, —
Svoje glave neizvuče.

„Gotovi smo, da idemo!“
Vrag da skoči, pa se trza,
Baca tamo, baca sjemo,
Biesno škripi, lud se vrza,
Ko tamjanom da ga kadiš,
Ili svetom vodóm hladiš.
Psiče, puše, kune, psuje,
Grize, plače, jadikuje:
Al badava! — lud zaluče,
Svoje glave neizvuče.

„Oj računi tebi pusti!
Sedam jošte dajem ljeta'
Tvojoj duši ovog svieta,
Al me, goso, pusti, pusti!“

„Id' ludjače do nedraga!
Al kad dodješ, nebudali!
Kraj je onda svakoj šali.“
Majstor reče, vrag do vraga.

Ide vrieme, dodje rok,
Eto vraga, skok na skok!
Kuc na vrata iznenada;
„Dobra veče, stari goso!
Već je hora, pusti poso,
Brže bolje, ajdmo sada!

Puna mjera sedam ljeta',
Put mojega, treba svieta."

Lija majstor stiska oči:
„U liep čas mi došo jesi!
Gle tam krušku, deder skoči,
Pa krušaka se natresi;
I kruške mi nosi simo,
Da se putem osladimo."

Skoči vraže, ludo zviere;
Trese kruške do zla biesa,
Dokle do tri pune mjere
Krušaka se nenatresa.
Ludjak krušku uhvatio, —
Ko da si ga priliepio.

„Gotovi smo, da idemo!"
Vrag da skoči, pa se trza,
Trese tamo, trese sjemo,
Biesno škripi, lud se vrza,
Ko tamjanom da ga kadiš,
Ili svetom vodom hladiš.
Psiče, puše, kune, psuje,
Grize, plače, jadikuje:
Zalud! — krušku uhvatio, —
Ko da si ga priliepio.

„Oj računi tebi pusti!
Sedam jošte dajem ljeta'

Tvojoj duši ovog svieta,
Al me, goso, pusti, pusti!“

„Ao vraže naopako!
Ako sam se zapisao,
Da ću s tobom poć u pako.
Nisam svoje kruške dao.
Kraj je sada svakoj šali,
Ja ti rekoh, nebudali!“

Skoči majstor, skoče momci,
Redomice vratolomci,
Povadiše to remenje,
Djavolčetu ledja glade.
Djavo kuka, djavo stenje.
I kroz suze i kroz jade
Djavo gosi to govori:
„Oj pustoga vam remena!
Joj! nemojte! — ta to gori,
Ni vrag nije od kamena;
S toga za liek ledja mojih,
A s žuljeva mojih hudi',
Jošte dvaest ljeta tvojih
Na ovome svietu budi!“

„Kraj je sada svakoj šali;
Ja ti rekoh, nebudali!“

Pa sve više čeljad gibka
Zamahnula to remenje,

A sve više kao šibka
Vrag se trese, vraže stenje;
Pane remen, opet zviznu;
Vrag se vije, jecat briznu:
„Jao! jao! dosta! dosta!
Nek ti duša bude prosta.“

„Id' ludjače do nemila!“
Majstor reče, vrag do vraga;
Nikad njemu više traga.
Istina vam sve to bila:
Od majstora sam ja slušo,
Kad sam kod njeg vino kušo.

Kakvu Hrvati djecu jedu.

(1869.)

1.

Što se muti carski Beč?
Dodje l' kuma kuga?
Repatica duga?
O sudnjem li danu rieč?
Nit mu prieti turski gnjus,
Nit je blizu ljuti Prus;
Ali plaha vreva
Tužne psalme pjeva;

Gradjan, seljak, velikaš,
Drhćuć šapću otče naš,
Svud je graje, vike:
Joj po naše kike!

No u jedan hip
Baš na sveti kip
Usred trga
Svemu svietu tu na oči
Mala kvrga
Suh krojačić munjom skoči
Prašan, blatan naopako,
Taj prosbori svietu 'vako:

„Braćo, ljudi, čujte,
Onda jadikujte!
Jučer mrakom baš za poslom
U seoce izvan grada,
S tovarenim idjah oslom,
Oso napred, ja odzada.
Mjerim, mislim, mozgam, brojim,
Što da krpam, što da skrojim;
Bum! zaori duga puška
Na kraj ceste iz grmuška,
To vam moga sivca žac,
K biesu ludi magarac!

Šibaj i ja! Al, o Bože!
Neiznesoh ciele kože.
Šest me pòpa ljutih šaka,
Kao tvrdo gvoždje svaka.

Jure sa mnom vrazi, jure,
Donieše me medj pandure,
S Bogom sviete bieli,
Igle, škare, ajd na klin,
Moja duša veli:
Smiluj mi se božji sin!
Staviše me polumrtva
U zelenu travu;
Tude ležah biedna žrtva,
Ni da maknem glavu,
Ležah mirno,
Pa sam žmirno,
Šta ti biesi rade;
Liepe vam parade!

Mrka četa tude sjedi,
Svi crveni kao rak;
Žarka vatra baš u sriedi
U polnoćni liže zrak,
Od dva hvata piju lule,
Svi veliki kao kule,
Ražanj im je čačkalica,
Kao vrazi crna lica,
A pod nosom hùlje mrke
Kao koplje nose brke,
Sjede — sjede — bulje oči.
Gle! tu jedan divljak skoči:
„„Oj junaci, gdje su gajde?
Juh! nek teče rujno vino,

Svi u kolo, braćo, ajde!
Na noge se omladimo!"
Udri kolo — zemlja ječi,
Zvuče gajde — toka zveči,
Pandur pije, ijujuče,
U kolo me bogca vuče,
„„Skoči mòre igloviću!" —
Riknu jedna crven kapa —
Jer te drugče, fini tiću,
— Mene pusti odmah sapa —
Spržih za pečenku
Našem vodji Trenku!""

Igram kolo, pa se vijem,
Skačem bolan, pušim, pijem,
Al su vrazi nagli,
Pa se meni smagli.

Tad zaviknu velik zijan:
„„Jarčeviću, lahku noć!
Sada možeš kući poć,
Jer si mòre kruto pijan.""

Ja vam digoh odmah skut
I pod brze noge put!
Mnogoput nas Bog pokaro,
Kuga jela, Turčin haro;
Ali Turčin, Lutor, Hus,
Sve je prema tomu brus!

Ti Hrvati paklovići,
Grabežljivi crventići,
U Beč isti još će doć,
Neće minut dan i noć;
Al što više — čujte biedu:
Ti Hrvati djecu jedu!"

Na to cieli Beč zajeco:
„Avaj djeco, mila djeco!
Jao čuste l' našu biedu?
Ti Hrvati djecu jedu!"

2.

Minu nocca, minu sanak,
Sunce sipa zlatni žar,
A na noge skoči danak,
Bielog svieta barjaktar.
Poput roja crnog mravlja
Sviet se sgrće i ustavlja,
Oknom, triemom sam je mrav,
Dvorski trg je puncat sav.

A visoko na doksatu
Sva u srebru i u zlatu
Sried ohola
Sjedi kola
Zlatokosa, milja puna
Pramaljetna jošte kruna,

Svjetla divna kraljica,
Marija Terezija.

Sumorna je, snuždena je,
Dušmanin joj krunu grabi,
Grabi carstvu liepe kraje,
Njeni Niemci već su slabi!
Tu zagrmi bubnja glas,
Čudno tutnji talambas,
Rog zaori, trublja jekne,
Pišti frula, zvonce zvekne:
Prva ide banda turska,
A za njome bistrim okom,
Smjelim čelom, snažnim krokom,
Četa stupa sad pandurska,
Čelo čete sjaj-čelenka:
„Vidiš — viču — Franju Trenka!"

Divan vodja, divni momci,
Čelik duše, svjetolomci;
Pa kako ga nosi hatac,
Markov, misliš, jaše bratac,
U desnici sablja sije,
U ljevici stieg se vije,
Stieg hrvatski neokaljan,
Vrla četa, vodja valjan!
Smjelo kroče momci liepi,
Zemlja drhće, ljudstvo strepi,
To su brate, to su oni,
Častnog krsta Mirmidoni!

Zavist laje: Vi divljaci!
Slava kliče: Vi junaci!
Dà, varvari s kraja svieta,
Svietu mrzki i odurni,
Ali brzi, ali žurni,
Kada vapi pravda sveta!

Nu gle čuda! Pandur svaki
U junačkoj drži šaki
— Gdje mu duga stoji lunta —
Malo diete od profunta!

Grmnu puške do nebesa,
Da se cieli Beč potresa,
Nagne pandur čuturicu,
Srkne vinca po kapljicu,
— Niemci bleje, Niemci glede —
Zatim pandur diete jede.

Nasmieši se vodja Franjo,
Kraljici se liepo klanjo,
Stieg hrvatski malo prigne,
U stremenu brz se digne.
I prosbori: Oj carice!
Bog ti vedri milo lice,
Obrekosmo brzo doći,
Sad nas evo na pomoći!
Gladni jesmo svjetla kruno,
Sviet blebeće na nas puno,
Da ti Hrvat djecu jede;
Pusti zato bez uvrede,

Kad baš djecu jesti treba,
Da ta djeca budu od hljeba!“

Nasmija se svjetla kruna,
Vedra, nove nade puna:
„Prosto vama djeco budi,
Pijte k tomu! Briga vas,
Što ludjaci baju ludi,
Bolji jeste, neg vaš glas!
Sad mirujte, djeco draga,
Onda s Bogom ajd na vraga!“

I zakliknu četa vrla
Iz sve duše, iz sveg grla:
Živila nam kraljica
Marija Terezija!

Brzo glas im zaorio,
Svuda prati Trenka slava;
Ali tko je pri tom bio,
Neboli već nikog glava.
Niemci mole još i danas:
Osvrni se, Bože, na nas,
Izbavi nas kuge, rata,
Zle godine i Hrvata!

Ali Hrvat svakog prima,
Svet je njemu svaki gost;
Svakom dieli, štogodj ima,
Neima mnogo, ima dost,

Dodje stranac, kuću zidje,
I napita svoju biedu,
Al nijedan još nevidje,
Da Hrvati djecu jedu.

-○-○-※-○-○-

Junaci gologlavci.

(1873.)

Budjevicâ povrh tvrda grada
Žarko sunce božje vražki žeže,
Budjevicam uz grad nema hlada;
Tu panduri silnog Trenka leže:
S ljute žege izdala ih sapa,
A panduri nemaju već kapa.

Al u gradu pruski granatiri,
Crn i biel se stieg na kuli vije,
Prus-ti pjeva, pije, pa se širi
I Hrvatom s bedema se smije:
„Gle junaka tamo gologlavih,
Oj Hrvati, kukavci ste pravi!“

„Grom vam sprži kike!“ ljutit kune
Mrki vuče, stari harambaša:
„Oj gospod'ne, čuste li, barune?
Je l' to pravo, je l' to plaća naša:
Mirno slušat lavež toga skota?
Trista jada! Prava je sramota.

Skupiste nas birane junake,
Sviet nek vidi, što Hrvati znamo
I na puške, sablje, nože, šake,
Da, kad treba, i glavu vam damo;
Ne da Prusom pandur ruglom bude,
I od sunca ljudi da polude.

Neka dodje orijaška garda,
Neka zvižde iz pušaka zrna,
Neka grmi tisuća lumbarda,
Il' djavolâ bane četa crna:
Smrskasmo ih ljuto sve od reda; —
Ali živ se pandur pržit neda.

Čalmu ima sarajevski paša,
Vladika se kamilavkom hvali,
Pečom kiti šijačka se snaša,
Samo nam da sunce mozag pali?
To, barune, nije račun pravi.
Mi idemo kući. Da ste zdravi!"

„Ele starče," Trenk mu na to lukav,
„Žao mi je junačke ti brade,
Pamet tvoja uteče na rukav.
Kapâ, veliš, u vas ne imade?
Gle na gradu pruske granatire,
Do neba im sjajne kape vire."

„Vidiš vraga, al sam, Bože, lùda!"
Starac pandur po čelu se lupi.

„Čemu bilo toliko nam truda?“
Poput munje sve pandure skupi:
„Na noge se, braćo, širi šape,
Ajd na juriš, braćo, ajd po kape!“

Grom za gromom, udri biesna četa,
Leti, puzi, penje se i skače;
Tisuć sinù pruskih bajoneta,
Al panduri potisnuli jače:
Zamuknuli po zidinah gromi,
Harambaša pruski barjak slomi.

Kolo igra gradom četa mrka,
Navrh čela kapa granatirka,
A pred kolom evo bjelobrka,
Toke zveče, oziva se svirka, —
Nagne starac iz čuture pune:
„Živio nam junak Trenk-barune!“

* * *

Minu ljeta trideset i više,
Sred slavonskog eno vidiš žita
Strašilo ti čudno vjetar njiše.
Što je ovo? Putnik tuj se pita.
Prhnuv vikne vrebac vražka ptica:
„Pruska kapa od Budjejovica!“

Šljivari.

(Pučka priča.)

(1879.)

Kuga stigla kršćanski hatar,
Pukla su paklu vrata,
S iztoka digo se antikrst Tatar,
Zapada hrlo se hvata:
Tisuće konja, tisuće šaka,
Kugu i zator nosi nam svaka.
Striela misliš planu s visoka,
Gori, stenje zemlja široka!
Kuda navali,
Prži i pali;
Tlači i kvači,
Ljuto harači,
Niti se štedi djetinja glava,
Starce Tatarin kolje;
Neraste za njim zelena trava,
Pusto je orano polje,
Popove davi, crkve užiže,
Konjic mu svetu vodu liže,
A na posvećeni oltar boži
Pijani Tatar glavu položi.
Moskva ~~grdna~~ pliva u krvi,
Junačku Poljsku psoglavac smrvi,
Ugarska razsu se ciela,
Kralju slomi se žezlo,
Sve je u krvi ogrezlo.

A kralj Bela
Kao prosjak vrluda,
Glad ga mori, grlo mu gori,
Za njim se pakleni urlaj ori,
Jadan se pita: „Kamo ću, kuda?
Neima li puta,
Neima li kuta
Medju narodi svimi,
Da me biednoga kralja primi?
Krunu ću gubit,
Još će me ubit.
Istina, jao, jest dovjek:
I kralj je samo čovjek."
Težki ga jadi stisli;
Al se brzo smisli,
Kliknu: „Dà, dà! Hrvati,
Ti će mi zaklona dati!
Živi, žarki doduše,
Al opet dobre duše!"

Bela donio glavu
Sretno na Dravu,
Zadje dalje, gdje vrh brda
Stoji Kalnik, gradina tvrda,
Ko što ljuti vjepar stoji,
Ništ se neboji,
Pa si misli: „Neka! Neka!
Oštri moj zub te psine čeka."
Hrvat Belu prima,
Primio bi i prosjaka.

Sablje tu ima, strielica ima,
Ima Hrvata junaka!

„Neboj se, Belo, tvrdi su zidi,
Tvrdji mi smo ljudi.
Neboj se, Belo, s mirom budi,
Spremi si krunu, k počinku idi.
Tu naša zemlja, tu naše pravo,
Svetinje naše; — nek dodje djavo!“

Četa skupi se onoga hipa,
Hrlo rukave si suče,
Kopa jame, nasipe sipa,
Kolje zabija, kamenje vuče,
Vari smolu, zidine krpa,
Kamenom gradu vrata zatrpa;
Pa kad je bilo oko jutra,
Miš ti nesmie ni van ni unutra.
Bilo ko sred orlova gniezda,
U koje nemož' virnut neg zviezda;
Sad neka Tatar po Kalniku lupa,
Bit će mu šala, Boga mi, skupa.

Već antikrst pokrio polje,
Ali s daleka.
Blizu nesmie! Što li čeka?
Tatar vreba na konju dolje,
Prema Kalniku žmiri,
Gdje iza zida koplje viri.
„Nije šala bludit po gorah,
Bolje konjicu polje meko!“

Al ja bih reko:
Kalnik je vragu vražki orah.

Danci gone dane;
Jedan drugoga gleda,
Jedan se k drugomu neda.
Tada jao nestalo hrane,
I sam Bela
Osta bez jela.
To su vam mršave večere bile;
Šta ćete? Žezlo neima te sile,
Da u litici vrelo otvori,
Ili kamen da kruščem stvori.
„Vrata otvori!“ „Sačuvaj Bože!
„Za nama Tatar uvuć' se može.“
Zakopan tu si, moli i posti,
Pa ako imaš, glodji der kosti.

Tad za mrkle jedne noći
Hrpa ljudi će pod grad doći
Iz sela Visoka seljaci,
Dobri al mudri prostaci;
Nose visoke grane žive,
A na granah debele šljive.
Dižuć grane
Viknuše: „Eto vam hrane!
Vidjesmo: mana nepada s neba,
Gladni su, znamo, jesti im treba.
To smo si rekli,
Pune smo grane šljiva sjekli,

Sve što imamo,
Eto vam damo.
Sladko vam bilo! Sutra ć'mo opet
Noseć vam šljive amo se popet."
Vesela četa tad šljive jela,
Najviše pako sam kralj Bela;
Pa su mu, vele, sladje bile,
Neg li na ražnju pečeno pile.
Svake noći
Seljaci će doći,
Noseć grane žive,
Na njih debele šljive;
Bela se smijo, šljive jeo,
Jeduć šljive Tatare smeo —
Kralju tatarskom koštice šalje.
Tada viknu poganin ljuti:
„Do vraga! Nisu čisti to puti,
Šta ćemo čekat? Idemo dalje!
S vragom neću imati posla,
Ti me Hrvati drže za osla."

Tatarin ode. Slobodno sada
Padoše vrata Kalnika grada,
Iz njega Bela veselo šeta,
S njime ciela junačka četa.
Kralj će pokorno tada reći:
„Oj vi ljudi iz sela Visoka,
Ljudine vi ste, momci od oka,
Hvala na hrani, hvala na sreći;

Vašim da nisam postao gostom,
Trapih se i sad nemilim postom.
Plemstvo nek svim je harnosti plaća,
Vi ste od sad kraljeva braća!"

„Hvala ti kralju!" vesela oka
Rekoše ljudi iz sela Visoka:
„Malo je bilo, šačica šljiva,
Al ti je zato glava sad živa,
Nu nezaboravi svojega brata,
Čednog šljivara, plemića Hrvata."

Tako, reče sliepac mi stari,
Postaše prvi naši šljivari.

Kalih-grad.

(1863.)

Živ iztesan iz kamena, burne dobe svjedok tužan,
Žižkin grad na hridi stoji, shrvao ga udes ružan:
Propala mu okna sjajna, kao oči starca sliepa,
Kao pusto srdce stoji dvorana mu njekad liepa.
Propali mu zlatni vrsi, ko što pada zlatna kruna,
Vijor zviždi kroz zidine, ko što pukla jeca struna.
Stara kulo ajme biedna! — ovi zidi, ove hridi,
Ko da ti se okamenjen češki jad u njimi vidi;
Ovi zidi, ove hridi, to se ruši, to ti pada,
Ko da ti se ruši, pada rodu nada, svaka nada.
Al' u ponoć, vele ljudi, planu ovi pusti dvori,
Sja dvorana, nadaleko gromoviti pjev se ori:

Zlatne čaše rujna vina duž stolova poredane,
Duž stolova kršni momci, sjaju im se slavne rane;
A na čelu kršnoj četi najkršniji junak siedi,
Sliep na oči, bistar slavom stari vodja Žižka sjedi.
Sjedi četa, pije četa, čaša čašu zvekom kuca,
Da od straha vijor šuti, od užasa hrid da puca;
Sjedi četa, pije četa, pa ti ustma gromovnika
Slavom svane, pjesmom plane, pjesmom božjih zatočnika.
Ao četo! da bi sada uskrsnula trupla trula,
Ao četo! da bi sada iz svog groba osvanula;
A na čelu tebi četi kršan junak, Žižka sliepi,
Starom glavom, starom slavom i lomnimi svoji ciepi;
Nuz to polje stare jade, vidio bi staru kletvu;
Nuz to polje nove griehe, naišao bi na žetvu.
Al ne, miruj, starče, miruj, mirujte vi krvni svati!
Nasiti se zemlja ova već krvave blagodati,
Naplaka se gorkih suza, nakrvi se i stratišta,
Načami se ljuta čama razvraćena kraj ognjišta.
A sad rodu, rodu tvomu zasinula opet zviezda,
I ko sinja s' diže ptica iz pepela, iz svog gniezda:
Sinja ptica glasno pjeva, da se neda, da se neda,
Ma i gavran sinju pticu priekim okom prieko gleda;
Sinja ptica glasno pjeva, nek se ori zemljam' svima,
Da je narod uzkrsnuo, da ga ima, da ga ima.
A ti, Žižkin zavičaju! ti svjedoči slavi roda,
Da uskrisit mrtve smije ta nebeska kći sloboda,
Nek se krsti i nek znade širom svieta svaka rdja:
Svako srdce roda svoga svomu rodu tvrda tvrdja.

Vivat constitutio!

(Pjesma iz hrvatske prošlosti.)

(1866.)

„Da ste čuli, oj gospodo naša,
Već po starom živjeti se neda,
U Hrvatskoj treba nova reda! —
— Tako zbori svietli ban Balaša —
Nek zašute bučni sbori sada,
Neće sto već biti gospodarâ,
Samo jedan zakon neka vlada,
A taj zakon vam je volja cara!
Nek hrvatsko plemstvo dobro čuje,
Što po meni, svome vjernom slugi,
Podanikom svojim poručuje
Milostivni cesar, Josip drugi!“

Tako ban. Al ponosita četa
Listom skoči na noge ti smjelo:
„Nedamo mi svoja prava sveta!“
A Hrvatom stavi se na čelo
Sam Vrhovac, biskup zagrebački;
Od sveg plemstva on najžešće planu,
Pa vam čovjek, a ma baš junački
Gromkim glasom zagrmio banu:
„O moj bane, nemoj nam ti tako!
Štujemo mi svetu glavu kralja;
Al što kažeš, to je naopako,
To, moj bane, nikako nevalja.

Kad trebalo, znali su Hrvati
Za svog kralja udariti prvi,
Ljuto kolo zaigrali svati
Nestedeći ni zlata ni krvi.

Al kod kuće red si Hrvat kroji;
Sám kralj nije nikad zakon davó:
Nismo roblje — neg smo, bane, svoji,
To je naše od starine pravo.

Zato javi okrunjenoj glavi,
Što joj narod njegov vjerni veli:
Nek ju dobri Bog u liepoj slavi
Mnogom srećom jošte razveseli;
Što je njeno, to joj se i daje,
Al u naše neka nam nedira
U slobode i u običaje,
Pa će biti sreće, reda, mira!"

Al ban ljutit nogom o pod dupne:
„Već je dosta, tu nij prigovora!"
Nogom dupne, sabljom ljuto lupne:
„Gospodine, tako biti mora!"

„Mora bane?" Vladičine oči
Zabljesnule kao božji plamen,
O stol lupi šakom, da izskoči
Iz prstena dragog drag mu kamen.
„Mora bane? nikad neće to:
Vivat, vivat constitutio!"

A ban bliedne, od straha se prene,
Veli: zlo je, bome neima šale.
Pod noć tajno iz svog dvora krene,
Bježi, bježi, da mu pete pale,
Usne grize, oči obara u tle.
Kad zarúji nebom zora rana,
Već Balaša ode preko Sutle —
A Hrvatska neima više bana.

Mjesto njega s oružanom četom
K nam dopuze čeljad štakonoga,
Da nam nebo zaliepi dekretom
I klobukom crnim na tri roga,
Poput roja gadne kobilice,
Rodu našem pomnjivo zastire
Slobodi nam, sjajnom suncu, lice,
Nek naš narod vene i umire.

Težko bilo to tudjinsko breme,
Svatko tužan to gospodstvo gleda,
Svatko moli, da se vrati vrieme
Hrvatskoga poštenoga reda.
Sva sborišta pusta su i niema,
Stari zakon ljuti grizu crvi,
A na klinu stara sablja driema.
Al još ima u Hrvatskoj krvi,
Ima krvi — ima srdce ono,
Puno snage, puno čista zdravlja,
Što nam rodu kao zlatno zvono
Glas slobode od vjekova javlja,

Pa se tudjem podat ne i neće,
Pa tudjemu dovjek oponira,
Jer od tudjeg dara neima sreće,
Jer iz mutnog tudje teče vira.

Zagrebčani na kaptolska vrata
Čarap-hlače tam na ruglo metnu,
I tko vjeran osta od Hrvata,
Kad mu oči mrzki prizor sretnu,
Pljune pred njim, tako mu se grsti,
Pa ga gleda ljutit okom krivim,
Pljune opet, ide, pa se krsti,
Kan' da se je sreo s nečastivim.

A car Josip crne glase sluša,
Naravi da trud mu neodolje;
Poniknula ova jaka duša,
Puna mnoge plemenite volje,
I sam veli: „Nij mi bilo sreće.
Nêš predobit srdce tudjim darom,
Prot naravi man se boj zameće,
Nek vam bude opet sve po starom."
„Sve po starom!" — geslo čudotvorno,
U posljednje cara uzdísanje
Iznenada mieša se gromorno
S tisuć grla radostno klicanje:
„Braćo, braćo, minulo je zlo,
Vivat, vivat constitutio!"

„Živila, oj živila sloboda!"
Grmi pjesma poput burna mora,

A to čula Sava naša voda,
A to čuli vrsi naših gora,
A to čuli rojevi oblaka,
Dà nebesa ovu pjesmu čula,
Što ju pjeva čista duša svaka,
I nebesa nam su odjeknula.
Hrvatom je vjera pouzdana,
Da će ječit divna ova jeka
Po svem rodu, svih hrvatskih strana,
Do vjekova posljednjega vieka,
Da se drma božjem nebu dno:
„Vivat, vivat constitutio!"

Opat i žetelica.

(Slika iz XVI. vieka.)

(1871.)

1.

Mladi Franjo Keglević
Bio vam je vražji tić;
Reć bi živi bies ga bocka,
Kako mu je krvca vruća;
Vragoljan je, razpikuća,
Danju, noćju lud se kocka,
A uz kocke zvoni čaša.
Kmetom bio goso hud,

Biesan sgazi sav im trud, —
Ele bio pravi paša.
Žive kao turski car,
Mnogo pije, malo radi,
Psuje cieli koledar,
Suče brke, trbuh gladi;
Pjeva, puca, lovi lov
I po žitu i po lozi;
Zadje l' gdje pod miran krov,
Bilo kući — Bog pomozi!
Zato vele krajem svudi
Sve od straha jadni ljudi:
Kud se mladi Fran potuca,
Tud i vrag na vrata kuca.
Pa je bilo od te muke
Tužbe, krike, plača, bruke:
„Petre bane! Daj pomoći,
Sve će nama po zlu proći,
Izjest će nas sin tvoj, Frane,
Daj pomozi, Petre bane!“
Razljuti se Petar ban
Kao nebo prije bure,
Čupkajuć si brke sure,
Zovne sina jedan dan.
„Avaj sine, avaj jade!
Gdje je tebi čisto lice?
Tvoja noga vaj se krade
Sve po griehu stranputice!
Bez posla se svietom klatiš,

Naše ime gaziš, blatiš;
Silnik jesi, razbijač,
Kuga, tuga, kukolj, drač!
Zavičaj nam težko strada,
Gdje ga nište Osmanlije,
A hrvatska plemčad mlada
Za krst, za dom krvcu lije:
A ti liješ čaše vina,
Biesniš kao Ture ljuto,
Tvoje srdce tvrdo, kruto
Nezna što je domovina.
Ti si — Dosta! Stani tuj,
Nevaljanče, pa me čuj!
Mudroznanska, mislim, knjiga
Nije tebi prva briga;
Tko je zemljom vladat rada,
Treba da se sam nadvlada;
Vojevoda željan slave,
Valja da je triezne glave.
Zanat lakši sam ti obro,
Frane, slušaj, čuj me dobro:
Neznaš orat, neznaš kopat,
A ti budi opat.
U topuskom samostanu
Neima, čujem, sad glavara,
— A Topusko patri banu —
Kuća puna, kuća stara.
Bieli fratri silne vreće
Skupiše već zlatnog dara!

Gledaj Frane! eto sreće!
Ajde tam za gospodara!
Vune dosta — budi pastir!
Ajde, sinko, u manastir!“

Skromno mladi Frane stoji,
Ko da sveto čislo broji;
Kad mu ban za fratre reko,
Srdce mu je bies zapeko;
Za uhom se mladić češe,
Mamurno mu duši bješe.
— „Istina, je dragi čako,
Sgriešio sam naopako,
Ali vjeruj, neću više:
Mánut ću se kocke, čaša,
I paklenoga nek s rovaša
Od sada me djavo briše.
Zvonka čaša draža mi je
Neg popovske vigilije;
Ostruge mi ljepše zvuče,
Neg fratarsko zvono tuče;
A dolama više valja,
Nego sveta biela halja.
I djevojke, radost moja —
Ali nek je volja tvoja,
Makar ja i sveto pismo
Uprav dobri znanci nismo:
Sad sam jarac, bit ću ovca;
Evo mene bogoslovca!“ —

Nezatezo Frane dugo,
Još nesvanu sunce drugo,
Mladi opat bocnu hata,
Topuskog se mjesta hvata,
Leti žurno u manastir,
Medju ovce biesan pastir.

II.

Težko ti je, kad na polja
Godina se zla obara;
Sto je jada i nevolja,
Kada Turčin zemlju hara:
Al bje teže, al bje gore,
U topuske svete dvore
Kada opat nepop stupi,
Stan Marijin zaokupi.

— „Nuder, braćo, ovce moje
Ovamo vas! Znat sam rado,
Kakvo mi je bielo stado?
Mrki li ste! Plahi! Što je?
Lipovi ste, vidim, svetci.
Šute! — Mrmlju! U tle bulje
Ošišane liene hulje.
Oj trbonjo sveti, reci,
Pije li se tude vino?
Čalabrka li se fino?
Ima l' — zbilja! Glave lude!
Mal nezadjoh naopako.

Zbilja! Ja sam opat tude.
A šta zijaš, fratre, tako?
Evo tri ti moja prsta!
Niesam porod antikrsta;
Mlad sam čovjek i vragoljak,
Dobra duša, kadšto šenut;
Nisam čislić, bogomoljak,
Al na bolje želim krenut:
Vi po mojem, ja po vašem.
Nek se pjeva, moli, puca!
Konopcem se svetim pašem,
A vi kocke iz kapuca!
Čas je kratak, život hiti;
Složno! Pa će dobro biti!"

Fratri stoje, fratri šute
Na te rieči mrzke, ljute;
Tek je srdce Boga zvalo:
„Libera nos, vae, a malo!"

Biesan planu Frane na to:
— „Zar vi tako, lažitorbe?
Jesam li vam opat zato,
Rad fratarske prazne čorbe,
Da se znojim, da me zebe,
Da mi kostriet kožu grebe?
Koljeno da klečeć žuljim,
U brevijar vazdan buljim?
Dom taj, znajte, banu patri:
Nek ga otme, junak tko je!

— A po otcu sve je moje —
Zato čujte bieli fratri:
U tom dvoru ja sam goso!
Vam se, moji golubovi,
Baš nemili moje proso:
A vi tražte stan si novi!
Sam ću čuvat majku božju.
Sberte sada bielu kožu,
Pa kad niste moje volje,
Bezposlice ajd na polje!"

Kao kada kobac sune
U golubje jato bielo,
Strah i užas trenom pune
U fratarsko kolo cielo.
Al gdje svakog trese strava,
Nezadrhta čovjek jedan;
Jedna stade sveta glava
Starac junak, vrl i vriedan,
Orijaškim taj se tielom
Nadnio nad družbom cielom,
Srebrom mu je kosa sjala,
Sniegom na pas brada pala.
Nit mu šušnu bielo ruho,
Fran umuknu, sve je gluho.
Mermer-svetac, svak bi reko,
Nepomičan tuj se bieli,
Da mu nije biser vreli
Niz to vriedno lice teko,

Da se oči nezakriese,
Prosipljući božje triese!
— „Stante braćo! Poći treba!
— Zvonkim glasom grmnu fratar —
Tako hoće volja neba.
Lav je ušo u naš hatar,
Medju naše mirno stado,
Lav ručeći, željan pliena!
Mnogo ljeta sam se nado,
Da će zapast starca ciena
Dugoviečnu za pokoru,
Tih počinak u tom dvoru;
Al inače Gospod hoće,
Nedohitni su mu svjeti:
Prim'te na se krst taj sveti
Smiernim srdcem! Braćo, poć je!
S Bogom, mili, divni dvori,
Zadušbine svjetle krune,
Uspomena slavnih pune,
Sjetne duše razgovori,
Oj grobovi ljudske bludnje,
Pridvorje vi božjeg raja,
Nada svakom, tko očaja,
Gdje se nište griesi, žudnje!
Štitila vas višnja sila
Proti biesu ljute hajke,
Branilo vas od nemila
Blago lice božje majke!
A ti mladče, prieka dušo!

Boga huleć u dvor liepi
Koj si griešnom nogom ušo —
Biesni mladče, prédaj, strepi,
Da ti smrtne tvoje grome,
Ruke božje nepolome!
Haraj, biesni sa svom moći,
Pusta grano ti bez vjere;
Kriepost će ti vrha doći!"
„Miserere! Miserere!"
Tad zagrmi sbor fratara,
A u crkvi kraj oltara
Na put svi se redom rede,
Starca sliepca u sviet sliede;
I s daleka
Jošte jeka
Užasna se dvorom stere:
„Miserere! Miserere!"

Franjo? — Ni da diše!
Mladim licem blieda strava,
Što mu srdce uzrujava,
Migom trenu — a naoko
Dvorom zirne plaho oko;
Glavom klone
I put one
Strane strepeć prisluškuje,
Odkle smrtni pjev se čuje.
— „Miserere" — šapnu usne poluglasne,
„Miserere!" u smieh biesnik gromki prasne.

Bljesnu oči,
Smamljen skoči:
— „Praznu, pope, slamu mlati!
Bilo, prošlo! — Est peractum.
Posidentes sunt beati.
Ja sam opat! — To je factum!“
I do zore opat pije,
Pa se bielim fratrom smije:
— „Sretan put vam, lude vjere!
Presjelo vam Miserere!“

III.

Šta je magla klasu mliečnom?
Šta je žižak u hambaru?
Mrav u hrastu dugoviečnom?
Vuk u ovčjem šta je kvaru?
Šala! ništa! kukavice,
Kada vidiš naočice
U Topuskom kako Frane
Gospodari na sve strane:
Kalež, sviećnjak i patene
U cekine, škude krene,
Brevijarom i misali
Od obiesti peć si pali,
A fratarske bjele cunje
Valjaju za konjske gunje;
— Jer je Franjin habit cieli
Tvrdi oklop od ocieli. —

Podrum čuva vinskog blaga,
Nebi vojska izpila ga.
A pečenke? Drugog smoka?
Čemu kmetu bujna stoka?
Treba l' hljeba? Biela žita
Seljak žanje. Tko da pita?
Il ogrjeva? Liepe šume,
Kmet ih goji. „Vozi, kume!"
A kad seljak, liena vjera,
Sporo harač Franji nosi,
Il za svoje lud pṛkosi,
Od kuće ga opat tjera:
— „Ja ću da ti trud prištedim,
Sám ću poso da obredim.
Tvoje polje, moje polje,
Tvoja šuma, moja šuma.
Sretan put ti! Evo druma!
Šibaj u sviet puste volje!"

Strah i trepet svud se rodi,
Kuda biesna ruka siže,
Šaptom glas se k nebu diže:
„Zla nas, Bože, oslobodi!"
Šapat raste, jarost vrije,
Vrije kao burno more.
A jad puka silno bije
Baš na banske biele dvore.
— „Pomoz, bane! Bies nas mori!"
Kmet, velikaš, gradjan sbori.

I razumi Zrinski bane
Opačine opatove,
Pred sám sabor njega zove:
— „Dodji na sud, ljuti Frane!“
Doču Olah kardinale
Opatove griešne šale,
Na sbor crkve ga doziva,
Nek se pere ovca kriva.
Al im opat pisa na to:
— „Oj daleki do vas puti,
A po putu silno blato;
Nek vas zato baš neljuti,
Fran kod doma ostat voli,
K tomu lievi brk me boli.“
Zrinski nezna što je šala, —
Pred Topusko vojska pala;
Krupnim zrnom tvrdju bije,
A moj opat tek se smije:
— „Odniele te, bane, vile!
Šta mi bacaš kruške gnjile?“
Kako Zrinski s vojskom došo.
Tako Zrinski s vojskom prošo.
Biskup Olah svetu strielu
Na njeg baci i prokune:
A moj Frane dlanom pu'ne:
— „Jošte nosim kožu cielu:
Nos me svrbi! — Sumnje nema.
To će biti anatema!“

Silnu gostbu opat pravi,
Pobjedu da sajnu slavi;
Izjelicâ nadje dosti.
Sletiše se gladni gosti
Ko što gladna vranad vrvi,
Kad zanjuši gdjegod strvi.
Žvaču, glodju, čalabrču,
I na viedra vino 'srču.
Tad će opat družbi: „Molim:
Pozvah vas u Jerusolim
Kao koka svoje mlade,
Pa vas eto mastne brade!
Gospodo od slavne „pinte!“
Sve popovske, svjetske finte
Odbile se baš od mene,
Kao bob od tvrde stiene.
Ja sam ipak osto opat!
Ta imate gdje i piti,
Gdje li dobre volje biti.
Ali čemu trice kopat?
Dižem čašu — slave znamen:
Pijte do dna! Punctum! Amen!“
Tresnule se zvonke čaše,
Dvoranom se orijaše:
— „Vivat abbas in aeterna!
Slavne pinte duša vierna!“
Ali gledaj! U toj buci
Usta momak, vrč u ruci;
Kvrgast, ćelav i trbušat

Sivogrivac nješto ušat;
Nos mu kao božur cvao.
Taj vam glavom klimajući,
I jezikom zaplićući
Družbi 'vako sborit stao:
— „I ja — braćo! — Bog i duša —
Praeferenter primam čašu
Za tu liepu slavu našu.
Vi me znate — nisam suša! —
I ja — srdcem preveselim:
Vivat abbas! sada velim.
Da nestjera Saduceje
I Filistre, Manikeje
Iz te zemlje obećane,
Nebude nam danas màne!
Vivat abbas, velim zato,
Punu čašu pijem na to.
Al — cum dignitate plena —
Naš je opat ipak — — bena!
Bena! Bena! Mene briga,
Branili vi biesno svi ga!
Opat ima kaplje fine,
Ima vazda punih zdiela,
Tisuć vrieća žita biela,
Ima silne hrastovine,
Ima konja, vola, krava,
Ima dosta kmetskih glava,
I cekina, bielih škuda.
Malo skrbi, manje truda.

Sed in fine — mu — finali,
U tom dvoru nješta fali!"

A odasvud bilo graje:
— „Šta mu fali? Kaži! Šta je?"

— „Naš je opat ipak bena,
Jer mu fali — fali — žena!"

A odasvud bilo graje:
— „Istina je! Istina je!"

— „Istina je, — grmnu Frane, —
Ludo trajem mlade dane;
Snubiti ću sav svoj hatar.
I dan cigli samujući
Sprovedoh li u toj kući,
Recite mi, da sam — fratar!"

— „Bene dixit! — sbor se smije: —
Tko neumje sve uživat,
Taj vam, braćo, čovjek nije!
Tako valja! Abbas vivat!"

Pa se pilo — pilo — pilo,
Dok je u kom duše bilo.

IV.

Dan se rodi, sunce hodi,
K podnevu se neba vijuć,

Vesela se lica smijuć,
Kako poljem zlatni plodi
Izčekuju brižne ruke,
Plaću za znoj i za muke.
Radostno i čovjek gleda
To obilje, dar od Boga.
I nežali truda svoga.
Već se poljem razporeda,
Božju pomoć si doziva.
Iz čuture kaplju gucne,
Brusom ò srp glasno kucne,
Zvone srpi — ruka ma'ne,
Diljem zemlje uzorane
Kao britvom klase striže,
Snop se uz snop poljem diže;
Po dolini klik zamnieva,
Žetelačka družba pjeva,
A pred svima mila, draga
Žanje, pjeva mlada Jaga:
„Žurno žanji, mlada sele!
Miči ruke brze, biele,
I obaraj zlatni klas,
Jer je kratak ljudski čas!
Maši srpom, dok je kada,
Nećeš dugo, vjeruj, mlada,
Klonut mora svaki vlat,
A i tebi doć će sat.
Požnjet će te“ — Pjesma stane.

Svakog spopa niemi strah;
Od topuske eno strane
Uzvitla se silan prah,
A iz praha gle se izvi,
Pomoz Bože, djavo živi!
Biesno hata — jao snaše! —
Frane opat drumom jaše;
Kao pilad, kad oćuti,
Da je blizu jastreb ljuti,
Nezna rad šta da se boji;
Bistro gleda crnim okom,
Kako konjic igra skokom;
Namjesti si kite crne,
Pa se žetvi opet vrne.
Al će opat: „Što ste plahe?
Čemu straha, lude snahe?
Nisam Turčin, nisam djavo;
Dodjite mi snaše amo,
Da se ljudski pogledamo;
Gledjte Jagu — to je pravo,
To je glava — to su oči;
Kukavice sve ste sinje,
Eto prave junakinje." —
I sa konja opat skoči.

— „Jago! Ču li? Tu ti dajem
Zlatan lanac, curče mlado!
Kršne mome gledam rado!
Još ti više obećajem."

— Hvala! Neimam da s' odužim,
Ja svoj grošić znojem služim!

— „Jago! diete! Oj polako!
Već neluduj! Nemoj tako!
Imaš čime, da s' odužiš,
I da suho zlato služiš.“

— Neznam, čime. S Bogom sada!
Eto čeka posla dosta!
Nerazumiem! Tek sam prosta,
A preklapat neimam kada.

— „Jago, moraš! Na okladu
Zavjerih se svojoj braći,
Da ću sebi ljubu naći,
U dvor da ću dovest mladu.

Posut ću te suhim zlatom,
Mitit dvorbom obilatom,
Sama sebe ću orobit,
Sve ćeš imat — sve ćeš dobit,
Al zavrgni sram taj ludi;
Dodji, Jago — moja budi.“

— Tvoja, veliš — šta ću biti?
Neima tude, da se miti!
Više valja dobar glas,
Neg od suha zlata pás.
Zar nepamtiš: Bog sve vidi?
Mani me se! Pa se stidi.

Svoje gledaj, tudje pazi,
I po kvaru mi negazi.
Ja ću žnjeti — ja ću kopat,
A ti budi — opat!

Ali Frani luč zaigra
Kao oko biesnog tigra;
Burne prsi žudnja jari!
Munja mu se licem žari!
— „Kad te tako milu gledam —
Ja te nedam — nedam — nedam!
Da te Bog il djavo štiti,
Moja moraš — moraš biti!“ —
Svaki živac k momi pregnu,
Plamom gori srdce cielo,
Sada skoči — sada segnu,
Da ovine vito tielo.
— U kraj, vraže! — munja kriesnu,
Jagin oštri srp zabljesnu;
Krvca brizne — opat vrisnu,
Preko polja Jaga tisnu,
Kako zviezda gine
I umine.

Od topuskih dvora pusti'
Zvona zvone sve od sebe,
Zvone, da te duša zebe:
Nepop opat dušu pustì.
Crnim zjalom ràka zieva,
Sbor duhova strašno pjeva,

Da se strava dvorom stere:
„Miserere! Miserere!"

Što nesvlada zemlje sabor,
Što nesvlada banov tabor,
Niti kletva crkovnjačka:
Svlada kriepost djevojačka!

Vinko Hreljanović.

(1874.)

I.

„Čuj, kako ljuta urla bura
Sa Vratnika, sa brda strma.
Bjesomučna se dràgom gura
I starim Nehajgradom drma.
Sad cvili, sikće, zviždi, zuji,
Sad grmi, treska, ruče, bruji,
I ljude mete sve po Senju,
Da kule drhću, vrata stenju; —
Sad — sada, reć bi, bura minu,
A toplo sunce milo sjalo,
A sinje more gladko stalo — —
Čuj! — Opet huknu na pučinu;
Uzbibali se moru vali,
Ponajpre bistri, modri, mali,

A poslje veći; — more šušti,
Sve jače o brieg voda pljušti,
I preko briega pjena prska,
O morskoj kuli pak se smrska.
Gle sad, — dok siže ljudsko oko,
Uzprašila se iskra vodna,
Zlatolik leti prah visoko
A grdni tąlas zieva do dna:
Sve bielo, mutno, sve se mota,
Sve kuha, ključa, vri. — Strahota!

Čuj sinko! kako urla bura!
Gle! Sveti Bože! Grdna čuda!
Sav puk se senjski k luci gura.
Ta je l' moguće? Četa luda
— Desetak uskočkijeh šajka —
Olujom sieče ljuto more,
I biesni talas veslom ore;
To djavolska, reć bi, hajka.

Zaglaviti će — eno pjena
Sve osula ih, — niesam žena,
Al ja sad nebih, Bože prosti,
Oluji prodo svoje kosti.
Zaglaviti će tam, kod Baške:
Nà! već se prvi jarbol svija;
Ta izjest će ih morska zmija.
Gle, kako leti, čete vražke!
Vaj! nestalo ih! — sad se opet
Na vidik znali vrazi popet.

Nu dedte! Mah ste našli pravi!
Pod gradom već su. Da ste zdravi!
Junaci krasni, je l' te sinko?
Hreljanović ih vodi Vinko."

„Junaci, zdravo!" narod grmi,
„Oj zdravo!" urla Vratnik strmi.

Al mirno četa pod grad hrli;
Na prvoj barki vodja vrli
Ko tvrdi stoji mermer-kamen;
Tek iz oka mu liže plamen.
Sva barka crna, čelo mrko,
A Vinko sve se smije grko;
Od neke tajne, težke muke
Prekrstio je junak ruke,
I spustio je vriednu glavu,
Pa malo sluša silnu slavu,
I malo tužni junak ćuti,
Da kosom igra vjetar ljuti.
Sad stade barka — Vinko skoči,
I kroz suze mu sjevnu oči:

„Oj majko! otče, vi junaci!
Oj Senjani, sad amo glete,
Na ove kosti slavne, svete!"
I crni pokrov barki sbaci.

Sva krv im stinu, koža s' ježi:
U barki krvav, mrtav leži

Hreljanović tuj vodja Niko.
„Vaj Niko, Niko! Naša diko!“
U gorke suze briznu ljudi,
„Vaj orlova ti silna dušo,
Koj zlotvor tebe smače hudi?“

Al Vinko sve ih mirno slušo,
Za otim reče puku muklo,
— Od tuge reć bi, srdce puklo. —

— „Koj zlotvor? Znate l', tko se krsti,
A zvierski nokti su mu prsti?
Na grudi zlatan krst mu sjaje,
A turski ortak, uhoda je?
Koj zlotvor? Tko nam sladko sbori,
Pa zmijskim zubom tajno mori?
Tko tamnice nam, lance gradi,
Iz zdravog tiela dušu vadi?
Koj zlotvor? Znate l' onog Judu,
Koj služi varki, laži, bludu?
Koj zlatne dvore k zviezdam penje,
A u krvi mu narod stenje?
Koj radi, da nam grad je grobljem,
Mi živi ljudi da smo robljem?
Koj želi, da vrh mora svega
Gospara nema izim njega?
To krilat lav je — ljuta zvjer,
I lavu podli rob Venjèr! — — —
Bijaše dvanaest nas jedara
Trgovat pošlo odovuda,

I poslie dugog morem truda
Do otoka śmo došli Hvara.
Venjèr tu stajo s galijami,
A u njih tisuć Arbanasa.
Pozdravio se liepo s nami,
I vjeru dao onog časa.
Otvorena bje dobra luka,
A nam pri poslu brza ruka.
Moj bratac Niko udje prvi,
Al tek bje ušo — eto na nas
Ko tigar skoči ljut Arbanas —
Izdahnuo mi brat u krvi,
Zaskočiše nas! — Izdajice!
Nu ja se prenuh munjimice,
Pa desno, lievo vraga klao,
Pa rvao se, što sam znao,
I digo jedra — mrtvog brata
Iznesoh iz tog zvierskog jata.
Na polazku se ljuta zmija
Grohotom Venijèr nasmija.
Venècijo! Oj čuješ li me
Tiranstva zlatni Babilone,
Nek smrtna zvona u glas zvone:
Hreljanović je moje ime!
Čuj! Skupa ti je ova žrtva:
I kunem ti se desnom rukom,
I majčinom se kunem mukom,
I svojom sabljom, svojom slavom,
I svojom dušom, svojom glavom,

I sotonovom silom kletom,
I trojicom se kunem svetom:
Po moru luto bez obzira,
Po kraju neimo nikad mira,
Ni kamen za tu trudnu glavu,
I pio otrov, jeo travu,
A sveta pričest ubila me,
A crna zemlja proždrla me;
Ko pašče lajo, zemljom gmizo,
Osušio se, kamen grizo,
I bio plienom mukam kletim:
Svog brata ako neosvetim.
Venècijo, oj čuješ li me?
Čuj, kako bratsko srdce puca!
Na vrata nov ti gost sad kuca:
Hreljanović je moje ime.
Gorštaka tvrdih sin sam tvrdi,
Što tvoja laž ih svietom grdi,
Plemenit unuk tih boljara,
Što stambulskoga strah su cara;
Gorštaka, što slobodu ljube,
Za vjeru rusu glavu gube.
Gusari tvî nam barke pale,
Sa tvoje ruke krov nam pada,
S tiranstva tvog nam kuka mlada;
Ti mitiš naše gjenerale,
Te vješala junaku grade,
Od tvoje himbe tko nepade.
I nema veće tebi slave,

Neg gledat trgom svetog Marka
Na kolcu krvne naše glave,
Što sotonska ih skinu varka.
Al smamila i zlatom pako,
Venècijo, ti nećeš tako.
Oj Senjani, vi štit Hrvata,
Pogledjite mi mrtvog brata,
Ta nije l' rod vaš, junak bio,
Koj za vas, djecu, krvcu lio,
Slobodu braneć svako doba?
A eto — ubila ga zloba."

I burno senjski puk se jata:
„Na osvetu za tvoga brata!"
„Na osvetu!" sav narod grmi.
Ko strašno ori se opielo:
„Na osvetu!" uz Vratnik strmi,
„Na osvetu!" niz more cielo.

II.

Galebak bieli savi krila,
Za otocima bliedne dan;
Tihoma došla večer mila,
Sve more gladko kao dlan.
Nebolik talas zorom gori,
Još gdjegdje koj se odziv ori,
Još kadkad medju maslinami
Sa mora po koj dašak pirno;

I pljuska plima liticami.
Al dodje noć — i sve bje mirno;
Ko kamen ladje lukom stale,
A nebom zlatne zviezde sjale.

Sad planu — sjajni mjesec sinu,
Svud zlato drhtnu uz pučinu;
Nad otocima lebdi san,
A zlatno more kao dlan:
Naoko zlatnog mora šir
Počiva bajne noći mir.

Gle — što se ono strjelimice
Pojavilo sad sred pučine,
Te brzajuć se napred vine?
Ko divske da su crne ptice,
U svake deset crnih kraka,
I crnu kreljut ima svaka,
I crn im kljun i crn im trup, —
Ko gavranova silan skup.
Ta slušaj bolje — niti dah!
Tek crnih kraka složni mah.
Ta pitaj mjesec — gledaj — eno
Put Raba crni skup sad kreno.
Sad jasno vidiš — je li varka?
Što ono morem hitro leti,
Nij' nego četa senjskih barka,
Na zastavi im Gjuraj sveti;
Dà — vidi glave žute, mrke,
I sjajne toke — silne brke,

I crven kape — to su oni
Dà, Uskoci su — bies ih goni!

Mornari idu — ništ nesbore,
Oniemili su kao more:
Sagibaju se — jedva dišuć,
Po vodi zlatne kruge pišuć.

Već otoku su Pagu bliže,
I spuste crna jedra niže.
Na kraju sad ih četa mala
Po kršnom žalu tiho šeta,
A drugovi im, tražeć sjenu,
Mandrini luci uz kraj krenu.

Nad krajem lebdi noć i san,
A more gladko kao dlan;
Po valu titra mjesečina,
Sa briega lovor milo diše;
Jedincata se tjelesina
Čudnovito u luci njiše,
Ko grdan pauk mreže svoje
Kradòmce razple željan pliena,
I konopci tu brodu stoje,
Izpreplićuć se usred sjena.
Na kljunu brodu zlatan lav
O noćnom svjetlu se ljeskuta;
Venjèrova tu stoji plav
Povrativ se sa južnog puta.

Nad krajem lebdi tihan san,
Al tuj na brodu admirala
Zasinulo je sto svjetala,
Ko da je sino bieli dan.

Daleko plamti zublje kries
Ko rujna krvca sred pučine.
A mletačka se pjesma vine
Uz brzih nogu bučni ples
Čuj, kako zvoni ta gitara,
Ta bies joj hvata, reć bi, strunu.
Venjèr sad diže čašu punu
Na zator uskočkih gusara.

„Oj sveti Marko, slava tebi,
I slava sili zlatnog lava!
Štò stoje Mletci, znao nebi,
Da l' ikad ljepša bila slava,
Jer nikad bolja bila sreća!
Je l' ikad kuga došla veća
Na kraljicu nam liepu mora?
Je l' ikad bila napast gora
Od senjskih ljutih razbojnika?
A razbojničkoj duša četi
Hreljanović bje Niko kleti.
Sad pade djavolska im dika;
Utukosmo ga kao psa,
I minu trepet, minu strah.
Ded punite si vinom čaše
Na zator sotonskih gusara!

Dà primorje je sada naše,
Venècija nek živi stara!"
I vino teklo kao voda,
I svirka urla kao bies;
Na zator senjskog slavnog roda
Uz plameni se pilo kries.
Strassoldovica mlada pjeva,
Da struna puca na gitari
— Ko lavici joj oko sieva —
„Sì, morte, morte ai corsari!"
Ko san, ko sablast u taj tren
Na brodu niknu divska sjen,
Pred Venijèra pak se stavi.
Potavnio je gospi gled,
Venijèra probi mraz i led;
I konac pjesmi — konac slavi.
Ko osvetnik, ko zmaj, ko div
Hreljanović tu stajo živ.
Na viernom nožu stoji ruka,
A crven kapu druga drži,
Na grudi grb, — lik biela vuka.
Venjèru okom srdce prži:
Naòko junak okom zirno,
Brodovodji će reći mirno:

„Oj vojevodo slavni, prosti.
I ja ti dodjoh k svečanosti:
Ta liepo si nas dočekao.
Dà, poštenu si vjeru dao.

I na vjeri mi — ubi brata — —
Mog brata ubi kano psa;
Al znajder brata bjesmo dva,
Junaka oba i Hrvata.
Venjèru slavni, poznaš li me?
Hreljanović je moje ime,
A kralj nam dade plemstva čast.
U mome domu kuka svast;
Milokrvna je žena mlada,
I uz nju sinak — otcu nada;
Taj otac mu se Niko zvao.
Venjèru! Je si li ga znao?
Oj da ti kleto uho čuje
Udovicu, gdje jadikuje,
Da jadnog sinka čuo jesi,
Gdje zove: ćaćko, ćaćko, gdje si?
I staru majku, otca sieda
Uz mrtva sina, da si gleda,
I brata; mene — jao! Jao!
Prekršio si svoju vjeru,
Venjèru! Vjeru si nam dao,
I mriet ćeš zato — mriet — Venjèru!
Oj ovamo vas, senjski gosti,
Na mletačkoj ste svečanosti!"

Pa u dlan pljesnu, nogom lupi,
Odasvud senjska četa hrupi.
„Što ima mužkog na tom brodu,
Nek glavu gubi pa u vodu;

A ženskih glava jato cielo
Povedite u bližnje selo.
Što ima zlata, srebra tuđe,
Sve, braćo, neka vaše bude!
Ni trunak ištem od vas koj.
Al taj — Venjèr je moj!"

Nad krajem lebdi noć i san,
A zlatno more kao dlan;
Daleko plamti zublje kries,
Grozovit slavi Vinko ples.
Svud vapaj morem, jecaj, muka,
I padajućih krič i jauk.
Tu plaća vjeru senjska ruka
A brod — ko divski stoji pauk.

III.

Nad gradom Senjom, nebu bliže,
Krševito se brdo diže;
Puk „Orlovim" ga „gniezdom" zove.
Sred razklimane krši ove,
U tajnu duplju zublja gori.
Već uklanja se tmina zori,
A bura biesni — brda stenju,
Na žal se bieli vali penju.
U duplju sjedi čudna četa,
Hreljanović pred njima prvi;
Sred kola stoji knjiga sveta,
I stoji halja, na njoj krvi.

Tad ruke složi četa ciela,
Na svetu knjigu se je klela
Negriešit duše griešnim čime,
I suditi u božje ime.
Venjèr smrtolik drhćuć stoji,
Hreljanović mu reče: „Čuj
Brodovodjo, gle sbora tuj,
Da pravedan ti sud sad kroji.
Glavarom jèsi broda bio,
A kršćanska te posla vlast;
Gusarom jesi biti smio,
I sgazio si krst i čast.
Ti poštenu nam dade vjeru
I sgazi vjeru, — Venijèru,
Ti varkom ubiv brata moga
Uvriedio si Krsta Boga.
Ti zator snovo Senju gradu,
Slobodi staroj kopat grob.
Nek znade svietla signorija,
Da zalud reži vaša zmija,
Da glave dodje našem domu, —
Hrvaćanin je svoj u svomu.
O zlatnom lancu, što ga resi,
Junaci! neka se objesi!“
Zaruknu Mlečić kano zvier.
I dahnu zadnji dah Venjèr.

Uminu nojca, sinu dan,
I posljednja već bliednu zviezda;

Je l' istina to, je li san?
Vrh „Orlova“ gle kršna „gniezda“
O zlatnom lancu tielo visi.
Ta čije ono bliedo lice?
Je l' Turčina? Je l' ubojice?
Ha! Znam ga, znam! Venjèru, ti si!
Uminu nojca, sinu dan,
Silovita već bura jenja,
Svud more gladko kao dlan.
A podno slavnog grada Senja
Sakupila se sila puka,
Pa lavjem brodu jarbol ruši,
I barjak trga, tielo buši;
A grob mu bude senjska luka.

* * *

Davnine slavne čudne sgode,
Neumrle nam priče slavlja
I danas bura, mili rode,
Vrh „Orlovog“ ti „gniezda“ javlja.
I tebi, sinko, kao brdo
Bud srdce stalno, smjelo, tvrdo!
Slobodnjak budi, budi svoj:
Vjekovat mili dom će tvoj!

Propast Venecije.

(Dne 12. svibnja 1797.)

(1876.)

I.

Lagunom lebdi mir,
Lagunom drhće zlatna mjesečina;
Draguljem bliešti mora šir,
I tajnim šaptom pljuskala plitčina;
O bielih kulah svjetlilo se vije,
Kroz gotski triem ti žarki mladjak sije,
Dragotan hladak povrh vala diše,
A jarbol broda lagano se njiše.
Časomice ti javlja mjedni bat
Sred tihe noći kasni sat.
Oblačak prhnu — minu mjesečina,
Lagunu tamna prikrila tišina.
Još gdjegdje lukom svjećica tumara,
Još gdjegdje čuješ pjesmicu brodara,
I mukli šumor čuješ iz daleka,
Ko da ti bruji davne slave jeka;
A pjesma gine, šumor vala mre,
I tiho, tamno opet sve.

Al u noć crnu strši veličajno,
Strahotno, silno čudovište tajno;
Tajinstven div je, mermer-zagonetka,
Kamenita iz mora nikla spletka:

Sred vreve silne crnijeh talasa
Nepojmljiv svietu, tisućljetan sglob,
Tjelesina divotnog gorostasa
I slave hram, slobode krvav grob.

Venecijom to grdno čudo zovu;
Na svietu neima jeke tomu slovu,
Kamogodj tisneš smjelu plav — zaludu!
Na svietu nema para tomu čudu:
Ribara šaka ote vilin-dvore
Bjesnoći morske, svjetoborne pjene,
Ribara šaka sazda mermer-gore,
Vrh plitka pieska nebotične stiene;
Ribara šaka satre zid Bizanta,
Na svetoj Sofi razviv Marka stieg;
Ribara šaka stjera kod Lepanta
Aláha ladje sve u krvav bieg;
Što zalud kušo holi Perzijanac,
Ribara šaka skova moru lanac!
Pučinom svjetskom vlada barjak lava,
Pučinom neba ori mu se slava;
Od krune više vriedi zlatna kapa,
Njoj klanjaju se sultan, car i papa.

Al noć je tiha, noć je tajna, niema,
Pod njenim velom zlatni lav sad driema,
Nebudi mi ga — jer kad silan rukne,
Od užasa će morsko dno da pukne.
Nebudi lava! — Oblak minu . . . . .

Šta ono noćnim svjetlom sinu?
Dužinom kopna povrh suhog pieska
Čudnovat niz se gladkih cievi ljeska.
Neumitno kod tvrdjave Margere,
Baterije se ređe Sankilota,
Prot mermer-gradu crna ždriela pere,
Krilašu lavu gvozdena strahota.
Napoleon — dà, mali Korzikanac
Na rtu mača nosi svieta kob,
On mletačkomu divu kuje lanac,
Napoleon Venecji kopa grob.

II.

Pred duždev-dvorom stoji stražanin;
Na silna prsa pao dugi brk,
Gorostas čovjek, žarka oka, mrk.
Ej čije li si kršne majke sin?
Ta mletački mu biljeg na klobuku,
Ta mletačka mu puška sja u rukuh,
Po haljini se Mlečić vojnik kaže.
Ne, — biljeg, puška, ruho, sve to laže.
Nerodili ga Mletci, dvori sreće,
Već slavski krš, već robstvo, bieda, nužda:
Dalmatin vojnik čuva velje vieće,
Manina čuva, Mletkom svjetlog duždа.
Ta takovu mu daše zapovied,
Gorostas čovjek, golubinja duša
Glavara svoga vazda vjerno sluša. — — —

U silni zvonik upro mrki gled,
Pa onda dalje crnim okom krene,
Gdje povrh mora zlatni mjesec sieva,
Gdje valovje se igrajuć prelieva.
Šta l' ono traži nakraj biele pjene?
Daleko, dalje letila mu miso,
Kamenit u snu javlja mu se kraj,
Kućarica, gdje majku svoju siso,
Sred maslinica kršan, skroman raj.
Pred kućicom mu mlada žena sjedi,
Plamenito joj oko morem bludi,
Ko ovaj mramor obrazi joj bliedi,
Čedance milo driema joj na grudi.
Mladići drugi skaču po dno griča,
Vragoljasti se oko sestre sgrnu,
Starinsku bajku maloj braći priča,
I pjesmu im je na to zapjevala;
Ah glas joj, reć bi, golubinji guk,
Divotno drhće diljem morskog žala
Hrvatice joj pjesme sladki zvuk.
Taj zvuk mu zvoni s tisuće pjesama,
Tim glasom pjeva on sred božjeg hrama — —
Čuj, odbi ponoć — mrk se junak prene,
Uminuše spred oka mile sjene.
Nerodili ga Mletci dvori sreće,
Već slavski krš, već robstvo, bieda, nužda,
I stišnuv pušku — čuva velje vieće,
Manina čuva — Mletkom svjetlog dužda,
Jer takovu mu daše zapovied.

Tek tajnom munjom zenica mu sjala,
Tek tajnom suzom smuti mu se gled,
A tajna suza na kamen mu pala.
Ta prenu li se u sviest jadni rob?
Je l' suza zviezdom usred robske tmine?
Ta peče li mu srdce ljuta kob,
Te sva se bol u vreloj suzi vine?
Junače mrki, mani mi se jada,
Gle kako svieća duždeva se žari,
Tu sjede silni tvoji gospodari.
Oh trista puti njim je gore sada!
Uzplamtjeti će tajni plamen srdca,
Slobode dahom sin će tvoj da diše,
Al gospodari tvoji — nikad više.
Ti čuvaš svjetlog duždа — živa mrtca.

III.

Sred zlatne sobe drhće voštanica,
Po slavnih slikah plaho svjetlo pline;
Tu sjede ljudi sdvojna, blieda lica,
Života krv im kao žižak gine;
Tek žarko oko užasno se vrti,
Ko bolestniku u tren strašne smrti.
Kadifa rujna niz rame im pada,
A zlatnu kapu nosi od njih jedan;
Nu ko što svi i on je blied i biedan — —
Venecije tuj slavne sjedi vlada.
Senat i dužd — sve kipi od kamena,

Republike tu sbori duša sva;
Vladari danas! Sutra? Bog to zna!
Vladari danas! Sutra možda sjena;
Kadifa? Krpa. Zlatni rog? Rugavet.
Republika? Tek smiešna, mrtva avet.

I reče dužd — ak' riečju izdisaj se zove:
„Sred strašne noći skupih sad vas ove,
Sve što za dobe bolje naše sreće,
Pri vieću nikad nije bilo svieće;
Al zakon stavni mienje prieka nužda.
Senatori! Još jednom čujte dužda:
Nad otačbinom smrtni visi mač —"
— Vladara shrva pri tom ljuti plač. —
„Još jesmo svoji, jošte roblje nismo,
Napoleon vam šalje ovo pismo.
Vi pitate, što traži od nas Franak?
Da l' ladje naše? Savez? Vojsku? Danak? —
Drugačje piše njegve sablje rt:
On od nas traži, čujte, našu smrt.
Kraj nek je sada, veli, našoj sili,
Nebudite već, što ste nekad bili,
Raztrgnite mi barjak zlatnog lava,
Ni dužd vam nesmie više biti glava,
Sve pokrajine da mi odmah date,
Sve zlato svoje, slike i fregate,
Nevladaj od sad boljarska već ruka,
Nu žezlo nosi biesna rulja puka;
Podpišite, da moje roblje svi ste,

To pište — il će topa planut plamen
I povrh kama neće ostat kamen."

To reče dužd — i ništ nereče više —
Na stolicu se zlatnu sdvojan pusti,
Još slabi drhtaj vidiš mu na ustih.
A vieće? Sjedi, drhtnu, jedva diše.
Al sred mrtvaca plamen mladić skoči,
Strjelolike mu zaigrale oči:
„Venecija da sama smrt si sudi?
Venecija da sama smrt si piše?
Da sama tisne nož u svoje grudi,
Na smrti kliknuv: — mene nema više?
Mladića žaru prosti svietlo vieće,
Al krv mi žeže grdna ta sramota,
Gdje nitkov, silnik, vodja Sankilota
Na zlatni grb nam takvo blato meće.
Ta gdje smo? Jesmo l' još u onom gradu,
Što rodi slavnog Dandola Henrika,
Bizanta silnog koji satre vladu,
Alviza jesmo l' sinci Močenika?
Nepamtimo li Lovre već Marcela,
Ni Zadra tvrdog, niti Dardanela?
Lepanto, Cipar, Jakin, Famagusta
To sve da san je samo, tlapnja pusta?
Senatori! oj dižte oči gori!
Što ovi zlatni pričaju vam dvori?
Davninu našu, diku, silu, slavu!
Zar nije strah vas, da će zlatni svod

Na plahu našu survati se glavu,
Djedova slavnih satrt robski plod?
U lance da se skuje domovina!
Ne — nikad, tisuć puti velim, ne!
A naše robstvo vlastita krivina!
Zar nema nikog, da za dom svoj mre?
U tvrdoj luci galije nam stoje,
I plemstva skùpit će se četa smjela,
Od topova se tvrdjavice roje,
Hrvata vojska još nas čuva ciela.
Ja velim: Rat! Nek kucne Marka zvon:
Il Mletci mrtvi il Napoleon!“

„Zašuti mladče!“ planu sieda brada.
„Bezobzirce ti striele siplju usta.
Oluji nalik kipi krv ti mlada
I zviezdâ hvata ti se ruka pusta.
Ti veliš rat! I ja bih reko rat;
Al ponoć već nam javlja onaj sat,
Uminuo je zlatne sreće dan;
Strahotan, smrtan sprema nam se san.
Venecija i meni je u grudi,
I ja ti znadem, kakvi bjesmo ljudi;
I moj je morem nekoč sievo mač!
Junaci gdje su, reci, oni stari,
Sa kojih grad taj širom svieta slovi,
Vojskovodje i smioni mornari?
Ah naša krv se, mladče, izjalovi!

Vaj, slutim, dome, puna ti je mjera,
Sve nemaš nego vojsku — Faliera.
Sve naše kopno otela nam buna,
A vjerom krenu saveznik naš, car:
Ništ nije naše — nego ta laguna,
Ti: „Rat!“ još vičeš, mladče, u taj par.
Hrvati? Jesu l', mladče, naša krv?
Venecija je l' Dalmatincu dom?
Dalmatin bio samo kukav crv,
Tek sluga naš, tek rob na kršu svom.
Tudjinac da ti spasi ovaj grad?
Oj mladče, vidim mlad si, vele mlad.
Krvnika četa da nam u grad srne?
Da satre crkve, zlatne dvore nam?
Da vitlajuć se usred magle crne
Nad svetim Markom liže krvav plam,
Da žarko zrno Mletke nam raztrieska,
Otaca slavnih razbiv groblje milo?
Da tude bude, što je nekad bilo,
Sred pusta mora pusta hrpa pieska?
Venecijo, oj divni dome moj,
Vjekovita ti svome rodu čast,
Nam valja mriet, al ti bar slavna stoj,
Venecijo ti nesmješ, nesmješ past!
Spomenik budi, budi mermer-san,
Čarobita bud knjiga čovječanstvu,
Dà, možda poslje noći dodje dan,
I nova zora tvomu veličanstvu.
Senatori — ja velim: Mir!“

Al kao bura brujilo u šir:
„Ne — nikad, tisuć puti ne!
Nek radje u prah podje sve,
Pomagati će vojska sva Hrvata,
Nek svaki od nas pušku, sablju hvata,
Sam svjetli dužd nek plemstvo naše vodi
Il k smrti il slobodi!“

IV.

Čuj! Je l' oluja, je li grom?
Od bure drhće duždev dom,
A s vana čuješ divlju viku,
I čuješ psovke, čuješ riku,
Silovit urlaj, mukli žamor,
Nepojmiv šumor, biesan štropot,
I trus i prasak, lom i topot.
Tad dužd će skočit blied ko mramor.
Otvorit prozor: krvna zora
Vrh širokoga drhće mora.
Strahote! Svieta silna vreva
Po Markovom se trgu lieva,
I ko kad pako iz dubine
Silesiju si biesnu rine,
Odasvud grnu nove čete,
I viču, kunu, biesne, lete:
„Oj dolje dužd i velje vieće,
Krvnici kruti pučke sreće,
Tirani, dolje! Dolje, varka!
Apostoli vi svetog Marka,

Dà prokleta vam vaša zloba,
Senat vam bio proklet vaš!
Sad puć će vrata robskog groba!
Jer grad je naš! Oj grad je naš!“
Čij grmi ovaj strašni zvuk?
Venecije je ovo puk.
Dà, robski ovaj plahi crv
Vladara svojih traži krv.
Ko kad zatutnje burne vode,
„Sloboda!“ grme momci bosi,
A na čelu im stieg slobode
Hrvaćanin gle vojnik nosi.
Hrvaćanin! Ta je l' moguće?
On samo bubnju, puški vičan,
Slobode tudje viestnik dičan!
Dà! u njem ima krvi vruće,
Probudio se mrki sin,
Slobodu i on za se prosi,
Pred silnim svietom zato nosi
Slobode stieg Hrvaćanin!

Tad bljednu dužd i silna suza
Niz gospodsko mu lice spuza.
„Sad, braćo, neima Mletkom nade,
Na bunu sva se vojska dade,
I gradjanstvo se buni sve:
Perditio tua, Izraël, ex te!“
I sgrabi pero, sgrabi pismo,
Podpisa zator zavičaju sâm

Zavrisnuv: „Jao! Svoji nismo.“
Na tvrdi srušio se kâm.
Daleko mukli valovi se ore
Venecji grobnu pjesmu pjeva more.

V.

Venecja pade — kruna morske vlasti
Bez povratka u zabit minu gluhu;
Venecja pade — morala je pasti,
Na piesku temelj stajao tek suhu:
Sva vlast joj bila šaka velikana,
Sva sila samo krvnik, trepet, strah,
Iz orijaškog divnog mermer-stana
Vjekovitoga robstva diso dah,
Svu slavu gradila je tudjom krvi;
A vlastit puk joj — slavni, biedni crvi.
Vjekovit jedan tek je temelj vladi:
Na puka srdcu kad si slavu gradi.

Ko sjajna školjka prazna, bez života,
Što bura baci na brieg suhi mora,
Stajaše tvoja čarobna ljepota,
I veličanstvo mrtvo zlatnih dvora.
Spomenik ljudske slave ti si vječit,
Vjekovite si pravde svjedok rječit,
Sred blistavila morskog sbiljski san.
Al svanu zora, došo ti je dan.
Iz valovja ti zvone divni glasi:
„Venecijo, i opet slobodna si!“

Ne krvna zviezda povrh burne vode,
Ne puku tvomu užas, trepet, strah;
Već zlatan trak u suncu si slobode,
Što roda silnog složni užga mah!“

Smrt Petra Svačića.

(1877.)

Tko vlači stope gorskim mrakom?
Pod zlatnim šljemom mrki div
Za hrast se hvata slabom šakom
Po licu mrtav, okom živ,
Sve juri, juri, Bože moj,
Ko da ga pakla goni roj!
Visoko već se junak pope,
Časimce klone, težko diše,
I juri dalje — nesmie više:
Putanjom kršnom trag mu piše
Rumena, vrela srdca kap,
Niz tvrdi oklop što mu kane;
Obujmila ga muka — stane:
U čudan se je upro štap,
Salomljen držak stiega ciela,
Krpetina još na njem visi,
Još zna se kocka rujna biela,
To, zastavo, nam sveta ti si!

Sad drhtne, — krene — ali nesme,
Iz rana sikće hrla krv,
Sad klonu, pada na kraj česme,
Smrtonosan ga sgrabi crv,
Bjegunac leži, čam ga hvata,
Al oko bjesne, s tvrde hridi
Pod svojom nogom divnu vidi
Široku zemlju svih Hrvata:
Visoko čislo zelen-gora,
Srebrolik rieke zmijski trag,
I zlatni talas sinjeg mora,
Put stakla nebo, humak blag,
I njivà svilu, polja zlato — —
Junaku skoči srdce na to,
Iz duše dahnu: „Jao! Jao!
Divota ova pusto groblje,
Taj krasni narod podlo roblje!“
I pokriv lice proplakao:
„Ah propa zemlja!“ pjesma brenča,
Mješt zlatne krune trn ju vjenča.“
Bjegunac leži, kose zmija
Niz bliedo mu se lice svija;
Al crne mu se oči kriese,
Širokim svietom sipljuć biese.
Jelenak leteć plah po kosi
Junaka sgledav pita: „tko si?“
Šapućuć lišćem pita gaj:
Tko ranjeni je junak taj?
I s grane siva ptica — soko

Na diva tužno sveo oko:
Oj odakle si, sine, pao?
Bjegunac drhtnu, škrinu: Jao!
Na hladni klis mu glava pala,
U šumski mrak se oko gubi,
Na trepavici suza sjala,
A ustna krvav barjak ljubi!
I ko što sunce gasnuć pada,
Života gine s oka nada.
Tad dahnu: „Pao sam duboko,
Ni duše, da mi stisne oko,
Opiela nema domovina
Za vjenčanog si zadnjeg sina.“ —
Svjetlobom planu gora ciela,
Zlatokosa je dieva biela,
Pred nevoljnikom suzna stala
I tako ga je upitala:
„Planina plačem zamnila je,
Oluja nosi uzdisaje!
Hrvatica sam znajder vila,
Tko ti si? Čim te mori sila?“ —
„Tko jesam? Sjenka! Tko bjeh? Pet ar.
Sudbine zlobne odnie vjetar
Sa glave krunu, srdce rani,
I umirućeg u gvozd zani.
Ah mriet da mogu! Klonuv nice
Ledenom rukom pokriv lice.“ —
„A tko ti krati?“ pita vila.
„Pa jošte pitaš? Kleta sila.

Vladarom, kraljem bjeh Hrvata,
Kraj mora slavila mi vlast,
Ja skočih izniet puk iz blata,
Nek sreća mu procvate, čast.
Sva zemlja kipi, burna smjesa,
Na zlatnu krunu prsnu krv,
U svakom srdcu trista biesa,
Svud glodje razdor, paklen crv,
Nepitaju već biesni za dom,
Nepitaju već što je čast,
I svatko pregne podlom nadom,
Da usvoji si krune vlast.
Sloboda ludost, zakon bič,
Mahnitac vlada, vlada krič,
U bratskoj krvi se je grezlo,
I svaki boljar grabi žezlo.
Tad izbra mene volja puka,
Ja shvatih žezlo, trgoh mač,
A gvozdena mi munjom ruka
Po našoj zemlji kosi drač,
Nek jedna samo cvate trava:
Slobode ljubav, rada slava.
Krmara ruke burne vale,
Kad ocean se trese sav,
Krepkoćom mužkom smjelo žvale,
U luku vodeć lomnu plav;
A takav krmar bijah ja;
Već smirila se bura sva,
Nu čuj strahote! gnjev, hudoba

Na biedni dom se krišem srote,
I kleta zavist podlog roba
Slobodu, krunu zemlji ote.
S ramenâ bies mi grimiz trže,
Po carskom ruhu kocke vrže,
I žezlo slomi, na trun pljuje,
Od svoje krune novac kuje.
Tad sveti ovaj digoh stieg,
A izdajice traže bieg!
Al čuj! oj grdne li sramote
Do višeg Boga čuj grehote:
Boljari pjani s mržnje klete
U svoju zemlju zovu strance,
Slobodi svojoj, da se svete,
Slobodi svojoj kuju lance,
A stranac dodje — roj Hrvata
Četimice se u boj jata,
Pomagat koga? Domovinu?
Ne! — izdati ju tudjem sinu!
— Pod ovom gorom planu boj.
Uzà me stala vjerna šaka,
Visoko digoh barjak svoj,
I briznu krv od sto junaka, —
Zagušila nas biesna množ.
Svi moji padnu — pade nada,
A hrvatski mi, ču li, nož
Svom kralju smrtnu ranu zada.
Čuj, vesele im trublje glas,
Boljari to su sv iHrvati.

S tudjincem boljar sad se brati,
Jujučuć u taj crni čas,
Gdje propala nam čast, sloboda,
Za mito koju Hrvat proda.
Čuj pjanom trubljom ječi gora,
Od strave drhće gorski mir,
Na lješinah se slavi pir;
I strance vode sve do mora.
Jujučuć gudi putem djavo,
A gavrani im grkću: „Zdravo!"
Zar mogu umriet — u taj tren,
Gdje kraljevine naše sjen
U vječni, gluhi klone grob,
Kad što bje Hrvat — sad je rob,
Slobodnjak žadnji mogu l' — ah!"
Grčevito tad junak vrli
Ledenu hrid uza se grli,
Da k zemlji pregne duše dah.
Al tužna vila tad se spusti,
I usnom dirnuv njegve usti,
Vladaru zadnjem to će reć:
„Sudbine gledaj zrcalo,
Dà, sila krvi mora teć,
Hrvatu bit će zlo i zlo,
Razkrojit će ga sa svih strana,
Grobolika će vladat kob,
Sva zemlja bit će jedna rana,
Zaboravit će i tvoj grob.
A širom polja krvna, sveta

Kotrljat će se kocke svieta.
Sve proždre burnog časa miena,
I kraljestvo nam bit će sjena.
Al doć će dan — i svanut zora,
Tvoj podići ću barjak svet,
U zraku ovih zelen-gora
Proniknuti će novi sviet.
Taj puk, sad smrvljen i poražen,
Rugavet strancu, prezren, gažen,
Razmrviti će grobu vrata,
Dogrmiti će svietu: Čuj!
Gle još nas ima, još Hrvata
Slobodu našu, sviete štuj!
Po zimi svanu pramaljeće,
Sloboda cvate — cvate cvieće,
Sloboda sjat će domovini!
U miru, sinko, sad umini!"
Bjeguncu bljesnu crne oči,
I radostan se u vis skoči,
Zagrabit vodu brz se prignu,
Pa kacigu si zlatnu uze,
Tri kapi srdca, do tri sûze,
U šljem svoj pusti, pa ga dignu,
Daleko grmeć po toj gori,
Gromovit glas mu tako sbori:
„Oj zlatna zviezdo večernice,
Na neba što se vineš svod,
Najzadnje evo nazdravice,
Što kralj ju pije za svoj rod!

Da Bog da, poslie dugih ljeta
Slobodom cvala zemlja sveta!
Da Bog pobrza rodjaj dana,
Kad presuši se rodu rana,
Zaboravit nam noć tu dao,
U koju biedni narod pao;
I svačje srdce vierno budi!
Poštenje satri podlo mito,
Hrvati nek su cieli ljudi,
Po svietu pleme plemenito!
A ti, oj zviezdo večernice,
Kad rodu dan se opet vrati,
Razvedri svoje alem-lice,
I danicom će rod te zvati!
Oj hvala, hvala, biela vilo,
Sad umrieti je kralju milo!“
Cjelunuv vilu, junak pade,
Taj stieg mu sveti pokrov bio,
Još zirnu — dušu zviezdam dade,
I vila plače — tijo — tijo.

* * *

Mi? satrli smo grobu vrata,
Dà, još nas ima — još Hrvata.

Junakinja Sofa.

(1877.)

Teče Gnjezna, voda hladna, u dubini podno brda,
Povrh brda čudo stoji, Tremblova se diže tvrda,
Na kamenu kamen stojni, uzpela ga ruka smjela,
Bieli mu se oblak vije oko kruta kamen-čela.
Poput orla čuva tvrdja krštenoga puka hatar,
O tom kršu razbio si glavu Turčin, Vlah i Tatar,
Razbio si glavu bolan, zalud s nova tvrdju bije —
Povrh klisa, povrh visa još se poljski oro vije.
Ej! Nek navre biesno Ture poput mravlja, neka, neka!
Jan Chrzanovski, zoran junak, kastelan ga kraljev čeka;
Sobijeski dà mu ključe rekav: „Ti mi tvrdju brani,
Čuvaj sveti barjak krstaš, kad nahrupe Musulmani."
Jan Chrzanovski sablju oštri, junačku si četu redi,
K istoku mu na daleko sokolovo oko gledi.
Uz junaka vierno stoji u Tremblovi Sofa mila.
Bože mili, je l' to žena? Bože mili, je l' to vila?
Krakov nema te ljepote, nema Litva, Ukrajina,
Te ljepote nema nigdje pusta poljska kraljevina,
Dà ni Stambul carski gradc, niti harem Tatarkana;
Liepa li je, divna li je mlada žena kastelana!
Jela stasom, slavulj glasom, lik joj sieva biel i gladak,
Crno oko sipa striele, usnom cvate posmjeh sladak,
Pamuk su joj biele ruke, kip uznosit, bujan, velik;
Duša ruža mirisava, srdce joj je žarki čelik.
Blažen junak, koj ljepotu toli divnu grlit može,
Grliti ju i cjelivat — da poludiš! Bože! Bože!

Ali jao kastelane, što će tebi žena mlada?
K iztoku mi eno gledaj, ženu grlit nije kada!
Gle iz magle jutrošnjice crn se gavran k tebi diže,
A za njime jatomice silna Turad amo gmiže.
Osulo se polje kopljem, travu pokri turski šator,
Svud se ori „Alah! Alah!“ svuda prieti smrt i zator.
Uzbrdice valovima biesna već se Turad gura,
Iz lumbarda na grad grmi smrtonosnih zrna bura;
Ali šta je biesna vika, šta lumbarde smrtni plamen?
Jan Chrzanovski mirno stoji povrh zida kao kamen;
U ruci mu munja mača, u srdcu mu iskra živa,
A na stiegu junačkome majka božja milostiva.
Hrupi Turčin — tvrdja drhće — al iz grada planu ždriela,
Kao pljeva izpred vjetra razprši se Turad ciela;
Upre Turčin žešće, jače, striela rani kastelana,
Sabljom mahnu, striele dažde, klone rulja Musulmana.
Tad mahnitac Turčin skoči, Jan Chrzanovski lagum pali,
Turci reć bi sa oblaka k crnoj zemlji popadali;
Ali jače usred noći sieva munja, grme gromi,
Kule drhću kao šibe, a od gvoždja zid se lomi;
Jan Chrzanovski klonu k zemlji. Bože mili, kako nebi?
Cielo tielo mu je rana, pod balčakom mač se prebi.
Tadar šutnu turska vatra, popeo se glasnik k zidu:
„Koliko vas ima, veli, svi nek k svomu domu idu,
Dat ćemo vam poputbine, tri tovara biela srebra,
Ali tvrdju nama dajte, pucaju joj evo rebra,
Krov se ruši, vojske malo, naša vatra hranu spali:
Skupite sad, kauri, pamet, jednom Turčin nek navali,
Grad će pasti i vi s njime — mužko, žensko, staro, mlado.

Svih ćemo vas valaj smaći kao vuci krotko stado.
Predajte nam ključe grada, tvrda vam je vjera naša;
To po meni zakazuje carev sluga Ibrajm-paša."
Noć je tiha; u dvorani drhće jedna mala svieća;
Mračna čela sjede vodje. Šta je radit, nek se vieća.
„Vodja ranjen, tvrdja trošna, nema praha, nema hrane,
Turske vojske kao proje, tko li od nas nema rane?
Nas je šaka, tužni starci; jadna djeca, biedne žene,
Sve će propast a bez krivnje, sve će biti raznesene.
Predajmo se —" ali u to udje žena kastelana,
U ruci joj čudno sieva zmija oštra jatagana.
Obišla je okom vieće, podigla je vedro čelo,
Podje dva, tri koračaja, pa ovako sbori smjelo:
„Kukavice sinje danas, lavovi što bjeste juče!
U ruci gle jatagana, za pojasom nosim ključe;
Predajmo se, vi velite, nema hrane, nema vodje.
Živi li se tek o kruhu? Vodja evo ja sam ovdje.
Svijajte si mudre brke! Samo ženska jesam glava,
Al sam čista Poljakinja, častnog krsta kćerka prava,
Turska vjera laž je pusta — a poštenje moje neda,
Da se grad taj, da se žena himbenomu biesu preda.
Tako ja — pa nek se digne, u koga je želja druga,
Tako Boga velikoga — tu na mjestu sasjeć ću ga."
Plamnim okom gleda vodje, smjelo svietli handžar dignu,
Posramljeno cielo vieće koljeno pred njome prignu;
Sablju trgnu kličuć gromko: „Prosti, kćeri izabrana!
Živila nam vojvodica! Živi žena kastelana!"
Kao kad iz gorskog ždriela prodre hipom zla bujica,
Potisnu se svi junaci, a pred njima plamna lica

Osvetnica divna leti! Četa hara, pali, kosi,
U tišinu noćnog mraka po sto puti samrt nosi.
Turčin škripi, Turčin pada, Turčin kune: „Usta pako!
Vrazi kolju usred noći! Alah! Alah! Naopako!“
Turčin bježi jatomice — al kad mlada svanu zora,
Nasuprot mu razlieva se, da se ljeska ciela gora,
Pod znamenkom bielog orla vojska strašna, vojska nova,
A pred vojskom Jan Sobjeski — desna ruka Herkulova.
Kud li dospje Turad silna? Svatko pita, nitko nezna.
Razbio ju kralj Sobjeski, odniela ju voda Gnjezna.

* * *

Teče Gnjezna, krvna voda, u dubini podno brda,
Povrh brda čudo stoji, Tremblova se diže tvrda;
A u gradu Jan Sobjeski svim junakom vino toči.
Trgnuv sablju krivošiju na noge mi kralju skoči;
Kleknu kralj pred liepu Sofu, pred nju stavi mač na glasu,
Cipelicu Sofi skinu, u nju rujna vina nasu,
Pa će reći: „Prvo zdravlje, od svih žena prva ženo,
Budi tebi u tom času od tvog kralja nazdravljeno!
Kralj se tvojoj slavi klanja, klanja ciela domovina,
Kao ti što dična jesi, rodila nam dična sina,
Primi sablju tvoga kralja, sto puti je okaljena,
Muž je nije vriedan nosit, nek ju nosi slavna žena!“
Nagnuo je, izpio je Jan Sobjeski cipelicu,
Za njim piše svi junaci a za slavnu vojvodicu,
Tvrdja grmi, čaše zveče, na daleko nek se čuje:
Kad junakom sablja klone, liepa žena junakuje.

Grobovi Hrvata.

(1878.)

Gdje usred zemlje njemškog Sasa
Kroz kraj se vere Vera,
Od starodavnog stoji časa
Mjestance malo Mera;
A do njega se poljem stislo
Brežića malih dugo čislo,
I Niemac seljak gata:
„To groblje je Hrvata."

A pitaš li ga za Hrvate,
I kakvo da su pleme,
Osvrnut će se čudan na te,
Na grobove te nieme:
„Divljaci valjda, neznam, šta su,
Al znam, u davnom nekad času
Tu pobiše se ljuto,
A sada grob im nuto!

Bje, kada silna vojska Šveda
Na Njemačku se slegla,
— I s njima došla glad i bieda, —
Svud davila i žegla.
Svud vidio si sela plamen,
I jadnom puku bilo „Amen".
Tad gosti nepoznati.
Navališe Hrvati.

Dà, bilo ih je kao pieska;
Na Švede četa hrupi,
Sa rojem roj se biesno strjeska,
I čvor se krvav skupi;
Tu bilo sječe do tri dana,
Tu švedska slava pokopana,
Hrvaćanin ju smrvi, —
Sad njega jedu crvi.

Al svakog sedmog ljeta tude,
Kad crne sjene gmižu,
Junaci mrtvi pak se bude,
Iz grobova se dižu,
I u dva stanu bojna reda:
Hrvata vidiš, vidiš Šveda,
Visoko gor u zraku
Junaka prot junaku.

Nad poljem bieli mjesec sije,
A vodom srebro bljeska,
Tu razdrt stieg se vjetrom vije,
I nož se, puška ljeska;
Crveni plašti zrakom lete,
Drhture Šveda oklop-čete,
Trubalja rik se ori,
A bubnja grom gromori.

Oluja urla, zrak se trese,
Dubine zemske cvile,

Duhova čete sraziše se
Bjesnoćom davne sile,
I čuješ prasak, zveket mača,
I čuješ kletve, čuješ plača;
Al kada ponoć mine,
Sve u grob davni gine."

Oj davna pričo, ja gonetam
Kroz magle prošlog doba,
Zašt mira neima našim četam
Sred dalkog stranog groba,
Zašt sjene te se i sad bude;
Nepitaju li žive ljude:
„Oj zašt smo glavu dali?
I ovdje u grob pali?"

Dà, dusi vrlih pradjedova!
Probudiše vas sluti,
I jeknu u grob trublja nova,
Gdje bojak planu ljuti.
Vi razsijane svietom čete,
Svom grobu pak se otimljete,
Donieti željne nama
Žestinu starog plama.

Oj stari dusi! Dom vas zove
Na briege hrle Une,
Ded vratite nam kraje ove,
Gdje rob tirana kune;

Gdje i sad traju turske stope
S blagoće dične Europe — — —
Vaš duh nas neka jari,
Hrvati dični stari!

Fratarska oporuka.

(1877.)

Sa truna reče Josip car:
— „Svim redovnikom nek je kraj;
Tolikih zdravih ljudi kvar,
I bez njih ćemo steći raj.
Dokle god siže carstva hatar,
Po mojoj volji tako budi,
Nek svoju halju svuče fratar,
Nek žive kao drugi ljudi.
U njinih dvorih odsele će
Stanovat bolni ljudi, djaci,
Pisari, sužnji il vojaci;
A pune zlata, srebra vreće
Na zadnji grošić nek se sbroje
U blagajnice carske moje:
Tim novcem digoh učilišta,
Ja za se od tog neću ništa."

To cara Jose reče moć,
Sva graja njega malo smete,

Još isti dan, još istu noć
Teklići širom carstva lete,
Sve vičuć: „Svatko sada znaj:
Svim redovnikom nek je kraj!
Pavlini, čujte, Jezuite!
Sve biele, sive, crne svite!
Svak svoja prsa triput tuci,
Pa zatim svetu halju svuci.
To volja jeste cara, kralja;
Vladara svoga slušat valja.“

Daleko grom se carstvom širi,
A strašnom javom bude san;
Od trusa drhću manastiri,
Strahovit ide sudnji dan;
I mnogu gorku čuo Beč:
Zaludu! kad je carska rieč.

I dodje glas do Lepoglave,
Do tihe šumske postojbine,
Gdje bieli fratri od starine
U liepih dvorih Boga slave.
Gospoda jesu bogataši,
Al uz to ljudi, kako treba,
Ne kruti, ljuti velikaši,
Već širom diele darak neba
Šljivaru, kmetu, zlo kad vrieme
Navalilo na zemlju breme.
Gospoda jesu, časte, piju,
I skladno gude, liepo rišu,

I narodu svom knjigu pišu,
Pa s Isusovci bojak biju.
Al zadnja i njim dodje hora,
Pavlina sbor se selit mora.

Tek što je opat čuo glas,
Zvonara odmah viknu brat:
— „Svu braću zovni ovaj čas,
Zatvori zatim velja vrata,
Svih sberi, ču li, u dvorište,
To opat, reci, strogo ište."

Lagano već se hvata mrak,
I k zapadu već sunce tone,
Kroz večernji taj tihi zrak
Na umiranje zvona zvone.
Fratara dugo čislo kroči,
U ruci noseć voštanice,
U crnu zemlju gledju oči,
Probliedjelo im s brige lice,
I kako vjetar pri oluji
Lelečuć s valom ljut se bori,
Po lepoglavskih svetih dvorih
Žalopjev „de profundis!" bruji.

Kad u dvorištu sbor se skupi,
Razrediše se fratri bieli,
I pred njih opat mirno stupi,
Pa svojoj braći ovo veli:

— „Uzdignite sad Bogu duše,
Zavapite sad iz dubine!
Sva griešna srdca nek ze skruše,
Nek ćute: sve da smrtno gine!
Da l' čuste zvona svetog hrama?
To blize smrti zveči glas;
A znate l' i to, pitam vas,
A znate l', komu zvone? Nama.
Da, moja braćo, moji sinci!
Svi živjet ćemo pojedinci;
Al umrieti će sveti sbor,
I ovaj slavni, božji dvor,
Koj slovijaše trista lieta,
Opustjeti će! Žalost! Šteta!
Pre nego svane mladi dan,
U ovaj dvor će doć komesar
I reć vam, kako želi cesar,
Da pustimo taj sveti stan,
Da našeg reda više nije!
Da cielo blago, što imamo,
Na komesara ruke damo.
Pa volja božja slušati je!
O podjite u ime božje,
I neka višnji sve vas prati,
Svak nosi križ svoj, kako može,
A Bog će vam se smilovati.
Razidite se svieta širom,
Poštenja sijte čista sjeme,
Pobiedit ćete ljuto vrieme,

Oj podjite mi, braćo, s mirom.
Al stante časak! Pamtite li,
Što vazda bjahu fratri bieli?
Hrvati, sinci našeg puka.
Ta sveta zemlja rodi nas,
Imutak naš je pučka muka,
To pamtimo u ovaj čas!
Pred vaše dadoh snieti lice
Taj silni evo kup papira,
Sve same dobre obveznice,
Milijun mislim baš talira.
To duguju nam što šljivari,
Što gradjanin, siromah kmet,
Dužnici sve Hrvati stari,
Ta naša krv, naš rod, naš sviet.
Mi čekali bi ljeta duga,
Do sudnjeg dana; — sad je druga,
Jer državi l' to dodje ruku,
Plemiću jao! jao puku!
Izplatiti će morat odmah
I Hrvat propast će siromah.
Imetak naš od trista liet
Razgrabiti će tudji sviet.
Jedincu fratru zakon krati,
Da namre komu oporukom
— Pa bio otac — bila mati —
Sve blago mu je „mrtvom rukom!“
Al sada redu smrt se sprema,
Zar ima zato zakon? Nema.

Pa pravimo sad oporuku:
Imetak budi našem puku!"

Tad opat plamom voštenice
Zapali silni kup papira,
Sve same dobre obveznice,
Milijun tinja baš talira:
— „Oj Bože, praštaj griehom mojim,
Dužnikom praštam evo svojim."

Svi redom plamom voštanice
Zapale silni kup papira,
Sve same dobre obveznice,
Milijun planu baš talira:
— „Oj Bože, praštaj griehom mojim,
Dužnikom evo praštam svojim!"

Razkrilio se nebom mrak,
Sa hrama smrtno zvono ječi,
Od vatre sav se žari zrak,
Fratara sbor kraj vatre kleči.
A psalam grmi sve u šir:
„Oj Bože, daj nam vječni mir."
Gromore bubnji, vojska grne
U sveti dvor sred noći crne,
Uz vojsku dodje i komesar,
I javi svim, što reče cesar.
Tad pokloni se opat mučè,
I komesaru preda ključe.

„A blago?“ pita isti mah
Glavara starca sluga cara.
Al opat njemu odgovara:
— „Na, evo vam ga! Pepeo, prah!
To baština je našeg puka,
To fratarska je oporuka!“

Lavov dvor.

(1864.)

Povrh Praga na zlatnome stolu
U sjajnome dvoranika kolu
Sjedi Rudolf drugi, slavni car,
A pred njime stoji dar obilni,
Što ga šalje zmaj iztočni silni,
Prorokova roda gospodar.

Silni dari, što jih sultan šalje,
Dragulj, biser, zlato, grimiz-halje,
Ambru, alem i obilnost svu,
Kojom iztok bujni obiluje,
Što haremska sjeta radeć snuje,
Sve poslanik carev složi tu.

I poslanik smierno sbori ovo:
„Sunce jarko, čedo prorokovo,

Car nad cari, nad junaci lav,
Mjesecu ti, caru od zapada,
Po svom robu poručuje sada,
Da si sretan, veseo, živ i zdrav!“

„Ća do zlatnog, carevog Stambula
Čudesa se vela veće čula
Za taj prag tvoj, za taj zlatni grad;
Al što priča slavna o njem kaže,
Brade moje! vidim, da nelaže,
Vidim to na svoje oči sad.“

„Sve, što mudra glava smislit smije,
Sve, što ruka osnovat umije,
Sav vilinski, gospodaru, sbor,
Svih divota nebrojeno čislo
Divnim skladom ovamo se stislo,
U kraljevski uzoriti dvor.“

„I da slava slavnija jošt bude,
Jabuku ti liepu šalje tude
Nedobitni silni sultan naš,
Da u misli mudroj i visokoj
Nesnuje neg bratinstvo i pokoj,
Neka care vidiš, neka znaš.“

Milo dirnù sladka rieč ta cara,
I zablieštit većma poklisara
Radi Rudolf razkoši sad svom:
Sad junaci pred njim koplje lome,

Sad u kolu milokrvne momc
Nameću se oku ljepotom.

U zabavi veseloj i živoj
Gosta vodi car sad u perivoj,
A za carem dvoranika sbor,
I kad dodju do zabitne strane,
Car i družba iznenada stane,
„Tu je“, reče gostu: „Lavov dvor“.

Tu iz duplja žarke oči dvie se
Kao zviezde zlokobnice kriese,
Da ti dušu hvata groza, strah,
Kao roj se ognjevitih zmija
Sjajna griva iznad čela svija,
Iz ždriela mu suklja plamen — dah.

Silovito mu se srdce ziba,
Kadkad ljutit repom svojim šiba,
I u piesak tiska nokat svoj;
Ali kralj on njegda svoj pustari,
Leži mirno, — za cara nemari,
Ni za družbe blebetavi roj.

Nu poklisar stoji tvrdo, mirno,
Prizor grozni srdca mu nedirnô:
„Toga“, veli „ima i u nas,
Al pred carem svakom slast je prva,
U oružju da se s lavom hrva,
Tako mi, — a kako je u vas?“

Svi zašute — kako Turčin pita,
Zlobno oko smiešeć mu se skita
Po svoj sjajnoj družbi naoko.
Kô da pita: „Gdje je vaš junak mi,
Da se s našim junacima takmi,
Tko se smije dić na lava? tko?“

Svi zašute — car namršti čelo.
Tad iz kola pomoli se smjelo
Živa glava — momak liep i mlad:
„Da junaci niste vi jedini,
Što vi znate, da i znadu ini,
To, Turčine, moć ćeš vidit sad!“

On na lava? — šta to veli mladić?
On na lava? — on još golobradić,
Bez oklopa, mača, gologlav?
Mnogu mladu strah tu lierom pospe,
I s užasom šaptale si gospe:
„Smrvit će ga mladog biesni lav.“

Svetim mi se junak krsti krstom,
I pestnicom lupi svojom čvrstom
Mirnog lava silno baš u bok,
Riknu lav — ko munje oči bliešte,
Džireć pandže, grozovite kliešte,
Na mladića dignu se u skok!

Mladić vreba — ludo srne neman,
Mladić makne — vještom miškom spreman

Zahvatio ljutu zvier o vrat;
Kao gvoždje visi joj o glavi,
Kao gvoždjem biesnog lava davi,
Jedva neman može odisat.

I na boj se dignu oba novi,
Biesan lav se na noge osovi,
Padne opet ko gromovni tries,
Man rameni 'orijaškim drmne,
Piesak prska, crna zemlja grmne,
Čovjek davi, ko da davi bies!

Od ljutosti breknu svaka žila,
Ali gle! — sad izdala ga sila,
Skoči lav — sad propà mladić, ah!
Munja bljesnu — a u utrobinu
Mladić lavu oštar bodež rinu,
Bez duše se svali zvier u prah.

„Glè, Turčine, i mi smo junaci!"
Mladić pred njeg krvav nož svoj baci:
„Nek to pamti sunce, sultan tvoj,
Da mu lice od nas nepotamni,
Jer smo, rec' mu, biesni i pomamni
Za slobodu, krst i narod svoj."

Kameni svatovi.

Narodna priča.

(1869.)

I.

Vrletnim pod Susjedgradom
Živio vam starac mlinar.
Broji vreće pšeničnice,
Broji mlinar bieli dinar;
Srdce mu se razveseli,
Smiešeći se starac veli:
„Vreće, kese, zemlju, mlin,
Sve će dobit dragi sin.“

Vrletnim pod Susjedgradom
Živi s njime mlinarica,
S njime broji, s njim se znoji,
Baš je vriedna gazdarica.
Kako bielo rublje sklada,
Šapće kroz smieh: „Snaho mlada!
Kada dodješ u naš mlin,
Bit ćeš gospa — goso sin!“

Ide vrieme, majka radi,
Štedi, kupi, redi, gladi,
Niže, kùpi sve to više,
Čeka, čeka i uzdiše;
Perje čiha, kuću sprema,
Majka čeka, snahe nema.

A jedinče, majčin sinu,
Otcu starcu pripomoć,
Radi tiho u svom mlinu,
Pa se muči dan i noć,
Malo sbori — mnogo misli,
Valjda su ga jadi stisli.

Pa će jednom sinu majka
U pol plača, u pol smieha:
„Sinko, život nije bajka,
Kad se ljubi, nema grieha;
Zakona je božjeg krivac,
Kad je mladić samoživac.
Gledaj, sinko, ja sam stara,
S posla otac već malakše;
Mlada gospa redi bolje,
Mlada ledja nose lakše,
Pa bi ćako rado gledo
Od svog čeda milo čedo.
Liep si, mlad si, imaš čime;
Nema nigdje takvog mlina,
Nema nigdje takvog sina:
Sto srdaca željkuje te,
Sto djevica sčekuje te,
Dobre kuće, lica liepa:
Pamet ti je sinko sliepa!
Što ti duša sama tuži,
Gaseć silom srdca plamen?
Što se srdcem neudruži?

Sinko, sinko, ti si kamen!
Sinko, sinko moj, neveni!
Sinko dragi — daj se ženi!“
„Majko!“ klikne sinak mili,
O vrat majci ruke krili
U pol plača, u pol smieha:
„Nemoj dalje, da me koriš;
Da od toga majko sboriš!
Kad se ljubi, nema grieha.
Nisam, majko, nisam kamen,
Srdce mi je cigli plamen;
A pri poslu revne ruke
Zatomljuju srdca muke.
Ljubim, majko, kunem ti se,
Više neg li zlatna zviezda
Ljubi neba vedre vîse,
Neg li ptice svoja gniezda;
Od sveg toga ljubim više,
Sva mi duša ljubav diše.
Čuj me! — tamo lice kreni,
Pa se majko nerumeni.
Šutio sam dugo — dugo,
Sada sbori, moja tugo:

Bilo ljeto, mutna noć,
Meni bilo u grad poć.
Tiho; niti lišća šum
Muti svieta sveg počinak,
A tvoj, majko, dragi sinak

Gazi mirno gorski drum.
Kad na jednom — na okretu,
Gdje se grada malo niže
Mala crkva k Bogu diže,
Kan da vidim sliku svetu.
Stanem — mutne tarem oči,
Tu s oblaka mjesec skoči:
I divotni sjaj razlieva
Do propela,
Gdje je biela
Liepa, mlada klekla dieva.
Ja ni daha! — pa se sgurim,
Kao zmija kroz grm zurim.
Šutim, slušam: ona plače,
Jeca, stenja sve to jače,
Zdvojno drvo spasa grli
Vapeć: „Bože neumrli!
Umire mi sliepi ćako;
Nisam silna, ni bogata,
Ovaj mali krst od zlata
Dobro mi je moje svako:
Oj primi ga, Bože primi!
Duše s otca mog nesnimi!“ —
Niem ko kamen tada stajah,
Ko da vidim, kako s raja
Ruka božja prestavila
Angjelića čudomila.
Smutila se moja pamet — —
To je moga milka zamet.

Sve sam do sad pritajivo;
Al sve noćju, al sve danju
Ovu sliku vidim živo:
Majko! ja ti ljubim — Janju!“
„Janju ljubiš, nesretniče?“
Gnjevna majka gnjevno viče:
„Janju ljubiš, prosjakinju,
Zabogarku, golotinju,
Biednu curu sliepca Tome!
Ti jedinac doma stara,
Bogatoga sin mlinara?
Liepo bome, dično bome!
Zato moje težke muke,
Da ih grabe liene ruke,
Zato liepa pogačica,
Da ju lomi nitkovica?
Ajd u biednu k njoj koljebu!
Odrpanku sladko ljubi,
Pa majčino srdce gubi!
Vij joj vienac ti od sirka,
Steri postelj od koprive,
Gusle sliepca nek su svirka,
Kukaj, krpaj, da se žive!
Idi svietom, pjevaj, gudi,
Da ti darak diele ljudi;
Al se mlinu ugibaj,
Jerbo, jadni sine, znaj:
Ubila me striela mahom,
Ak mi Janja bude snahom!“

Al iz mlina čuo sve to
Stari mlinar. Njega eto!
„Veži jezik! Ni da pisneš!
Gledaj ženo, da otisneš!
Vidiš! Kakva oholija!
Siromak sam bio i ja;
Stanovasmo pod koljebom,
Hranismo se crnim hljebom;
Dobri Bog je dao svašta,
Uz bogatstvo siromaštva:
Častno radi, skromno jedi,
Pa ti poso zlata vriedi;
Ženo! tebe bocka djavo.
To je, sinko, volja moja:
Janju ljubiš — pa je pravo,
Janja bit će žena tvoja."
„Majko, majko nemoj tako,
Crne kletve sije pako;
Da su tebi moje oči,
Da ti srdce tako skoči,
Da ti uho glas joj sluša,
Nebude ti tvrda duša!
Zaklinjem se, majko, Bogu,
Pustit Janje ja nemogu!"
 Stara šuti, gnjev svoj guta;
Stara šuti, ode ljuta.

II.

Oj veselja! Šta je? Šta je?
Po svem selu eto graje,
Stare babe lakte boče,
Razvaljuju čudom usta,
Iz kućica ljudi skoče:
„Ele čuda, čuda pusta!“
Svati idu! „Čiji, kuma?“
„Mlinarova mlada sina;
Janju ženi! Roba fina!“
„Je l' taj dječak sišo s uma?
Gavan vodi curče boso!
Ak je liepa, ak je vita,
Nema Janja šupljeg boba,
Vrag u torbi ima oba;
Nije Janja bez kopita!“
Kuca zvonce sa vrleti
Kao kreljut nebesnika,
I na savez zove sveti
Dvoje mladih blaženika;
A po strmoj gorskoj stazi
K crkvi zvonka družba gazi.
Nejde stara. Kod ognjišta
Ogarak u vatru tiska;
Šuteć sve od jada piska.
Jadna Janja nezna ništa;
Da bi ona sve to znala,
Nebi sad pod viencem stâla.

Stara svatom ručak redi,
Tako mlinar zapovjedi,
Stari mlinar nezna šale —
Plam i gnjev joj lica pale,
Nadimlju se s biesa prsi.
  Zove zvonce u hram sveti,
Sad će svati doći k svrsi.
  Na prag kući stara leti,
Gnjevnom rukom srdce tisnu,
Gnjevnim grlom ljuto vrisnu:
„Ubila me striela mahom,
Ak mi Janja bude snahom!
Kleta družbo, na toj stieni
Kamenom se okameni!“
  Zahujila olujina
Razvalila se nebesnina,
Puče striela
Usred sela:
Bieli zidi liepog mlina
Crna sad su razvalina.
Svati, otac, muž i žena
Tvrd su kamen do kamena,
Stara svietom kud vrluda,
Kažu ljudi, da je luda.

* * *

Projurilo mnogo lieta
Preko liepog božjeg svieta,

A zidine Susjedgrada
Prah, pepeo već su sada.
Jošte stoje kamen-svati,
Lako ćeš ih prepoznati,
Mladu, mladog, kuma vitog
I djevera kamenitog.
Pa kad usred burne noći
Munja crni oblak sieca,
Usred noći o pó noći
Njeki mukli glas zajeca —
Zvonce li je, što tu bije?
Nije, brate, zvonce nije:
Uz rumeni neba plamen
Biela žena plače, stenje,
Grli kamen, ljubi kamen,
Da sve drhće kruto stienje;
Ruke joj se k nebu šire,
Burom sdvojni glas prodire
U pol plača, u pol smieha:
„Kad se ljubi, nema grieha."
Pitaj narod pri toj gori:
„Šta će ona rosna stiena?"
Pa ti narod odgovori:
„To su svati od kamena."

Kugina kuća.

Narodna priča.

(1869.)

Nad pučinom zadrhtao mjesec,
Iz oblaka diže sjetna čelo;
Tužno gleda prema onoj strani,
Gdje do briega driema malo selo,
Driema selo kao galeb bieli
Na igalu sguriv se pod krila,
Nehajući jesu l' vali sjeli,
Da l' još huji olujine sila.

Zdrava minu Marija,
Svud je mirna krajina;
Poboja se mali Rade,
Liep jedinac Jele mlade.
Skoči Rade preko puta,
Strininog se hvata skuta:
„Strino mila, strino sladka!
Maja mi je u grad pošla,
Maja nije natrag došla,
Strah je, strino, tvojeg Radka;
Vidiš, vani noć je gusta,
Rade samcat — kuća pusta;
Noćju idu vilenjaci
I vještice, vukodlaci:
Pusti, strino, — ja se bojim,
Da pod krovom spavam tvojim".

I zadriema mali Rade,
Liep jedinac Jele mlade.

Nakraj sela stoji lipa stara,
Starija od ljudskog pametara,
A pod starom hladovitom lipom
Drven krst sa Isusovim kipom.
Naprot kipu čudna žena sjela,
Crnoj smrti posestrima biela,
Zmijska kosa niz rame joj pada,
Čelik zubi stišću se od jada,
Krvav mjesec oči su joj plamne,
A sred noći vijori se tamne
Biela halja — gole kosti krijuć,
Crni vasduh bielim bičem bijuć.
U razpelo gnjevnim okom gleda,
Vehle usne s biesa joj se pjene,
Rad bi napred, — ali krst joj neda
Poć u selo, — ali eto žene,
Mlade Jele, — gdjeno ide žurna,
Da ju ponoć nezastigne burna.

„Stani, Jelo!“ — biela prosi —
„U selo me odmah nosi,
Noć mi stazu zagalila,
Noga mi se utrudila!“
— „Da te nosim, čudna seko?“ —
Kroz strah vrati mlada Jela —

„Potrena sam bome ciela,
Naše selo nij daleko,
Nà kapljice, pa se napi,
Na mene se sad uštapi.“

Al sve življe biela prosi:
„U selo me, Jelo, nosi!“

„Neću, kumo“, — Jela veli,
„Ma ni za sviet neću cieli!“

„Nećeš? Znajder, ja sam ona
Grobarica svesiona,
Koja ništi, para, gazi,
Što po mojoj niče stazi;
Kud mi noga stane,
Trenom život sane;
Carstva minu,
Sela ginu,
Dub se suši,
Sviet se ruši,
Svuda, svuda rastu grobi,
Gdje se moja noga kobi.
Ako mariš živjet, Jelo,
Ponesi me sad u selo!“

— „Strašna ženo, men' se máni!“
— „Čuješ, Jelo, stani, stani!
Ja sam zator smrtne krvi,
Štogodj dirnem, sve se mrvi,

Vojska pada
Iznenada,
Ne od sablje, ne od striele,
Neg od mene — žene biele.
Vodom plivam — burom srnem,
Zrakom letim — zemljom prnem;
Uzporedo
Sred postelje
Morim čedo,
Roditelje;
Morim popa i ratara,
Davim bogca, smaknem cara.
Ljudska kletva
Moja žetva,
Moja radost — ljudska tuga,
Razsap svieta moje biće,
Smrt čovjeka moje žiće,
Ja sam, Jelo, — kuma kuga.
Ili gini — il me nosi!“

„Vražji rode ma i tko si,
Ni za carsku svjetlu sreću
U selo te poniet neću!“
Zdvojno Jela vrati kugi.

— „Ti me nećeš, pa će drugi;
Ali čuj me u svem selu
Štediti ću čeljad cielu;
Žrtvu obrah si jedinu,

Glavu smrvih tvomu sinu.
Nuder, Jelo! Neprkosi!
U selo me brže nosi,
Sve će kuće smrt obredit,
Ali tvoju hoću štedit."

„Rade! Sinko!" majka vrisnu,
Zdvojno rukom srdce stisnu.
„Rade! Sinko! Tebe gubit,
Tebe gubit i neljubit,
Tebe da mi jedu crvi,
Sladka krvi s moje krvi!
Tebe više da negledam!
Ne, ne, zlato! Ja te nedam!"

— „Nuder, hoš li? Nemoj dugo!"

— „Evo pleća! Ajdmo, kugo!"

Čujder, čuj!
Tam i tuj
Šušti selom biela sjena,
Uz ulicu niz ulicu
Svaku dirnu kolibicu,
Tek bje jedna poštedjena.

Sjena hukne,
Srdce pukne,
Sjena dahne,
Život sahne;

Pa kad muklo
Pónoć tuklo,
Svuda težko uzdisanje,
Svuda strašno umiranje;
Štogodj mrakom počinulo,
Nije zorom osvanulo.

Zaman zove i grobara,
Zaman popa i zvonara;
Od kuge je cielo
Izginulo selo.

Jela? — Nju mi goni strava,
Gdje kod kuće Rade spava.
Kuća sama,
Svud je tama,
„Rade!“
Glasa neimade.
„Sinko!“ vikne sad na vrati,
Al joj jeka „sinko!“ vrati.
Čučne, plaho prisluškiva,
Da l' se dahom sin odziva.
Ništ nediše. Pali svieću,
Nebi l' našla svoju sreću.
U komoru munjom hrli,
Ali — praznu postelj grli.
„Rade! Ču li? Dodje maja,
Evo sladkog zagrljaja,
Sto cjelova,
Halja nova.

Rade, sinko, nevaljanče!
Što se skrivaš, moje ránče?"

Sve preleti, sve prekapa,
Sred dvorišta, kraj ognjišta,
Ali nigdje — nejma ništa.

„Ha! Tu, gledaj, leži kapa!
Njegva kapa! — Nebudali!
Već te imam, tepče mali!
Ali čija usred puta
Ondje noga utisnuta?
To je njegva! Kamo! — Jao!
Od kuće je otišao!
Bože! — Ljudi! — Draga kugo!
Dajte diete, neimam drugo!
Rade! Rade! mili Rade — —"
Polumrtva na tle pade
Na koljena
Biedna žena.
Po zemlji se plačuć vlači,
Sto cjelova žarkih tlači,
Gdje su sinka stope male
Tuj u pjesku zaostale.

„Kleta kugo, kukavice!
Uzmi mene, varalice!
Sve ću, sladka kugo, dati,
Al mi diete — diete vrati!"

Za ogradom stoji kuga,
Vjetar vije plašt joj bieli,
U pol grožnje u pol ruga
Strašna kuga majki veli:

„Šta me kuneš, ženo luda?
Kuću sam ti poštedila;
Zar je kuga kriva bila,
Da van kuće sin vrluda?
Tam kod strine ga zatekoh,
Pade on i pade strina;
Jelo, ti već neimaš sina!
Što ti rekoh, neporekoh.“
Na to s mjesta
Kuge nesta.

Iz starinskieh tad grobova
Proklijala čeljad nova,
Pomladi se malo selo,
Radi revno i veselo,
Na svih licih cvate sreća,
Ništ se kuge već nesjeća.
Samo gdje se bibavica
Na igalu grmeć pjeni,
Stoji kuća samotnica,
Pusta stiena na toj stieni.
Sve naoko vrieme shara,
Kuće vrieme neogriza,
Al nevidiš tu ni s bliza

Ni pješaka ni ribara.
Samo kada mjesec zasja,
Zlato sipljuć na to stienje,
Iz valova gromoglasja
Čudna pjesma čudno stenje:
„Tko ste, božji ljudi,
Kazano vam budi:
Neželi nevolju
Susjedovu polju;
Njegvo poharano,
Tvoje razrovano;
Brata tko zagrebe,
Zakopao sebe.
To vam Jela veli,
Ah vjerujte Jeli,
Pa molite Boga
Za jedinca moga,
Da mi dá počinka
Kraj mojega sinka!“

Tude pjeva sliepa Jela,
Kraj postelje prazne čuči,
Kapu ljubi pjevajući:
Tako priča sviet iz sela.
Dom joj jošte dobe ove
Kuginom se kućom zove.

Vilin prsten.

(1870.)

„Nu dajde neno“, moli mladi Nadko,
„Na polju mrak je, ciči zima ciča,
Baš sad je hora, majko, da se priča;
Ti umieš pričat i liepo i sladko;
Ta zimska noć je duga — dan je kratak,
U peći glavnja još po malo gori,
A tu ti stolac, tu i kolovratak.
Oj sladka majo, pričaj Nadku, sbori
O vukodlacih — ne! — o bieloj vili;
Baš ona ti se Nadku tako mili.“

Večeras čas se dúlji — viek je kratak,
A peć je topla, sin se majci laska;
Proslovit neće više niti glaska,
Zavrtio se majčin kolovratak,
I nít se vije, — sinak tiho sjedi,
I kolo vrnda, — majka probesjedi:

„Daleko od nas, sinko, sred planine
Uzvisilo se čudno zelen-brdo,
Tu nejma nigdje ljudske postojbine,
Nepase gorom bjeloruno krdo;
Iz stiene pršti srebrnica česma,
Napajat ide crnu zemlju vlagom,
Ko pjesma zvoni — gine kao pjesma.
Vilovskim vrelom ta se česma zove,

Tu obnoć vile zlatnu kosu pletu,
Poskakuju ti tuj u kolokretu,
Čarobite im pjesme srdce love,
Vilovske pjesme — pjesme bajalice,
S nebesa ko da ciliču im žice,
Da srdce stane, — da se kamen gane,
Da čudom ruža širi nježno krilo,
Da zlatna zviezda do zemlje se mane,
Da pamet nezna što je prije bilo.
Od smrtnog roda kad se tkogodj nadje,
Te smjelom dušom na to brdo zadje:
U svoje kolo mah ga vila hvata,
I miti čarom — očima osvaja,
I mámi pjesmom, — bistricom opaja:
Vilòvnjak on je, sinko, od tog sata.
Pred okom njegvim sviet taj smrtni gine,
Munjevita mu bukne duši sila,
I propjevat će glase u viline;
Oj sinko! zato čuvaj mi se vila!"

Večeras čas se dulji, viek je kratak,
Već maja driema, stao kolovratak,
I oganj gine, tek plamečak mrući
Na okno sieva čudno titrajući,
Na oknu gori živo cviet ledeni,
I plamnim cvatom drhćuć se rumeni;
Bjelolika mu s cvieta nikne dieva,
Mladiću pjesmu bajalicu pjeva:

„Oj dodji, Nadko, dodji dušo mila!
Na vilinbrdu nada ti se vila.“
A Nadko gleda, gleda čudan znamen,
Zahuji vjetar, — umre cviet i plamen.

I zima minu, pramaljeće sinu,
Lahorić topli zemlju iz sna ljubi,
Zelenilom se dol i gora rubi;
S nebesa mutne oblačine ginu,
Mjesto njih jato prosulo se zviezda,
Na tamnu nebu čudno zatrepeće,
Ko kada krilom ševa zalepeće,
Po buri bjegnuv iz mekog si gniezda.
„Na poso, ljudi!“ zove kućegazda,
Iz sela ljudi k poslu mravom grnu,
Uz brazdu već se niže poljem brazda,
Sjemèna gramze u zemljicu crnu.
A Nadko? — Nadko miruje i šuti;
Čudnovito mu svjetlo oči muti,
Od pluga bježi, kolu se uklanja,
U sanku bdije, a na javi sanja;
I mraz ga bije; plamen prsi žeže;
Uzkrilit će se sada lakim krilom,
A sad ga nješto opet k zemlji steže,
Sad goni, sad ga drži tajnom silom,
Čas plače snužden, čas se smieši sretan,
Ko kada vijor vitla malo perce,
Mladiću srdcem kreće u namjerce
U čuvstva raznih vrtlog zagonetan.

Nu usred slasti čudne i užasa,
Munjevite mu usred miene ove,
Otajstven milo glas mladića zove,
Ko bajni odziv svuda mu se glasa:
„O dodji, Nadko, dodji dušo mila!
Na vilinbrdu nada ti se vila.“

I pusti majku, rod i rodno selo,
Prošastih dana spominjanje cielo;
Zaputio je — nezna kamo, kuda,
U grdnu pustoš čovječjega truda.

Objèručke se pòda za zanatom;
Kovačem postav težkim bije batom,
Na nakovalu vrelo gvoždje kuje,
I mač i kosu, strielu udešuje.
Gle mieh se nadme — iskre daždom prše,
Od zviezda kanda mrvice se krše;
Al žarke iskre vatreno su sjeme,
U ljudsku grud ih nebesnici spreme.
U same iskre srdce zaiskrilo,
A nakovalo Nadku proslovilo:
„O dodji, Nadko, dodji dušo mila!
Na vilinbrdu nada ti se vila.“

Učenjak posta, — reda, sbija misli,
Po strogom putu znanosti ih čisli;
Desegnuv sunce, nebom zviezde broji,
Vedrinom božjom točan put im kroji.

Iz starih knjiga mudrost svu izkapa,
Od mudrog truda izdala ga sapa.
Nu kad si mladić mirnoj u samoći
Natovario mudroznanske brige,
I bdijuć gladan, hladan ciele noći
Proučit htjede starovječne knjige:
Zamutiše se mudroželjne oči,
Pismence predanj za pismencem skoči,
Pismênâ kolo titrajuć se kreće,
Komarac pjeva zujeć oko svieće:
„Oj dodji, Nadko, dodji dušo mila!
Na vilinbrdu nada ti se vila."

I baci knjige, — pa junakom bude,
I vražje sdvojan traži ljute striele,
I trpi rane, žedju, glad i trude,
Na rosnoj zemlji probdi noći ciele;
Nastanio se pod svoj bojni šator,
Bjesnoćom rata biesnost svoju guši,
Kud gledne, vidi smrt i krv i zator:
Odlanut ipak neće mladoj duši.
Jer zveka mača, vatrometa gromi,
Gdje dušu ljudski bies u tielu lomi,
Jer umirućih uzdah — kletva zadnja,
Gdje zlatni priestol štropotom se mrvi,
U vlastitoj gdje narod tone krvi
Strahotom divna to mu bila skladnja,
A odziv njezin: „Nadko, dušo mila!
Na vilinbrdu nada ti se vila."

„Da, k vilinbrdu!“ kliknu mladi Nadko,
„Po priči majke još te živo pamtim,
I pamteć tebe cielom dušom plamtim,
Iz prvog vieka spominjanje sladko!“

Mladića spopa desnica nebeska,
U očma suza uznosa se ljeska,
Iz svieta bjegnu — leti, leti, leti
Kroz noćne šume, pustošnom vrleti,
Preleti munjom nebotične vise,
Preleti strielom sunovratne klise;
Kud jedva zviere mosti preko rûpâ,
Krilovit Nadko lakom nogom stupa:
I pošto triput sunašce se skloni,
Na vilinbrdo čežnja mladca doni.

U vedro nebo sjajna skače gora,
Od vieka mlada, starija od svieta,
A posred gore ključa česma sveta;
Bez sunca, noći — tu je vječna zora.
Tu nejma zime, ljeta, žege, leda
Tu cvjeta, plodi vječno pramaljeće,
Iz ploda pak se novi cviet promeće
Neopazice oku, što ga gleda.
Ni sjevera ni kišnog nejma juga,
Tu nitko nezna, što je starost, tuga.
Ni što će milja strujom dugih lieta
Zamotrit križem vasionog svieta,
Vaskòlik objam razkoši čudesne
U mladca oko jednom zrakom bljesne.

Od tolkog čuda vilović umorni
Vas u se klonu, razmišljanja lišen,
Dok gorskog raja suglas čudotvorni
Nenasluti mu duha cilj uzvišen.
Cjelinom bajnom oživnulo cvieće,
Iz cvietka svakog pline magla biela,
Od cvietka k cvietu željica ju niela;
Oko njeg šuškat, šaptat se je čulo,
Gle! magla prima oblik već životan,
Iz lista ruka, tuj iz rose oči,
Iz ruže lice jednim trenom skoči;
Sve spline sad u vienac živ, divotan,
A uz to zvoni pjesma milosladka;
Vilòvsko kolo uhvatilo Nadka.
Vilòvsko kolo vije se i vije,
Ko okresnice letaju im kose,
Za njedrom zviezdu, plam na usnah nose,
Ko majski sanak svaka mu se smije;
I ta i ona mladca mami, hvata:
Vilòvnjak bude Nadko od tog sata.
Tu stade kolo — muknu sbor djevicâ,
A ponajljepša liepih gorskih vila
Mladića plahog nježno ogrlila,
I poljubi ga — vila pjevalica.

Oj znaš li, brate, čuvstva materina,
Kad svoje čedo cjelujući nina?
Oj znaš li otca stisak nježni, vrući,
Jedinac kad se vrati svojoj kući?

Oj znaš li radost, kadno mornar vrli
Po biesnoj buri vjernu ženu grli;
Oj znaš li kliku burnu, mili rode,
Kad narod sgleda prvi dan slobode?
Dà, tako blago, tako voljko, milo,
I sto put blaže Nadku ti je bilo,
Kad plamni cjelov vile pjevalice
Mladiću mlado ozorio lice.
Alojski cviet pod spregom lista kruta
Podriemo sunca željan dugo doba,
Al eto dana — puca kora žuta,
Milòduh cviet se krisi iz svog groba,
Ponosit k zviezdam vit i tanan skoči,
Iz zlatnih pera svietu melem toči:
I pjesnikova duša tako mlada
U polusanku sluteć dugo čami,
Al sunce bljeskom zastor razdre tamni,
I slavje slavi pjesnik iznenada.
Na ovom brdu pri toj svetoj vodi
I Nadko tako pjesnikom se rodi.
On jedva misli, — minuli su danci
U nepameti zavjek zakopani.
A što će biti? — Nade, slutnje, sanci.
A što je sada? Glavu srdce zanì!
Nezamislio misli nezavisle,
Jer biele su ga ruke na grud stisle,
Na jelena ga zlatnog vila djela,
Uz plaha mladca sama vila sjela.
Zagràbce jelen jezdi uz nebesa,

Od zemlje u vis prema suncu smiera;
Vilozobnim ga bičem vila tjera,
A munjom žvali silu hitrog biesa.
Sunčanim zràkam nalikuju prami,
I oči, bliešte, burne dvie pučine;
Od mládja halja tielom joj se vine,
Nebolik plašt se rajskoj u pomami
Talàsa za njom šumeć ko olujom,
Daleko zviezdnom zavlačeć se strujom.
I pucka bičem — prema suncu juri,
Plahovitoj je nalik zimskoj buri,
I mune brže, nego miso svane,
Neg zraka na sviet s božjeg sunca pane:
A zemlja pada, gine, — poput kaplje,
Ko suza drhće usred plamnog svieta,
I mine nakon, ko što rosa s cvieta.
Tu stade jelen pred vilinjim gradom,
Od alemkama stoji grad saliven,
A srebrom, zlatom, biserom pokriven.
„Gle svieta!“ kliče vila milku mladom.
Razgalio se srdcu obzor tiesan,
Čudesa shvaća vilenjaka miso,
I migom oka svemir sav opiso,
Poklečke vili pjeva velepjesan:
„Nebesa pjesmo, krilatice božja,
Najvišje sile ogledalo vierno!
Gle smrtan stvor ti pade do podnožja,
Veliča tebe, klanja ti se smjerno!
Kad pusti ništar iz dubine zjao,

Svjetòtvorna ozvala se slova;
Iz tminâ buknu migom sto kresova,
Mladovjek sviet je prvim danom sjao.
U suglas divan sva se narav složi,
I sljubila se protivna si sila,
A prva jeka na taj poziv boži
Čarobita si pjesmo tada bila!
Po tvojoj skladnji kreću se nebesa,
I dušu prima mrtvog tvora smjesa;
Uz zvuk ti čovjek rodi se, uspieva,
Nad grobom svojim ljudski rod te pjeva;
I ledne prsi plamenom razgaraš,
Vrlinu slaviš, a hudobu karaš;
Divljaka mekšaš, miluješ, uljudiš,
Iz robstva narod na slobodu budiš.
U alem-vienac suze jada nižeš,
Veselja klikom radost uzveličiš,
Na snagu duše ponikle nam dižeš,
Ljepotu zemsku vječnom slavom dičiš.
I s tebe moli, smieši se, i plače,
I s tebe srdce umie ljubit jače,
A istina, što živ ju nenad vlada,
U tvoje negve podaje se rada.
Prevalit umieš dalek obor zviezda,
Zaludu kamo slabo sgadja oko,
Ko zlatan leptir titraš u visoko.
Ti riešiš grlo pticam usried gniezda,
Slavulja s gromom tvoja sila spregne,
Bogòvat s tebe smrtni čovjek tegne,

Iz ništa tvoreć nove čudne sviete,
I s tebe misli s neba mu dolete.
Čaròbita si, pjesmo, k tebi duša,
Ko k suncu čezne ruža razvijuša;
O daj, da s tebe duša bude čista,
Kristalom bistrim da se svietom blista,
Da pravda vječna dušu mi probija,
U svjetlo dúge da se razavija.
Na vječni evo sklada ti žrtvenik
To mlado srdce, čiste osjećaje,
— I proklet bio, ako neuztraje,
Mladòvjek božtva tvojega svećenik!"
Zatečen čuvstvom mladić sakri lice,
Privinuo se uz grud pjevalice,
Posmješkujuć ga liepa vila grli.
Sa pobratimom u svoj dvor pohrli:
Tu njeguje ga, drâga, uči čarom,
Da mišlju dopre do dna svjetskog gliba.
Na mekih prsih cjelujuć ga ziba;
Darivala ga travom odoljanom,
Da liep se mladić može takmit s danom.
I rieč mu cvala, ko da čemin cvjeta,
I duša sjala, ko što more čisto;
Nebesâ mu se trak u oku blisto,
A srdce shvati osjet cielog svieta:
On njegda čovjek — slab i smrtan bjesnik,
Uz vile njegu posta čitav pjesnik.
Nu minu vrieme kao brza rieka,
U moru vječnom bez traga se gubeć,

I mladić blažen, bielu vilu ljubeć,
U raju prosni do tri duga vieka.

Naišla sjeta, u grud mu se svrati,
I mladić vili napokon prihvati:
„Ljepotice mi, divna alem-dušo!
Na moje srdce težka pada korba,
Blagòće puno uz tebe sam kušo,
Al niesam kušo, što je sviet i borba.
Mladića digla si me iz mog praha,
Nadahnula me silom višnjeg daha,
Da prorok pravde lažnom svietu budem,
Nebesa plod da prignem slabim ljudem.
Vilovat zemlji čežnja me obuze,
Da tminam zemskim vječnu luč zapalim,
U boli, borbi srdce da okalim.
Neznade za slast, tko nepozna suze,
I jakim bit ćeš samo sred slaboće,
A slab ćeš ostat plandujući dovjek.
Vilovnjak jesam, al sam zato čovjek;
Dopust' mi u sviet — svieta mi se hoće!"

„Namamljuje te u sviet srdca žudnja,
U dòmovinu ljudi da se vratiš?
S nebesa visa da se sunovratiš
U vrtlog dvojbe, kušnja, muke, bludnja?
Mladòvjek brate, goriš biti junak,
A često ciena krieposti je varka;
Plemènit nagon, želja često žarka
Pokršila se kano o hrid čunak;

I često dušu svlada ljudska narav,
Ništàvilo je sreća, bljesak varav,
Nu neka! Idi! Od mene ti prosto!
Taj zlatni prsten još ti na put dajem,
Sa vilinim te navjek vezó rajem;
Na daničinoj vatri ti je skovan,
Po krugu neba bezkonačno snovan;
Divotvorne je dar ti ovaj ciene,
Ko vilin spomen smagat će ti moći,
Nekreni vjerom, tad bo zlo ćeš proći;
Oj čuvaj prsten, pa se sjećaj mene!
Al pamti većma, da te žena rodi,
Da čovjek jesi! Svud mi zdravo hodi!"

Povratio se tvoriti čudesa,
Božanskom liku ljude upriliči,
Vrlinu pjesmom dignu i prodiči;
Na zemlju pjesmom prenio nebesa,
Vilovskom silom roblje oslobodi,
I pustoš bujnim vrtljem preporodi.
Po svemu svietu ide o njem priča,
Sve Nadka zove, slavi i veliča.
I zove car ga do svog zlatnog stola,
Vilòvskim čudom da se slavi kruna,
Posadila se svake dike puna
Uz otca cara mlada kći ohola.
Po dvoru zvoni pjesme bajni žamor,
Al ona osta kao led i mramor.

U sladji prebir sklada sladko žice,
Al hladno osta carske kćeri lice.
U gromne glase udesio strune,
Ni okres munje licem joj nemune.
Tad stisnu zdvojno zlatni prsten vile,
Uboden ledom carevice hladne,
Iz dvora carskog bezobzirce padne:
„Čarobit daru, sad mi čaraj, tvori!“
Iz zemlje zlatni uzdigli se dvori,
Od carske ljepša palača mu sjala,
A carevica tim se umekšala.
I glas se čudni za čas pròsu svietom:
„Vilovnjak Nadko posto caru zetom!“
Ko zlatan kukac povrh biela liera,
Na usnah žene driema Gavan — Nadko;
Probuktale si sne iz mozga tjera,
Uživat mari sadašnjost si sladko;
Ljubakajući davi uspomene,
U zlatne žice nikad već nedirno;
Tek kadšto iz sna tajan glas ga prene,
Al glas umukne — Nadko zaspi mirno.
U svietu sviet se rva, bori, kolje.
„I nek se kolje, tko se klati mari,
I prosto budi, da si pokoj kvari:
U zapećku se žive ipak bolje!“
I sretni Nadko spavo, pio, jeo,
A sviet se pita: „Kud se Nadko djeo?“
O klinu gusle pitaj! Hasne male!
A žice su im davno popucale.

Al jedne noći — bila zima kruta —
Prohuji zemljom mećavina ljuta,
Nebesi munje unakrst se gone,
U zlatnom dvoru prozori zazvone,
I svieća noćna drhće s mraznog daha,
Ko s noćne ježnje kukavica plaha,
Nad posteljom mu zavjesa lepuće,
Ko slaba kreljut ptice umiruće.
Sa mekih usnah carevice žene
Strahovitim se vriskom Nadko prene,
Bjelutak oka krv mu zarubila:
Na prozoru mu stoji blieda vila.

„Oj jadni druže — eto opet vile!
Osvećujuć se da ti dušu strese,
Da naspe u grud sve zdvojenja biese,
Da sažge strielom uvele ti žile!
Jer vili rajskoj ukrao si svieću,
U zemlje noći da si tražiš sreću;
I vilâ raju oteo si zlato,
Zakopao ga u to zemsko blato;
Za glasnu pjesmu prevario vilu,
Da kupiš sebi gizdavicu gnjilu,
Uvrebao si pravde vječne miso,
Na pazar slasti putenoj ju vrgo;
U zlatnu knjigu ime si zapiso,
Iz zlatne knjige sám si ime trgo.
Oj znaš li vilu, bezumniče mladi?
Dà, vila dodje, da ti srdce vadi!

Al neću! — davno već ti srdca nema,
U mrtvu sanku liena duša driema.
U nepamet ti crno ime palo,
Il prezirom se samo spominjalo,
Na ruglo budi oku ljudskog puka;
Ko bič te tjeraj glad i jad i muka,
Kudgod se zemljom noga ti potuca,
Nek sjećajuć se tvoje srdce puca,
U biedi tisuć lieta proživio!
Oniemio! Oj proklet, proklet bio.“

I zinu zemlja — grad i žena propa,
Prokletstvom svojim vila ih zakopa.
A Nadko? Nadko bjeduje i šuti,
U bolnu srdcu sto mu jada ljutih;
I niem je, niem je! Htio bi da rukne,
Zagrmit rad bi, da mu srdce pukne — —

I često noćju a uz muku biesnu
Zakune strielu božju, da ga satre,
Na čelu gle mu istinu nebesnu
Pismeni žarkim vjekovite vatre:

„Kog vila zovne pjesmom pobratima,
Da nevjerom si nebude joj kriv,
Od dvaju jedan put odabrat ima:
Vilovat do viek il mrtvovat živ!“

L a s t a.

(1873.)

Leti lasta preko mora,
Leti lasta preko gora:
Na kraj selà
Na krov sjela.
Čuj me, lastice, čuj!
Šta si vidjela tuj?

Do prozora sjedila djevica,
I mekani prela lan,
Na licu joj cvala ružica,
Oj pjevala cieli dan.
Kraj velike ilove peći
Sva blažena starica sjedi,
Jedinicu milo si gledi,
I sniva o raju, o sreći.

Leti lasta preko mora,
Leti lasta preko gora;
Na kraj sela
Na krov sjela.
Čuj me, lastice, čuj!
Šta si vidjela tuj?

Do prozora uzdiše djevojka,
Na ruci joj dragulj sja,
I blieda čeka vam miloga.
„Dà, doći će! Je l'?“ Tko zna.

U ruci majčici knjiga,
Tu moli, moli i moli;
Ah staricu peče i boli
Sramota, žalost i briga.

Leti lasta preko mora,
Leti lasta preko gora;
Na kraj sela
Na krov sjela.
Čuj me, lastice, čuj!
Što si vidjela tuj?

Do prozora ležala djevojka,
Oko nje venuo cviet,
I ledene ruke si skrstila,
Na prsih joj križić svet.
Šapućuć „Pokoj i amen!“
Već majčica oči joj sklopi,
Pa svetom ju vodicom škropi,
I dahne — i bude kamen.

Leti lasta preko mora,
Leti lasta preko gora;
Na kraj sela
Je li sjela?
Čuj me, lastice, čuj!
Neima lastice tuj.

Strmogled.

(1874.)

Samoživ vlada Vladko ban,
I pust je banov bieli dvor;
Tu sjedi mladić noć i dan.
Šta mari on za pir i sbor?
Ni gusala, ni pjesme sluša,
Ni punih čaša glasni zvek.
Mučaljiv gine mladi viek,
Obumrla mu reć bi duša.
Tek kad ga u lov nosi hat,
Gdje usred gore vuke stiže,
Il kad se narod listom diže
U svietoborni srćuć rat.
U snagu tad se prene živu,
Obujmio ga reć bi bies:
I nedobitnom nalik divu
Obara sve ko grom i tries.
Al mine l' rat il mine l' lov,
Pod pusti pak se vraća krov,
I oko gasne, ruka klone,
I ban u tugi opet tone.
I jezera ti mutnog val
Kamenit tako bije žal,
Iznebuške se prene, djipi,
Kristalne baca gore, kipi,
Sav sviet će, reć bi, slomit boži;
Al bura gine, jarost mine,

I staklene se vrh gladčine
Žalostiv pokoj opet složi.

Zabrinuo se narod s toga,
Jer pravedan bje Vladko ban,
I lav, i dobar kao dan.
Dà narod ljubi bana svoga.
Povrvila bi jednog dana
Boljara četa i župana,
Nek Vladislav im kaže mladi,
Sa čega njegvom srdcu jadi.
I dodjoše u banov dvor.
Kad Vladko vidje cieli sbor,
Kad čuo, zašt se narod kini,
Odvratio je to družini:

„Junaci! ja sam vaša glava,
I godina sam veće pun;
Al šta će meni čast i slava?
Šta moga otca sjajni trun?
Kad nikom, nikom neimadem
Djedova mojih namriet vlast,
Moj rod da mora, kada padem,
U crnu zemlju sa mnom past.
U vieću, sudu, sred bojišta
Dà svuda vojvoda sam vaš,
I samo vaš — jer svoga ništa
Ja neimadem — ništa baš.
Nećutim dodir ruke biele,
Nit gladim kose zlatni pram,

Neokusih još usne vrele,
Suncolik neznam oka plam.
Za ljubavlju mi srdce tuži,
Jer vrela mi je mlada krv.
Mravuljak s mravicom se druži,
I crvku ima mali crv;
Al ja gospodar cielim krajem,
Ja venem tude sam i sam,
Samoživ mlade dane trajem,
Ko usred ravna polja kám.“
Tad župan prvi sborit stane, —
Srebrolik pram mu kaže viek —:
„Oj lako zato, mili bane,
Toj boli nać ćeš skoro liek;
Plemenitih i liepih kćeri
Imade dosta cieli rod.
Ded sokolovim okom mjeri,
I biraj, bane, koju god;
Dà, biraj koju kćer župana,
Jer takav nam je običaj,
Doživiti ćeš vedrih dana;
I minut će te jad i vaj.
I dobra sreća će ti dati,
Da komu namreš djeda vlast;
Milolik nek ti porod cvati,
I ime će ti viekom cvast!“

Al ban će njemu hrlo na to:
„Razumiem, starče, hvala zato!

Razumiem tvojih usti riek;
Već odpre znadoh za taj liek.
Dà, mjerih kćeri sve župana,
Al ni'edna nije za me bana.
Taj stari zakon, starče znaj,
Mom srdcu baš je otrov, vaj.
Ne, toga neću, neću dovjek;
Gospodar jesam, svoj sam čovjek,
Jer ljubav nezna, šta je pleme.
Šta marim ja za svjetli rod?
Ponajljepšoj ću vjenčat tjeme,
Ma bila ona čija god.
Upitaste me za moj jad,
Izliečit ću ga, ljudi, sad;
Dà, kunem vam se banskom glavom,
Djedova grobom, svojom slavom,
Mirovat prije, vjere, neću,
Nit vratit se u ovaj dom,
Životu dok nenadjem sreću,
Vjerenicu si srdcu svom."
Ukočile se svačje oči,
Al ban munjonog s truna skoči,
Poklopio je hata biela,
Odletio je kao striela.

Ko kad se ptica k zviezdam vine,
Krilonog konjić zrakom pline;
Ni netiče se nogom tala,
Ni nezna, što je kamen, trn,

Što dub, što potok, ponor crn;
Il žeglo sunce, zviezda sjala,
Sred tuče, groma, striele, praha,
Sve kipeć pjenom i bez daha
Tri puna konjic juri dana,
I mahnit nosi — koga? bana?
Ne, — reci: vihor nosi mahnit,
Sve spreman satrt utamanit;
Ne, — reci: oblak nosi crn,
Da strese smrt na klas i strn;
I plamen nosi, nosi led,
I sladak melem, gorku zlied,
I bodljiv trn i cvietak ubav —
Nedoželjenu žarku ljubav.

Ah ljubavi, ah tajno sveta!
Vjekovita ti dušo svieta,
Života gorkog sladki mede,
Ti sunce usred crne biede,
Čarobit boljeg svieta slute,
Dokučit tko će tvoje pute,
Gdje neznan stvor se k stvoru vine,
Da duša s dušom u sklad spline?
Božanstva baštinice mila,
Pred tvojom silom šta je sila?
Šta sviet, šta ljudi, da te nema?
Sred groblja čeljad mrtva, niema!

Sav kraj bje junak već obašo,
Al banice si nije našo.

Poniknuo bje glavom ban;
Nu kada zadnji bljednu dan,
Pred maleno je selo pao;
Tu njegov vierni konjic stao.
I gleda, vidi: živi ples!
Kroz nojcu glasna svirka zvoni,
Koloplet brzi tuj se goni,
Tu proljetni se pali kries.
Zorolik plamen tminom titra.
Pa kako čeljad leti hitra.
Čas vienac nikne — sjevne toka,
Čas djerdjan — iskra crnog oka,
I bielo ruho — sablja sjala.
Čas biser-zubi — nožka mala.
Mladića sto, sto mladih dieva
Glasovitu si pjesmu pjeva.
Sad — kolo vrisnu,
Med četu plahu
U ciglom mahu
Gle mladić se tisnu,
I viknu: „Stan!
Ja vaš sam ban!"
Na dievu stavi zlatni štit
I reče: „Banice vam evo!
Ti najljepša mog kraja dievo,
Ti dušo moraš moja bit!
Nit pitam, tko ti otac, brat,
Nit pitam, kakva ti je mat,
Nit marim, kakav ti je rod,

Ma bila, dievo, čija god,
Za tvoga lica pitam kras,
Pred narodom u ovaj čas
Ja na te mećem banski štit,
Ti moraš, dušo, moja bit.“
I za pojas ju hvata,
Pa stavi ju na hata.
Ko čudan san,
Ko preko neba zviezda jasna
Uminu ban
I banica mu krasna.

* * *

Nad jezerom vrh klisurine,
Gdje česvina se tamna vine,
Vedrine modro-zlatne bliže
Visoki banov grad se diže,
Bjelasajuć se širom gore;
A prilika mu biela pala
U glibe vodnog ogledala.
Tu čuješ rano prije zore
Na mladog dana prvi siev
Slavuljev bolni, sladki piev;
Tu ćutiš prvi majski dašak,
Što potitrava zelen-listom,
Vedrinom noseć u vis čistom
Miloduh mlade ruže prašak.
Il kada tija večer pane,

Kroz mrak ti šapće vode šum,
Čas mjesečina zlatna plane
Kroz riedki brez, na tamni hum;
Čas površinom crnih vala
Svjetluca žarkih sto svjetala,
Prelievajuć se usred tmine.
Sve titra, titra, mine, gine.
U ovom divnom gorskom gradu
Nastanio si bane mladu.
I reče ženi Vladko ban:
„Tu nam je, dušo, sreće stan!
Posegoh u sviet stravljen, sliep,
I sretna bila moja ruka.
Šta meni sada briga, muka,
Kad stekoh tebe — alem liep.
Ja mrzim himbe prizor varav,
Bez živa srdca govor sladak,
Bez žarke duše oblik gladak;
Ja ljubim sviet — ja ljubim narav —
I zato tebe, dušo, stavi'
Na kalpak banov kao cviet,
Divoti tvojoj, tvojoj slavi
Nek klanja mi se cieli sviet.
Vrh ruže kaplja rose sjaješ,
Ko krila golub skladaš ruke,
I hladiš živog srdca muke,
Mrtvacu živom duše daješ.
Sa tvojih oči sunce gasne,
Od tvoga daha kopni led;

I tko ti dirne usne krasne,
Ah gorak mu je pčelin med.
Ja rodu dajem um i mač,
Da krojim pravo, blažim plač;
Ja rodu dajem blago, vlast,
I sreću, slavu, silu, čast;
Ja dajem svomu rodu sve,
Al tebe, dušo? Nikom, ne!
A ti? — O sbori, kazuj, zlato!"

A ona — skrsti ruke biele,
I jednim dahom duše ciele
Odvratiti će stidno na to:

„Ko nebo ljubav mi visoka
Ko more vjera mi duboka."

Ko kada škrtac blago skriva,
Te raduje se zlatnom sjaju,
I banova sad ljubav živa
U draginome naručaju
Od zlatne kose gladi pram,
U crnih oči gvireć plam.
Tu samuje sa svojom dikom,
Kad odmora mu daje sud,
Il briga roda, rata trud;
Al ženi blizu neda nikom.
Dà stravljen strašću izda nakon
Po banovini oštar zakon:

Do banice da nesmie živ;
I tko bi toga grieha kriv,
Po banovine strogom pravu
Za grieh taj neka gubi glavu.
A ona? Šta je ona znala?
Ta cielu mu je dušu dala.
Taj plavetnoga vala sjaj,
Taj modrog neba vedri raj,
Taj zelenoga lista siev,
Slavulja malog nježni piev,
I cjelov vojna — to bje dosta!
Bijaše sretna — jada prosta!
Ko usred dvora samcat cviet
Ni nezna što je drugi sviet.

Bje pod kraj jednog ljetnog dana,
Iz lova eto natrag bana.
Sad s konja skoči, — u tom mahu
Ni nesluša si stražu plahu.
Ko da su nosila ga krila,
Put žene goni srdca sila,
Do vrata dodje, — stane — sluša,
Šta radi, pitajuć se, zlato?
U njegvom uhu ciela duša.
Ko zmija uzvrti se na to.
„Čuj! — Šapat! — Govor! — Čovjek! — ljubi — !“
Ko mramor blied zaškrinu zubî:
„Mužkarac — kod nje!“ Čelo grebe,
I hvata mač si — nešt ga zebe;

I porumenje — nešt ga pali:
Sad biesan k banici navali:
Nju grli mladac, junak, liep,
I ona smieši mu se milo.
A banu — ruknut — mrieti bilo.
Bijaše gluh i lud i sliep,
Ban skoči — trgnu, rinu,
Mladenac liep se svinu
Ko sgažen crv,
Po mramoru se puši krv.
I bane skoči u taj čas,
Mladiću hvata krvni pás,
Mladića šakom dignu,
Mladića k oknu prignu,
Za kosu ga uhvati,
U jezero ga sunovrati.

Sa ubojite sablje zatim
Mrtvolik ban si krvcu briše,
I vikne: „Sad da tebi platim."
Tuj leži ona, — jedva diše,
Ko snieg je blieda, — oči sklopi;
Mladića krv i njoj poškropi
I pram i halju. — Poput tigra
Krvniku banu oko igra.
„Zar i nju? — Neću — Bludna, kriva
Sa svojim griehom budi živa;
Nek jad te ruje kao krt,
To bit će kašnja, ljuća smrt."

Al na noge se ona prenu;
„Oj bane, sad si slušaj ženu.
Ti bànu u moj prosti sviet,
Ugrabio si nježan cviet;
Nit pitam, reče, tko ti brat,
Nit pitam, kakva ti je mat,
Nit pitam ja te za tvoj rod;
Ma bila, dievo, čija god,
Ja na te metnem banov štit.
Ti moraš, dušo, moja bit.
I posve sam se tebi dala,
Odvratiti sam samo znala:
K o n e b o l j u b a v m i v i s o k a,
K o m o r e v j e r a m i d u b o k a.
Al ti si slabe vjere, bane;
Taj mladić, što tu mrtav pane,
Jer mene od srdca poljubi,
Taj mladić, kog ti sablja ubi,
Taj mladić, neka ti je znat,
Bijaše meni rodjen brat.
Oj s Bogom, bane!“ — To izusti,
Munjimice se sa visine
U jezero sad pusto spusti,
U vrtlog pada, tone, gine.

* * *

Sred jedne jame driemlju oba,
Al skoro niknu iz tog groba,

— Što živ ga nije znao prvo —
Tankovito i čudno drvo.
Put grada stablo mu se digne,
Ko k vojnu da mu ljubav gine;
Put groba mu se granje prigne,
Ko da ga žalost k bratu vine;
Na kosu nalik list mu blied, —
A ime mu je strmogled,
Kad jezero se gorsko biba —
U bjesomučnoj noćnoj buri,
I pećinu pod gradom šiba,
Na biesnu hatu ban dojuri,
Pa na grob sjedne; — čelo stisne,
Kroz mukli jauk ljuto vrisne:
„U vieću, sudu sred bojišta,
Dà svuda vojvoda sam vaš,
I samo vaš — jer svoga ništa
Ja neimadem — ništa baš.“

Dva Dujmovića.

(1875.)

Krila ti desnog, galebe,
Reci mi dvorovi čî su,
Što no se bieli ponose
Brača na strmom visu?

Jesu li gusarski stan,
Užas biednom mornaru?
Dignu li gradinu staru
Vojvoda, kralj ili ban?

Nije to carska palača,
Nije to gnjezdo gusara,
Ali je dika velika
Braču gradina stara:
Dujmovićev je dom,
Hrvatska kuća prava,
I pod lancima lava
Vierna plemenu svom.

Krila ti desnog, galebe,
Zašto su pusti dvori?
Zašt' se niz gladke valove
Vesela pjesan neori?
Zašto sve gluho ko grob?
Gdje su junaci stari,
Gdje li smjeli mornari?
Koja ih zastiže kob?

Živio starac Dujmović,
Čestita glava sieda,
Blažen do dva sokola,
Do dva sinka si gleda;
Liepo mu sazrio plod,
Staromu srdcu nada,

Krvca sinovâ mlada
Slavni će ponovit rod.

Junačkom mladac desnicom
Jedra sred bure ravna,
S bogatim Indije tovarom
Plovi im korablja slavna;
Oštar je mladencem i mač,
Razbojske šajke mora
Bježe od Dujmović-dvora,
Dalek od puta im Brač.

Ali će jutra jednoga
Dujmović sinovom reći:
„Dosta je morskoga landanja,
Hvala Bogu na sreći;
Drugi nek goni naš brod
Ciljem dalekog briega;
Evo na glavi mi sniega —
Zar da nam propadne rod?

Na srdcu dvie vam djevojke,
Do dva rumena cvieta;
Hora je nositi jabuke,
Mlada proliću ljeta,
Sklonit se u dom je čas:
Sidro su stalno — žene,
Djevojka jadnica vene
Težko čekajuć vas!

Evo me ljeta pritisla,
U grob vam otac gleda,
Ali mi želja jedina,
Svietom se razstati neda:
Ploda svog želim si cviet,
Unučad Dujmović stari
Očima gledati mari:
Pa onda će sladko mriet!“

Starcu glava klonula,
Srdce mu rieči uze,
S brade i lica uvela
Guste mu kanule suze.
„Hoćemo, ćako, da!
Jednom još pusti mornare
Nevjestam tražiti dare!“
Klikoše sinka mu dva.

* * *

Svilne se viju zastave,
Svirac glasovito sviri,
Zvekeću toke srebrne,
Hrlo se kolo širi.
Klikom jeknuo dom;
Zaručna pjesma pjeva,
Suncem sievala dieva,
Puške grmio grom.

„S Bogom, otče naš čestiti!
S Bogom, majčice stara!

S Bogom, dušice nevjeste!"
Kliču do dva mornara,
„Kada pak spazite nas,
Valja vama, da znate,
Kupiti sinovom svate!"
Isti odoše čas.

Ura za urom minula,
Mjesec za mjesecom lazi,
Majčica tužna se brinula,
Sinovlji brod da spazi.
Tužno stajao žal,
Ništa, ah ništ' se nevidi,
Tek pod stanovnom hridi
Muklo šumori val.

Bože! Dodjoše glasovi,
Ribar ih mletački done,
Sutra će doći sinovi,
K Braču ih vjetrovi gone:
„Sinci, sinci će doć!"
Kroz suze klicao tajko:
„Zovi svatove, majko!
Radi cielu mi noć!"

Svilne se viju zastave,
Svirac glasovito sviri,
Zvekeću toke srebrne,
Hrlo se kolo širi,

Svatovsku pjesan čuj!
Stidne nevjeste stale,
Poput sunašca sjale,
Sad će bit mladenci tuj!

Morem se jedra bielila:
„Amo de! Vidiš li, ženo?“
Plakao starac od srdca:
„Oni su. — Eno ih — eno!
Bože! — Blažen li čas!
Baš do krmila stoje,
Znam ja sokole svoje!
Ču li im veseli glas?“

Svilne se vijore zastave — —
Vjetrovi krpe im nose —
Búra uzjari bregove,
Raztrese djevojkam kose.
„Isuse!“ — Ruknuo grom!
Noć je! Striela ju sieca!
„Sinci!“ starac jeca,
„Tonu!“ — Trese se dom.

„Dajte mi čamac! — Marijo!
Eno ih! — — Jarbol se sruši!
Isuse! — —“ Talas ih zalio,
Mahnito more se puši,
Neba trese se svod.
Evo ih! Zacvieli mlada,

Koprenom mahnu im s grada —
„Isuse!“ — — Smrvi se brod.

* * *

Crne se viju zastave,
Zvonovi muklo zvone,
Do dve mlade koludrice
Krvave suze rone;
Starca ubila kap.
Prate na groblje ga pusto,
Žalobnu pjesmu uz to
Pjevao valova slap.

Desnog ti krila, galebe,
Dosta je! Šuti mi, šuti!
Suzom se oči zalile,
S jada se srdce muti.
Svietu javi mi kob:
Kao spomenik sada
Kiti zidine grada
Junačkog plemena grob.

Zmijska kraljica.

(1879.)

I.

Maglovito u davno ono doba
Povratio se božjak, liep i mlad,
Od svetog praga Isusova groba
U domovinu a u Zagreb grad,
Da poslje bure nadje blaga mira
Medj zidinami svetog manastira.
Bijaše liep, ko prvi majski čas,
Ko zviezdna noć mu igra vrani vlas,
Nadvisio je svete braće sbor,
Ko što se visi a nad grmlje bor;
A sjevnu l' oko nalik žarkoj munji,
Od plahog straha sav se svijet skunji.
Junačina bje, divno mu je tielo,
Plemenit obraz, vedro mu je čelo,
Savršena mu glava, svako udo,
Ko izpod dlieta vječno mramor-čudo.
A kakav rod mu? U kom kraju niko?
Zaludu pitaš. Toga nezna niko.
Mučaljiv jeste, mrka lica, sjetan,
Na molitvu će tek otvorit usta;
To oko kaže, da je duša pusta,
I da je mladac možda bio sretan,
Da rani mraz mu spali cvietak sreće,
I da se sreća povratiti neće.
Poviedaju si otci samostana,

Da desnici mu snažnoj nebje para
U krvnoj vojni junačkih križara,
Na mladu tielu premda neima rana.
Pred svimi on je prvi mač svoj trgo,
Pred saracenske striele prsa vrgo,
Na gole ruke hvato ljuto koplje,
U vrtlog vraga poput striele juri
I sve obara kao kosac snoplje,
Ko sam da biesan samrt nać se žuri.
Nu svaka striela pred njeg mliedna pade,
I svakog mača ustremi se mah,
Svud ruji krvlju pustare se prah,
Al njegvoj smrti neima nigdje nade.
Povratio se božjačkomu dvoru.
Pre nego zvonce a u bielu zoru
Na ranu službu braću zovuć zveči,
Već mladac sam u sjeni hrama kleči,
Pritiskujuć si obraz mrk i blied
Na kamenoga stupa kruti led.
Il kada obnoć cieli sbor već sniva,
Uz svete lampe, vidiš, drhtav plamen
U hramu stoji jedna glava živa.
Zar glava živa? Ili mrtav kamen?
Dà, živ je, živ! To dvoje žarkih oči,
Ko ognjicom se uzplamćeno toči,
Taj dah, od koga mramor-stup se žari,
Silovit to je samum u Sahari;
Ta blieda usna drhćuć mu se svije,
Ko žutim lišćem kada sjever brije.

Sad bliedne lice, sada plane krv.
Oh strašan li ga jede crv!
I moli, moli, škriplje zubî, plače,
I stiska srdce, bije prsi jače,
Razpela već se sto put usta takla,
Ko griešnik kad se radi riešit pakla.
„Zaludu, šapnu, prokleh ovaj sviet,
Zaludu vrgoh na se svite svete,
Zaludu tražih smrt od ruke klete,
I zalud oteh suncu žića cviet.
U suhi piesak molitva mi pline,
Široka rastu momu srdcu krila,
Put svieta pregnu sva mi krvi bila,
U kavezu ko ptić mi duša gine.
Mahnitac sám u lance sam se skovo, —
Ja nemogu! Oprosti mi, Jehovo!"
I bacio se o tle, pa je plako, plako,
U rano jutro nadjoše ga tako.

II.

Zelenila se gora, trepti lišće,
Leptira zove svaki mladi cviet,
To biljur-nebo sievalo je čišće,
A drvo grli zelengranjem sviet,
I ko što gorom skače živi dječak,
Sa planine kroz kamen i grmečak
Skakutao je svaki bistri vrutak.
Lahorić šapće, zujeć titra pčela,
Njoj klanjala se visibaba biela;

Slavuljev piev ti javlja svaki kutak.
Svud prostire se gorom neba plamen,
Životom drhtnu voda, drvo, kamen.
Uzvinuo se k suncu mali crv;
Ta cielom svietu reć bi srdce bije,
Ta cieli sviet se od milote smije,
A življim mahom leti ljudska krv.
I mladi božjak željno amo hrli,
Odàsvud gorski pozdravlja ga kraj;
Tu hoće svako drvo da ogrli,
Tu davnih dana osvanu mu raj.
Dà, znanica mu ovdje staza svaka,
Ta eno duba, gdje mladića šaka
Izvadila si smjelo ptičja gniezda;
Na kamu tom ga stoput našla zviezda,
Iz one stoput napio se česme;
Tu strieljo srne, ondje pjevo pjesme.
Bojazljivo mu noga čuva svaki cviet,
Što pokraj puta pod grmečkom cvao;
Mladovjek tu je isto cvieće brao.
Oh to je mladih dana divni sviet!
Nepomično mu oko šumu gleda,
Rumenilom mu cvala lica blieda,
A grud se širi, kan da jednim mahom
Napunjati se radi gorskim dahom.
I duh i srdce, pamet, duša, tielo,
Prerodilo se jednim hipom cielo.
Sve napred ide, stao. Tu je lipa.
Prekrstio je ruke. Trepavica

Prosinula mu suzom, mrknu lica:
Oh sladko-gorkog sjetio se hipa.
Tjeskoba težka padala je nanj.
Na star se pusti polagano panj.
Razmišljao je dugo, šutio, uzdiso,
A vrela suza prati svaku miso;
Čudnovato mu mienjalo se čelo,
Sad blaženo i vedro i veselo,
Sad mrko, mutno poput neba tmurna,
Oluja kada huji nebom burna.
„Početak tu je, šapnu, mog života,
A moje sreće tudi rani grob;
Tu raj i pako, muka i milota,
Tu sgazi moje srdce crna kob.
Sve što sam imo, a što neimam sad,
Preoteo mi onaj kleti grad,
Na briegu eno što se žarko rudi
O zažari ko krvni demon hudi.“
Al jedva u se tiho rieč tu reko.
Iznebuha tu spazi nedaleko
Čeljade mlado, poniknutih oči
Gdje revno preduć šumskom stazom kroči.
Osamnaest puta jedva cvala dieva.
Ah divne slike! Čisto nebo zada,
Oko nje okvir zelengranja mlada;
Svjetloba rujna djevojkom se lieva,
Pa kako putem pomiče se hitra,
I lice, oko, kosa zlatom titra.
Taj viti stas, te noge hrle, fine,

Ti drobni prsti, onaj blagi smieh
Ljepoticom ju gorskom vilom čine.
Ne, nije smrtna! To bi bio grieh.
Mladenac skoči. Ljuto dieva ciknu,
Gdje pred njom u tren čudni stranac niknu.
Zažarila se živo dovrh čela,
Drhtureć pusti prelo, natrag maknu,
Ko da joj srdce živa iskra taknu;
Ko kamen stoji, kako se je smela!
A on će njoj: „Zašt ustavi svoj mah?
Ti drhćeš. Zašto? Zar te mene strah?
Oh čudna li si. Nije, vjeruj, pravo.
Vilènjak nisam, nisam niti djavo.
Na momu licu ima li hudobe,
Na ruhu mom baš nećeš naći zlobe.
Ohrabri mi se: vitez jesam sveti,
I čuvat ću te proti svakoj šteti."
Nu ona tanke podignula vedje,
Junaka mladog bistrim okom gledje:
„Ta neplašim se, ja vam neznam straha,
Dà, vjerujte mi. Čemu da sam plaha?
I nebih rekla da ste huda oka;
Al tek se lecnuh, kada munjimice
Ko gorski u dva jelen hitra skoka
Osvanulo mi tudje, mužko lice."
„Iz ovog li si kraja?"
„Tu iz sela."
„A ime ti je?"
„Blažkovića Jela.

Mlinarom mi je otac. Čujete li
Kolesâ klopot? Mlin je ono naš.
Nà pogledajte! Tu se kroz grm bieli;
Pred mlinom stoji dragi otac baš."
„Ded sjedni časak. Da te pitam. Eno
Bjelasa grad se drvlje kroz zeleno.
Zar poznaješ ga?"
„Grad taj? Ah dakako!
Na tri ga milje pozna diete svako.
To Medvedgrad je."
„Reci, tko tu vlada?"
„Gospodar Janko. Riedko ga je vidjet,
Jer neda mu se tu na gradu sidjet.
Po svietu ide, vrši kralja posle,
A žena njegra dvore čuva dosle."
„I ženu ima?"
„Ima. Kakvu ima!
Ljepotu starac. Kao s ljetom zima.
Da stoji kruna mu vrh stara čela,
Ja nebih bome takva muža htjela."
„A ljubi li ga?"
„Toga neznam vjere.
Još nevidjeh je plakat. Na to mjesto
Dolazila je gospa Bara često.
Al vesela bje kao hitro zviere,
Pa malo, mislim, za mužem si žali.
Svi bregovi se bukom ozivali,
Kad kralj joj dodje posjetiti grad,
Ko ona liep, ko ona mlada mlad.

Baš pravi par; od dobe uprav ove
Sve kraljicom ju crnom samo zove.
Uz mladog kralja bavila se milo,
Al čudno! Muža nije pri tom bilo."
„Govorila si s njome?"
„Vrlo malo.
Ugibam joj se. Nije meni stalo.
Jer kako svud po selima se sluša,
Toj gospi Bari crna jeste duša.
Nepòhodi još svete mise, vele,
Za korizme je mrsila vam ciele.
U ruci joj je bič, i mi seljaci
Na vražijoj stojimo tude tlaci.
To nema duše. Šta joj glava čija?
Moj otac reče, da je ljuta zmija.
Al zabrbljah se, eto sunce klone,
U Remetah već večernicu zvone,
Sad lahku noć! Pa ostajte mi zdravo!
Nebojim se, ne. Niste, niste djavo."
Ko kada vjetrić tankim granjem prhne,
Čeljade hrlo nizbrdice srne.
Već nestade je. Mladi božjak sjedi,
U zelendrvlje čudnim okom gledi,
Pa sluša, kako gorom mlin klopoće;
Obujmilo ga. K mlinu mu se hoće.
Oh k mlinu vuče srdce — brani ruho!
Čuj zubi škrip u noćno doba gluho,
Čuj gorki plač — i kao noktom tigra
Zahvatio je srdce svoje. Skoči.

Ko plahi jelen prema gradu kroči.
O mjesečini bieli plašt mu igra
Kroz tamno granje. Plaho duši ti je;
Jer duh se, misliš, tamnom noći vije.

III.

To ljudsko srdce vam je kao cvieće.
Kad danja zraka umiljno ga grije,
I cviet si pera liepo razavije;
Nu sinu l' nebom večernice svieće,
Zaklapaju se pera, cvietak driema.
I srdce spava, kada svjetla nema;
Al dirne li te ljubav, mine sjeta
I poput pune ruže srdce cvjeta.
Junaka mladog dodirnu se Jela,
Uminu oblak s ponosnog mu čela,
Plamečak oka njena na to lice
Izmamio bi žive rumenice.
Tu nadjoše se često. On ju sluša,
Govorila je priče toli voljko, milo:
I što se sbilo, što se dievi snilo.
Napunila se milja mladcu duša.
Dà, nikada ju slušajuć nesusta;
Ta nije slušo, već je gledo usta,
I oči, čelo, posmjeh, sve je gledo,
Al od nje junak nikada se nedo.
A ona? Stoput kući htjede poći,
Od večera se spremala do noći.
Mladići ljubljahu se reć bi, šta li?

Nu šta je u tom, nisu sami znali.
Zahvatio bje mladca liepi vid,
Ta slika nježna, naravska i smierna,
Taj romon glasa, ta dva oka vierna,
Taj glasni smieh, taj djevojački stid.
Duboko sve to u srdce si piso,
Al nikad griešna nežacnu ga miso.
Ko što pred ružom jutrošnjicom stojiš,
Te ranu rosu stresti joj se bojiš;
Ko što ti ubrat mladu ružu žao,
Jer Bog ju liepu svemu svietu dao:
I božjak tako smieran pred njom stoji,
Krasote sve joj iznovice broji.
A ona? Gleda, gleda ga i sniva.
Tu sjedeć do njeg vesela je, živa,
Daleko od njeg ćudljiva i sjetna.
I uz njeg, bez njeg žalostna i sretna,
Zar ljubav to je? da ju tkogodj pita.
Ta božjak jeste, sveta na njem svita.
Al obnoć njemu krv se k mozgu valja,
Haljinac Nessov mu je sveta halja;
U vječnost čas se noći njemu dulji,
U tminu žarkim okom bulji — bulji,
Ko da je proklet, san se oku uze,
I po sto puti obliše ga suze;
Jer ljubi, ljubi, jerbo ljubit nesmê.
Slavulju reci neka pusti pjesme,
I slavulj će ti uzdisati, mriet.
Mladiću smijala se ciela narav,

Zamamio ga jadnog priegor varav,
Za svietom gine, mora mrzit sviet.
Al mirno svoje nosio je breme:
Tih domjenaka šumskih kratko vrieme
Bijaše noćnim mukam silna plata,
Ta bar je zirno nebeska u vrata. —
Jedanput — jesenski je bio dan,
Sa bregova se vraćo u svoj stan,
Zapustiv šumsko mileno ročište,
Još razstanka mu bólje srdce tište.
Poniknute je glave tako luto
Kroz starog hrašća verući se sjenu.
„Oj stani!“ ozvao se doziv u to.
Uhvatilo ga, glednu — spazi ženu.
Razmaknula bje guste grane rukom:
Mladenac zinu, drhtnu, muči mukom,
Izvalio je do dva oka plamna,
Po obrazih mu planu rumen tamna,
Kamenio se. Žena stoji niema;
Zaiskrilo se oko od alema
I uprlo se silno u mladića,
Ko zmijski gled, kad kroti plahog ptića;
Nadimale se oble grudi silom,
Ko kada labud trepti snažnim krilom,
Probliedjelo je na smrt bielo čelo,
Drhture usne, crni pram se svija
Niz mramor-rame u sto crnih zmija.
Pod vranim ruhom strepi sve joj tielo.
Napokon reče mirno: „Božidare!

Ti dodje opet — ti si došo k meni.
Dà, mene, tebe peku rane stare."
A on: „Ja k tebi? Božjak k tudjoj ženi?"
„Zar tebi tudja ja? Oh ljute, gorke šale!
Još cjelovi mi tvoji usne pale,
Od tvoje ruke još mi plamen struji
Sve do dna srdca. Još mi pjesma zuji
Sa tvoje usne. Slašću srdce zebe.
Dà, ljubih stoput — srdcem samo tebe.
Govori, reci, ti si došo k meni."
A on: „Ja k tebi? Božjak k bludnoj ženi?"
„Nesliepi sám se. Mahnit vrieme gubiš,
Ti ljubeć mrziš, mrzeć ti me ljubiš.
Uzdrhtao si. Usna strast ti žvali,
A sto put jače strast ti srdce pali.
Ah uzdrhtaji toga lica kažu,
Da još me ljubiš, da ti usta lažu."
„Neljubim te!"
„Laže svita sveta.
Iz dalekog si amo došo svieta,
Jer žarča strast bje neg li pustoš žarka,
Od turske rane milka rana ljuća.
Na moje ruke krv te donie vruća,
Tvoj gnjev je laž, taj krst na ruhu varka."
„Ja tebe ljubit? Sjećaš li se dana,
Kad mladić spazi kćerku kastelana,
Siromah mladić — staroslavna roda,
Koj sablje, srdca nikomu neproda.
Sramežljiv bježah mlad od ženskog svieta,

Od ljudi ko što bježi plaha ptica;
Al tebe spazih — oči tvoje, lica.
Poludio sam. Je l' to slika sveta?
Je l' cviet il zviezda? Angjeo il vila?
Tad spopala mi srdce divska sila,
Svi moji živci u mozgu se stisli,
Ni volje neimah, neimah snage, misli.
I ta dva zdrava oka bjehu za sviet sliepa,
Jer ja te ljubljah. Ah ti bješe liepa!
I reci, pamtiš blaženi taj čas,
Kad stidna mojoj privinu se glavi,
O tvoje tielo kad se ruka savi,
Kad tvoj mi guknu golubinji glas:
Ta jesi l' moj? Ta jesi l' zbilja moj?
Zazeblo, žeglo me je. Šapnuh: Tvoj, ah tvoj!
Od tvoga trena duša mi se opi,
Široko nebo sa zemljom se sklopi,
Ravnica, brieg, modrina, zelen ginu,
I svijet sav u tvoje oko splinu,
Sve žiće svieta, u taj čas što dahnu,
U jedan cjelov ustiju nam planu.
Već luda pamet gradila si raj,
Kućerku malu, naše carstvo, znaj!
Gnjezdašce meko, ko što slavulj gradi,
To da je crkva našoj sreći, nadi;
A tebe tu da drže grudi muža,
Ta ko što rosu mlada drži ruža.
Dà! Luda pamet! Bilo jednog dana,
Kad nebje k lipi kćerke kastelana.

Bogataš starac, vele, Baru uze;
Ja škrinuh zubi, nisam smogo suze.
Probiesnio sam cieli tjedan mučke,
Sve prebrojih si maleno tad blago,
U mome srdcu tvoje ime drago!
Zahvatio sam srdce objeručke
I ponio ga sdvojan medj križare
Do Isusova groba, nek je žrtva
Vjekovitomu Bogu ljubav mrtva.
Al Bog ga nehtje. Smrti sam ga nudjo,
I tražih striele, koplje tražih, mače,
U biesni vrtlog razbojišta udjoh,
Pa živ sam osto. Srdce žive, plače,
Ni Bog ni djavo neće da ga prime,
Jer u tom srdcu žive tvoje ime.
Napitak srknuh pustoj u Palmiri,
Al za tobom si žedju još nesmirih,
Na libansku se popeh svetu goru,
Pod drevnim cedrom gledah k sinjem moru,
Gdje uz val niz val k zapadu ah pliva
Vjekovita mi za te ljubav živa;
Dà, Golgotu sam gledo, Jeruzolim;
Zaludu! Nebje lieka mojim bolim.
A ti? Što ti mi vrati, odgovori, zato?
Ti liepe grudi mjerila o zlato.
Tko da je bolji, pitala si, lovac?
Ljepotu svoju prodade za novac.
Mudròlije li divne! Cvieće vene,
Al zlato nikad. Takve jeste žene.

Tko bolje vaše uzdisaje plaća,
K tom radje srdca ženskog cviet se svraća.
Cincareć suzom cienila si smieh,
I angjeoskom krinkom krila grieh.
Nu starac led bje tvojoj krvi vreloj,
Na svojoj ruci nosila si bieloj
Po izbor na sto gavrana i ptića,
Boljara, kmeta, staraca, mladića,
Za svakog spremna, dražestna i mila,
I kraljevom si bludnicom ti bila.
Ja tebe ljubit? Prhotna ti gizda
Za Judin dinar ljubav moja izda.
Ja tebe ljubit? Srdce mi potresà,
Pa kroz smieh bludni srdce moje splesà,
I dok sam dalko mrući očajavo,
Za bludnu plaću grlio te djavo.
Nu i to da je! Nuždom ti je grieh,
Al da uz sladki, hinjeni taj smieh,
Uz plaćen cjelov jošte imaš kada,
Da jadnom puku snuješ trista jada,
Da kuješ lance, ljute pleteš biče,
Ti dokle ljubiš, puk da s muke riče,
Da pako noseć usred srdca svoga,
Zaboraviti činiš narod Boga. —
Neoprostih ti nikad! — —“

„Sbori, sbori!
Iz tvoje mržnje samo ljubav gori.“

„Ne! Mržnja sestra ljubavi je.
Ja prezirem te. Tebe za me nije.

Ubijajući mržnja opet štuje,
A prezir veleć: živi! — na te pljuje."
„Oh, vraže!" vrisnu žena. „Znam te, znam te,
Ta tvoja prsa moraju da plamte,
Ha, divno li se griešni svetac ruga!
Dà, molitve ti smela ženska druga.
Što nosiš sveti plašt? Ta čemu gluma?
Ti drhćeš, bliediš. Sbaci krst taj umah.
Al to ti velim: Mene žeže, zebe;
Ja ljubih stoput, — srdcem samo tebe.
Ma koju ljubiš, ja ju moram nać,
I našavši ju, ovom rukom smać!"

IV.

„Ti moraš zbilja gospodaru poć?
Ah svaki dan će bit mi crna noć!
Toliko mi je dobro, kad si tude,
A bez tebe sad šta ću? Dobro znam,
Da razstanak taj prieki žališ sam;
Al kratko neka nevidjenje bude.
Prebrojiti ću danju, noćju ure
I molit Boga, nek se dani žure.
Oh vrat' se brzo, pa će dobro biti.
Moj otac umre, neima, tko me štiti
Van ti. Moj otac jesi, moj si brat,
Moj — neznam kako bih te mogla zvat.
Da imenom te krstim kojim blažim,
Pameti svojom vazdan riečcu tražim.
Dosadjuju mi, vele, nek se udam,

Okante me se, na to rekoh ludam;
I nemogu, jer drugoga da sliedim,
Moj muž bi, je l' te, poveo me k sebi;
Gospodar nov mi, znadem, dao nebi,
Da milo zboreć uz tebe tu sjedim,
A tvoja usta rajski su mi vir,
Iz tvoga oka sieva blagi mir.
Ti kad mi zboriš, duši čudno mi je,
Jer s tobom plače, s tobom se i smije.
Dà zbilja! Još ti moram reći. Snivah —
Neljuti mi se! Smij se. Nisam kriva.
Ti nisi imo križa, već onakav
Ko seljanin si bio od nas kakav.
A ja? Pomisli — vienac povrh kose.
Ja rekoh: Dà! Pa onda uzesmo se.
Je l'? Lud je san? Zašto to se meni snilo?"
Prostodušno mu tako sbori Jela.
Da rekne rieč? — Ah riečju ovom jednom
Učinio bi djevojčicu biednom.
On nesmje. Ljubav snijuć neka driema,
Kolika ljubav, ali niema — niema.
„Probuditi je neću", šaptnu. „Dost,
Da bezsvjestna ju grije blaženost.
Ja moram otić za te, mila glavo,
Daleko buduć čuvat biser drag,
Pred crne žene okom zamest trag,
Na koje vreba prieteć živi djavo".
Zagušio je osjećaje plamne,
Pa u te oči zadubiv se tâmne

Tihoma reče: „Moram. Sveti red me šalje
Po važnu poslu. Poslušat sam moro,
Jer ove svete svezaše me halje.
Povratit ću se skoro, vjeruj skoro.
Nu čuvaj mi se. Ostaj u svom domu!
Ni slušaj koga, niti vjeruj komu."
„Dà, hoću. Al ćeš krenut drugog jutra.
Jedanput da te vidim. Dodji sutra!"
„Jedànput? Stoput. Sutra? Dobro! Doć ću."
„Al nevaraj me!".
„Tvrde vjere, hoću!"
Jedànput jošte desnice si stisli,
Zaniemili, a ona ruku pusti.
Njoj, njemu zamre plaha rieč ná ustih,
Al vreli cjelov osta tek u misli.
Razidjoše se. Nu dok rieči miena
Kradòmce put od srdca k srdcu traži,
I ljubkim slovom tajnu strast si blaži,
Sa blize hridi gledala ih žena.
Tu čuhne, čuhne. Svak ju truje glas.
Mrtvolika ju osula bliedoća,
Ljubòmorna joj okom liže zloća.
Ni drhnut neće. Vrani samo vlas
O vjetru piršeć jarostne put zmije
Svjedokom ti je, stvor da mrtav nije.
Razidjoše se. Crna žena sjedi
Na crnu kámu. Sniežane dvie ruke
Poduprieše joj lice, sliku muke.
Na kamenu sjedi, u dalj gledi, gledi,

Izprèd oka gdje šumom božjak mine,
Gdje zadnji odziv njegve stope gine.
Na kamu sjedi, u dalj gledi, gledi,
Ni neču kako večernicu zvone,
Nit spazi sjene, gdje se gorom gone.
Put Zagreba se kreće obraz bliedi,
U svakom drhtu mjesečeva traka
Odielo vidi mladoga božjaka,
I svaki odjek pastirskoj pri vatri
Da njegov glas je, crna žena snatri.
Tihoma škriplje: „Srdce gori, zebe;
Ah stoput ljubih, srdcem samo tebe.
A ti si božjak drugoj dušu dao,
Joj tebi i njoj! Mojoj duši jao!"

V.

Pred svojim mlinom sjedila je dieva,
Na svoje krilo biele ruke spusti;
Sva narav do nje kan da pjesmu pjeva
I blažen šapat drhtnu joj na usti.
Gle ondje grada jutrnjoj u slici:
Visoki dvori, crkve i zvonici,
Na strmu briegu tvrdjava tu tvrda,
Ravnica ondje, po njoj bistra Sava,
Naoko viju zelena se brda,
Sve niže, niže spuštala se glava
A oko živo ptičica ko plaha
Sve iznovice dvorovom se svraća,
Gdje otresav se zemaljskoga praha

U svetom sboru živu slavna braća.
I božjak tu je, zidine ga stisle,
Što radi sad? Ah dobri Bog bi znao,
Da l' njegve misli o njoj sada misle,
I bez nje živuć, je l' mu časa žao?
Što radi sad? Ta šta će? Valjda moli,
Ta molit mora, a po svetom zvanju.
I ako moli, za koga će? Za nju.
Bar to joj blaži sladke čežnje boli.
Pogodila je davno, barem sluti,
Što djevojačke prsi toli steže,
I zašt se njegvo oko mieša, muti,
Dà bit će, slučaj da im srdce veže.
Je l' pravo? Nije l'? Bog milostiv budi.
Grehota li je, neka blago sudi;
Al drugčije se neda. Duh se prieči
I klone opet s jedne misli, rieči.
Sudbina htjede. Božja budi volja,
Bez misli teci srdcem sladka bolja.
O čudnih misli glavica joj klone,
U nesvjestici sladkoj srdce pliva,
Kroz mehku kosu vjetrici se gone,
Sramežljivo si rukom grudi skriva,
Ko da se plaši, da će u taj trenut
Lahorić tajnu srdca odgonenut.
Tad nečja ruka ramena se dirnu.
Zadrhtala je, skoči naglo, zirnu,
Probliedila je na smrt, stade, trnu.
Šta vidje, Bože? Vidje ženu crnu.

Žalostivo joj oko lije suze,
I kratko dievi besjediti uze:
„Oh Jelo dušo, molim poslušaj me!
Čistoći tvojoj da se izpoviedam,
Ja nesretna sam vele, grešna vajme!
Odlanuti će možda mojim biedam.
Sva strepim. Neima l' od tebe lieka,
Blaženstvo stratih, propah dovjek vieka.
Milostiva mi bud za božje ime,
Oh Jelo dušo, molim izbavi me!“
„Vi nesretna? Ah svjetla gospo, zašto?
Šta može pomoć moje siromaštvo?“
„Nedulji pitat. Grieh mi dušu truje,
A pokora mi biedno srdce kljuje,
Zaludu k nebu molitva mi vapi,
Zaludu plačem, postim, pomoć vičem,
Iz biele puti tjeram krvne kapi
Zaludu sama trostrukim si bičem.
Na tvrdi kamen molitva mi pada,
Oluja odnie pokajne mi psalme,
Nedobavih se vječnog mira palme,
Spasenja moga minula me nada.
Kad prošle noći — čitav moljah dan —
Na moje oči spustio se san,
Ja kroz san počeh spasitelja zvati,
Al čuda! Božja pojavi se mati,
Pa reče gnjevno: „„Od svih grešnih gora,
Zaludu kucaš nebeska na vrata,
Da gradiš ljestve ma od suha zlata,

Do nebeskoga nebi stigla dvora;
Hudoba grešna okalja ti ruke,
I preslabe su s tebe skinut muke.
Već traži dievu, kojoj duša čista
Pred božjim licem put dragulja blista.
Ta nek te spasi. Takovu ti prosi,
Nek dnevice mi mlado cvieće nosi,
Nek za te moleć kip mi sveti kiti,
Po takvoj sili spašena ćeš biti.““ —
O Jelo, dušo, tebe tad se sjetih,
Čistoća tvoja rieši zavjet sveti.
Na razkršću od grada malo niže,
Gdje iz gustine viri crna stiena,
Čudotvorna se drevna slika diže,
Od sedam mača probodena žena.
Put one slike, djevojko, sad kreni,
Košarice ti evo cvieća mlada,
Uresi moleć majku sedam jada,
Donesi, Jelo, razgriešenje meni!“

„Spasavat dušu, divne li mi sreće!
Toliko slaba dieva stvorit može?
Oh podaj, gospo, što mi donie, cvieće
Razgriešit ću te a u ime božje!“

Nesmišljala se dugo, isti krenu hip,
Kod crne stiene brzo nadje kip.
Prekrstila se, kleknula je smierno,
Te vrelom molbom Boga smekšat radi,
Ko svoju dušu da iz grieha vadi,
Još k nebu oko pogleda joj vierno.

Da splete vienac. Na cviet ruku stavi.
Gle nešt se miče, sunu, u vis djisnu,
O bielu ruku ljutica se savi
I trovnim zubom desnicu joj stisnu.
Sad kriknu, skoči, ljuticu si skinu
I baci o tle. Pomoć, pomoć ljudi!
Sad klone, bliedi. Otrov žeže hudi.
Zazeblo ju je. K zemljici se svinu.
Izvalila je oči. Jeca: Vode! Vode!
Jošt drhtnu, dahnu. Duša k Bogu ode.
Na crnoj stieni zla se sguri žena,
Sve klima glavom, grohotom se smije,
Nad žrtvom oko mahnito se vije,
Ko jastreb kad se vije oko pliena,
I šapće: „Moje srdce gori, zebe,
Dà, ljubih stopút — srdcem samo tebe,
A ti si srdce drugoj ženi dao,
Joj tebi i njoj! Mojoj duši jao!"
Čuj! Nečji glas! „„Oh Jelo, gdje si Jelo?""
Sve crnoj ženi potreslo se tielo.
Sad šušnu list. Sad krenu šumske grane.
Izvinuo se božjak. Podje — stane.
Tu draga mrtva, ondje vidi zmiju.
Zamrači mu se. Stravom oči siju.
Glavinja, širi ruke, pade, vrisnu
I prvi cjelov na usne joj tisnu.
Osovio se. Bulji. „Je l' moguće?
Ta usta niema? Mrtvo milo lice?
Te oči sliepe? Mraz to srdce vruće?

Oh, Bože reci, ima li pravice?
Ponositi se može blagom sviet,
Majušan ja si uzeh samo dielak,
Tu djevojku, taj mali, nježni cviet,
Al plienom jala bude moj andjelak;
Krvožedna ju narav noktom spopa
I momu srdcu grob vjekovit kopa.
Zar narav? Zbilja narav? Al da nije?
Hudobu ljudsku da ta guja krije?
Da osveta tu nad Boga se stavi?
Oh majko božja, to mi, javi!"
Al s hridi jeknu: „Nezna božja mat.
Zaniemila je davno, davno već.
Mladiću ludi, ti što želiš znat,
To kraljica ti crna može reć.
Zar nerekoh ti: Srdce gori, zebe;
Ja ljubih stoput — srdcem samo tebe
Da i sad ljubim — toli žarko, vrelo,
Žrtvovat ću ti sreću, dušu, tielo,
Nek u plam vječni povuku me vrazi;
Al druge ljubit nećeš — ja ju sgazih."
„Ha gujo ti si?" božjak mač svoj trgnu,
Već na hrid da se popne hrlim skokom,
Al žena mirna, ni da trene okom.
Zapanjio se, u kraj mač svoj vrgnu.
„Ne, kriknu, mač moj božanstva je sluga,
Neòkalja ga nikad bludne krvi kuga.
Al zadnju rieč mi utvoro sad čuj,
Pred božjom majkom, mrtvom dragom tuj.

Za lienim viekom lazio ti viek,
Nek otrovom ti vrije žedna krv,
To srdce svij se kao sgažen crv,
Svom očajanju nikad našla liek.
Zamrzio te cieli božji sviet,
Pod tvojom rukom veno svaki cviet;
Iz molitve ti rodila se kletva;
Kad siješ plod, tek otrov bila žetva,
Razplamtio te bluda mahnit plamen,
A svako srdce bilo tebi kamen.
Pa kad ti zloduh otme zadnji dah,
U proklet kad te samrt smrvi prah,
Po tvojoj smrti trajala ti sviest.
Na godišnjicu najvećeg ti grieha
U rug i riku paklenoga smieha
Nek iz groba te digne vražja pest,
Da sjediš tu na crnoj ovoj hridi,
Nek mrka noć ti crni spomen vidi.
Da sjediš tu, dok na taj kamen kleti,
Što gujâ ima, sve se amo sleti,
Nek poput prama obraze niz bliede
To klupko guja sikćući se svija,
Nek tren za trenom crnoj ženi jede
To crno srdce tisuć ljutih zmija."
Razgalio je na to ruho bielo
Na zadnji cjelov k djevici se prignu
Ko vehli cviet ju k svojoj grudi dignu
I tiho plačuć u grad ponie tielo.
Dva puna sata slušao ga opat,

Mladiću zatim svetu hranu pruži,
Te dade mladoj novu raku kopat;
Tu božjak Boga do groba si služi.
Dok Božidar se, dragu noseć, žuri,
Sa crne hridi crna žena zuri
I šapće tiho: „Srdce gori, zebe,
Ja ljubih stoput, srdcem samo tebe!“

* * *

Božjaka neima, neima Medvedgrada,
Oborila ih u prah doba mlada,
Još samo stoji crna ona stiena —
Al i sad jošte, kada pred Ivanje
Za Okić goru klonu svjetlo danje,
Vrh crne hridi sjedi crna žena.
I dodje noć. Odasvud vjetar struji,
To sikće zrakom, vitla se i huji,
Fijuče, cvili, reži, preplіće se.
Na tisuće se rujne oči kriese.
Sve gujsko pleme leteć amo grne;
Tu poput kose savija se crne,
Niz obraze joj podrhtava bliede
I crnoj ženi crno srdce jede.
A ona biele prekrstila ruke,
Ni nemaknuv se ljute trpi muke.
Sve šapće tiho: „Srdce gori, zebe;
Ja ljubih stoput — srdcem samo tebe!“
Još djed i unuk, otac, sinak zna,
Ta sjena da je zmijska kraljica.

Njekoje pjesnikove opazke.

K pjesmi:

Munja od Gabele.

na str. 96—97:

Ti šalješ svieta knjige svete
Ljudòžderske u strane svieta; . . .

Poznato je, da englezko biblijsko družtvo šalje sveto pismo u svih jezicih svieta u razne strane, pače u centralnu Afriku medju kanibale, i u brasiljske šume.

na str. 97:

Od knjiga praviš barikade . . .

Kad je pruska vojska stajala pred Parizom, zaokupi jedna četa i villu slavnog državnika Odillon-Barota. Premda je bilo dosta gradiva za barikade proti Francezom, podigoše „od osobite šale" barikadu od knjiga dragocjene knjižnice glasovitog Franceza. Tako pripovieda pruski častnik, očevidac te kulturne šale, u „Salonu" od god. 1874. s velikim humorom.

K pjesmi na str. 99:

Veliki petak u Pizi.

U Pizi stoji usred grada preliepa crkva „Chiesa dei cavalieri di San Stefano", koju je slavni Medicejac Kuzman I. dao god. 1561. velikim troškom u slogu renaissance podići po graditelju Vassari-u za red vitezova svetoga Stjepka prvomučenika. Red taj bio se je

proslavio junačtvom proti Turčinu, navlastito kod Lepanta. O pozlaćenom svodu vide se slike, koje prikazuju sva ta junačka djela. Po crkvi u rakah zakopani su vitezi, a naokolo po zidinah vise na stotine turskih zastava, konjskih repova i štitova, što ih vitezi, razbiv Turke, zaplieniše. Taj slavni prizor dojima se silno hrvatskoga srdca, i ja zamislih tu pjesmu stojeć na veliki petak god. 1876. na grobu slavnih kršćanskih junaka.

K pjesmi na str. 108:

Lanac.

Ovoj pjesmi valja mi dodati njekoliko rieči, da se bolje razumije. Pozorište je pjesmi pizansko groblje (campo santo), komu u svietu para neima. U Bologni, Paviji, Genovi je možda groblje sjajnije, al nijedno se nije moje duše toliko dojmilo, koliko pizanski mrtvi dvor (četverokut sa gotskimi arkadami, gradjen od god. 1278—1464. i ukrašen krasnimi slikarijami „al fresco“). Pizanci dovezoše za to groblje u jedanaestom vieku trideset ladja zemlje iz Palestine. Tu počivaju sve znamenite obitelji i junaci: car Hinko VII. luksenburžki, slikari, vajari, pjesnici, nu amo prenesoše i stare sarkofage etrurske, galske i rimske, te je to groblje gotov muzej i počivalište ljudi od stotine i stotine viekova. Ima tu i spomenik Berlinghierov od Thorwaldsena. Lanac, koj je predmet ovoj pjesmi, visi nad sarkofagom cara Hinka, te bje Pizancem god. 1362. od Genoveza otet. Čuvar pripoviedao mi je tu priču priprostim al zanosnim načinom, i ja se sjetih nehotice krvave borbe i proklete mržnje na iztoku. U tom groblju stoji grobnica grofova Gherardesca, od kojih je poginuo Ugolino Gherardesca po zapovjedi nadbiskupa Ruggiera sa svojimi sinovi od gladi. Dante priča u svojoj: „Božjoj komediji“, da zato Ugolino u paklu biskupu neprestano lubanju jede.

na str. 114:

Firenca sjaj ciklopskih dvora . . .

Pod „ciklopskimi dvorovi“ razumieva se orijaška palača Pitti u Firenci.

Ko mramor-David Buonorota . . .

Neumrli Michel-Angelo Buonarroti izklesa ogromni mramorni kip Davida, kako se diže on na Goliata, pravu sliku idealnog junačtva. Kip stoji sada u dvorištu akademije liepih umjetnosti u Firenci.

K pjesmi na str. 144:

Kakvu Hrvati djecu jedu.

Glavni sadržaj ove pjesme je historičan. Vidi Memoire Franje i Fridrika Trenka.

na str. 148:

Dvorski trg je puncat sav . . .

„Am Hof“, trg u Beču, gdje su panduri defilirali pred kraljicom Marijom Terezijom.

na str. 149:

Prva ide banda turska . . .

Panduri su od svih vojnika prvi imali tursku bandu.

K pjesmi:

Opat i žetelica.

na str. 178:

Slavne pinte duša crna . . . .

„Gospoda od pinte“, družtvo pijanica u ono doba vrlo razgranjeno po našoj domovini, koje se je po osobitih pravilih opijalo. Sva je prilika, da su naši sadanji običaji za stolom njihova baština.

K pjesmi na str. 185:

Vinko Hreljanović.

Stvar se sgodi god. 1613., a što sam u pjesmi pripoviedao, istina je, tek smrt Venjèrovu promienio sàm; u istinu bijaše odviš grozna. Hreljanovići su stara patricijska obitelj senjska, kojoj je po više puti plemstvo podieljeno bilo, i u plemskom listu spominje se navlastito vojvoda Vinko: „strenuus miles". Obitelj žive još i sad. Grb joj srebrn vuk u modru polju. — Vratnik, brdo nad Senjom, leglo bure. — Nehajgrad, tvrdjava na brdu kraj Senja podignuta od generala Lenkovića god. 1560. — Mandrina, luka na otoku Pagu. — Orlovo gniezdo, glavica vrh Senja, puna špilja, gdje su se sastajali Uskoci.

na str. 187:

I crni pokrov barki sbaci . . .

Prizor, kako se je Vinko povratio sa mrtvim bratom Nikom u crnoj barki (ladji), i kako je govorio u luci Senjanom, pripovieda se još i dan danas.

na str. 188:

A turski ortak uhoda je?
Koj zlotvor? . . .

Poznato je, da su Mletčani ne jedanput potajno radili sa Turčinom proti nam, navlaš proti Senju. Venjèr bijaše mletački plemić i tad brodovodja, koj je zaglavio od ruke Vinka.

na str. 189:

I kunem ti se desnom rukom . . . .

Ova zakletva je nješto drastična, al udešena prema uskočkoj prisegi u senjskom štatutu. Još je ovdje ponješto ublažena.

na str. 190:

Ti mitiš naše gjenerale . . .

Gjeneral Rabata i senjski biskup de Dominis bijahu izdajice, podmićene od Mlečića, te htjedoše Senj izdati republiki. Rabata je dao objesiti kneza Posedara i druge plemiće.

K pjesmi na str. 220:

Junakinja Sofa.

Ruševine grada Tremblove stoje četiri milje od Tarnopola u Galiciji kraj rieke Gnjezna blizu njezina utoka u Seret. Grad taj, osnovan već u XII. vieku, bijaše važan branik kršćanstva proti Tatarom i poslije Turkom. Danas nije nego ruševina. Što se u pjesmi pripovieda, sbilo se u istinu i to god. 1675. za vladanja kralja Jana Sobjeskoga, koj je slavnoj junakinji Sofiji Chrzanovskoj dao blizu Tremblove podići spomenik. I taj bude uništen, poljski rodoljubi su podigli novi. Poljski slikar Aleksander Lesser proslavio je junačtvo krasne Sofije krasnom slikom.

K pjesmi na str. 224:

Grobovi Hrvata.

U vojvodini Sachsen-Meiningen stoji seoce Möhra, a kraj njega nižu se humci, kojih tamošnji puk: „Kroatengräber“ zove, te o njih priču pripovieda, koja je ovoj pjesmi povodom bila.

K pjesmi na str. 293:

Zmijska kraljica.

Priču o „zmijskoj ili kačjoj kraljici“ pripoviedao mi je njeki seljak blizu Remeta u gori zagrebačkoj, te mi je pokazao brdo, gdje se na Ivanje sve zmije svieta

sjate. Ja sam „per licentiam poeticam“ spojio tu tradiciju sa „crnom kraljicom“. Njeki smatraju Barbaru celjsku „crnom kraljicom“, turopoljska priča ju stavlja u šestnaesti viek, al priča o toj demonskoj ženi bit će možebit starija. Učinih ju ženom „crnog Janka“, vladaoca medvedgradskog i pouzdanika kraljeva u dvanaestom vieku. — Božjak je vitez templarskoga reda, a kuća zagrebačkih božjaka stajala je u Novoj Vesi.

SADRŽAJ.

STRANA

U spomen Augusta Šenoe.

Izabrane pjesme.

Ljubavne pjesme.

Rodoljubne pjesme.

STRANA

Povjestice.